

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE – FİNANSMAN BİLİM DALI**

**VARLIKLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜNÜN BELİRLENMESİ VE
MUHASEBELEŞTİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Semra BAĞCI

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Hasan KAVAL

Ankara – 2007

ÖNSÖZ

18.03.2006 tarih ve 26112 sayılı Resmi Gazete ile yayınlanan TMS 36: Varlıklarda Değer Düşüklüğü standardının uygulanmaya başlaması ile maddi ve maddi olmayan duran varlıklar için de değer düşüklüğünün belirlenmesi ve muhasebeleştirilmesi, Türkiye'deki muhasebe uygulamalarına göre yeni bir konudur. Bilindiği gibi genelde aktifte menkul kıymetler, stoklar, alacaklar, iştirakler ve bağlı ortaklıklar için değer düşüklüğü karşılığı ayrılması gerekliliği Tekdüzen Hesap Planı kapsamında düzenlenmiştir. Bunlardan stoklar ve şüpheli alacaklar için değer düşüklüğü konusu Vergi Usul Kanunu'nda da düzenlenmiştir. Ancak bu çalışmanın konusunu oluşturan ve özellikle maddi ve maddi olmayan duran varlıklarda değer düşüklüğünün muhasebeleştirilmesi ülkemiz mevzuatında bugüne kadar yer almamakta idi. Dolayısı ile bu konunun oldukça yeni bir konu olarak karşımıza çıkması ve mevzuatımız ile karşılaştırılmasının gerekli olduğu düşüncesi bu tezin hazırlanmasındaki amacı oluşturmaktadır.

Ülkemiz açısından yeni olmasının bir sonucu olarak bu konunun yer aldığı kaynakçaların az olması, olanlarda ise farklı uygulamaların yer alması çalışmanın hazırlanmasındaki en büyük zorluğu oluşturmaktadır. Özellikle belirlenen değer düşüklüğünün ne şekilde ve hangi hesaplar kullanılarak muhasebeleştirileceği konusunda ortak bir görüş bulunmamaktadır. Bu tez çalışmasında gerek değer düşüklüğünün belirlenmesi gerekse muhasebeleştirilmesi konusundaki görüşlere yer verilecek ve daha uygun olan muhasebeleştirme yöntemi belirlenmeye çalışılacaktır. Ayrıca çalışmanın mümkün olduğunca sayısal örneklerle desteklenerek daha anlaşılır hale getirilmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın yürütülmesindeki yardımlarından ötürü Danışman Hocam Sayın Prof. Dr. Hasan KAVAL' a teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR	v
TABLolar VE ŞEKİLLER	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHASEBEDE DEĞERLEMENİN ÖNEMİ VE DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ

1. ENVANTER VE DEĞERLEME	5
1.1. Önemi	5
1.2. Tanımı	6
1.3. Amacı	7
1.4. Değerleme Yöntemleri	8
1.4.1. Tarihi Maliyet Yöntemi	9
1.4.2. Cari Maliyet Yöntemleri	10
1.4.2.1. Yerine Koyma (Yenileme) Maliyeti Yöntemi	10
1.4.2.2. Net Nakit (Net Gerçekleşebilir) Değer Yöntemi	11
1.4.2.3. Net Şimdiki (Net Bugünkü) Değer Yöntemi	11
1.4.2.4. Yoksun Olma Değeri Yöntemi	11
1.4.2.5. Gerçeğe Uygun Değer (Makul Değer) Yöntemi	12
2. YASAL DÜZENLEMELER AÇISINDAN DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ	15
2.1. Türk Ticaret Kanunu'nda Değerleme Ölçüleri	16
2.2. Vergi Usul Kanunu'nda Değerleme Ölçüleri	17
2.2.1. Maliyet Bedeli	18
2.2.2. Borsa Rayici	20
2.2.3. Tasarruf Değeri	21
2.2.4. Mukayyet Değer	21
2.2.5. İtibari Değer	22
2.2.6. Vergi Değeri	22
2.2.7. Rayiç Bedel	22
2.2.8. Emsal Bedeli Ve Ücreti	23

2.3. Sermaye Piyasası Kanunu'nda Değerleme Ölçüleri.....	24
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

VARLIKLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ STANDARDINA GÖRE DEĞERLEME

1. DEFTER DEĞERİ VE MALİYET BEDELİNİN BELİRLENMESİ	26
2. GERİ KAZANILABİLİR TUTARIN BELİRLENMESİ.....	29
2.1. Satış Maliyetleri Düşülmüş Gerçeğe Uygun Değerin (Net Satış Değerinin) Belirlenmesi	30
2.2. Kullanım Değerinin Belirlenmesi	31
2.2.1. Gelecekteki Nakit Akışlarının Tahmini.....	33
2.2.2. İskonto Oranının Belirlenmesi	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VARLIKLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ STANDARDININ AMACI VE KAPSAMI

1. STANDARDIN AMACI	41
2. STANDARDIN KAPSAMI.....	42
2.1. Maddi Duran Varlıklar	44
2.2. Maddi Olmayan Duran Varlıklar	44
2.3. Maliyet Bedeli İle Değerlenen Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	47
2.4. Maliyet Bedeli İle Değerlenen Canlı Varlıklar	47
2.5. Bağlı Ortaklıklar, İş Ortaklıkları, İştirakler	48

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ ZARARININ BELİRLENMESİ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

1. VARLIKLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ TESTİNİN YAPILMA ZAMANI	50
1.1. Dış Kaynaklı Göstergeler	51
1.2. İç Kaynaklı Göstergeler.....	53
2. DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ ZARARININ BELİRLENMESİ.....	55
2.1. Maliyet Modeliyle Değerlenen Varlıklarda Değer Düşüklüğü	55
2.2. Yeniden Değerleme Modeliyle Değerlenen Varlıklarda Değer Düşüklüğü	56
3. DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ ZARARININ MUHASEBELEŞTİRİLMESİ	60

3.1. Gelir Tablosunda Muhasebeleştirme.....	61
3.2. Bilançoda Muhasebeleştirme	62
3.2.1. Direkt Yönteme Göre Değer Düşüklüğü Zararının Muhasebeleştirilmesi.....	63
3.2.2. Endirekt Yönteme Göre Değer Düşüklüğü Zararının Muhasebeleştirilmesi.....	64
3.2.3. Karma Yönteme Göre Değer Düşüklüğü Zararının Muhasebeleştirilmesi.....	65
4. DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ ZARARININ İPTALİ.....	66

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KONUSUNDA ÖZELLİK ARZEDEN DURUMLAR

1. NAKİT ÜREten BİRİMLERDE DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ	74
2. ŞEREFİYE OLMASI DURUMUNDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ	82
3. AZINLIK PAYININ DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ	91
4. GENEL AMAÇLI ŞİRKET VARLIKLARININ DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ.....	94
5. ERTELENMİŞ VERGİ ETKİSİ.....	99
6. DİPNOTLARDA YER ALACAK BİLGİLER	105
SONUÇ	111
KAYNAKÇA	117
EK 1: NAKİT ÜREten BİRİMLERİN TANIMLANMASI	123
EK 2: ŞEREFİYE VEYA SINIRSIZ FAYDALI ÖMRE SAHİP MADDE OLMAYAN DURAN VARLIKLARI İÇEREN NAKİT ÜREten BİRİMLERE İLİŞKİN DİPNOTLARDA YAPILMASI GEREKEN AÇIKLAMALAR	129
ÖZET	137
ABSTRACT	138

KISALTMALAR

Ar – Ge	:Araştırma Geliştirme
bkz	:Bakınız
BDDK	:Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
FASB	:(Financial Accounting Standarts Board) Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
GKT	:Geri Kazanılabılır Tutar
GUD	:Gerçeğe Uygun Değer
IAS	:(International Accounting Standarts) Uluslararası Muhasebe Standartları
IASB	:(International Accounting Standarts Board) Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
IFRS	:(International Financial Accounting Standarts) Uluslararası Finansal Muhasebe Standartları
İMKB	:İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
MDV	:Maddi Duran Varlıklar
NÜB	:Nakit Üreten Birim
PB	:Para Birimi
SPK	:Sermaye Piyasası Kurulu
THP	:Tekdüzen Hesap Planı
TFRS	:Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMS	:Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	:Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TTK	:Türk Ticaret Kanunu
UFRS	:Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UMS	:Uluslararası Muhasebe Standartları
VUK	:Vergi Usul Kanunu
Vb	:Ve Benzeri

TABLolar VE ŞEKİLLER

TABLolar

Tablo 1: UMS ve UFRS'lerde Yer Alan Gerçeğe Uygun Değer Tanımları...13

Tablo 2: Tarihi Maliyet Yaklaşımı İle Gerçeğe Uygun Değer
Yaklaşımındaki Farklı Uygulamalar Ve Bu Uygulamaların Yol Açtığı
Farklı Sonuçlar.....14

Tablo 3: TMS 36: Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardının
Kapsamına Girmeyen Varlıklar.....42

ŞEKİLLER

Şekil 1: Değerlemenin Envanter İşlemleri İçindeki Yeri.....7

Şekil 2: Muhasebe Açısından Değerleme Yöntemleri.....8

Şekil 3: Geri Kazanılabilir Tutar.....29

Şekil 4: Varlıklarda Değer Düşüklüğü Testinin Uygulanması..... 54

Şekil 5: Maddi Duran Varlıklarda Yeniden Değerleme Modeli.....58

GİRİŞ

Muhasebe kuramını oluşturan kaynaklar; temel kavramlar, genel kabul görmüş ilkeler, standartlar ve bilimsel görüşlerdir. ¹ Bu kaynaklarından biri olan muhasebe standartları, “belirli işlem ve olayların mali tablolara nasıl ve ne şekilde yansıtılması gerektiğini anlatan güvenilir açıklamalardır”. ²

Günümüzde, küreselleşmenin bir sonucu olarak dünyanın çeşitli bölgelerindeki piyasalar arasındaki sınırlar kalkmakta ve rekabet uluslararası boyut kazanmaktadır. Artan küreselleşme ve rekabet ise farklı ülkelerde farklı kurallara göre hazırlanan finansal raporların karşılaştırılabilirliğini azalttığından bu durum mali tabloların uyumlaştırılması ihtiyacını doğurmaktadır. Bu nedenle, muhasebe standartlarında uluslararası uyumun sağlanması ve uluslararası muhasebe standartlarının oluşturulması büyük önem taşımaktadır. ³

Uluslararası muhasebe standartları (UMS), dünya genelinde muhasebe standartlarını birbirine yakınlaştırarak işletmelerin faaliyet ve sonuçlarının sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesini ve hazırlanan mali tabloların karşılaştırılmasına imkan vermeyi amaçlayan standartlardır.

Muhasebe ve raporlama uygulamalarında, muhasebe otoriteleri genelde Amerika Finansal Muhasebe Standartları Kurulu’nun (FASB) yayınladığı Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları veya merkezi Londra’da bulunan bağımsız ve özerk bir kurul olan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu’nun (IASB) yayınladığı Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) uygulamalarını tercih etmektedir. Ancak, son yıllarda bu standartlar arasındaki farklılıkların da kaldırılması amaçlanmış ve bu konuda 18 Eylül 2002 tarihinde FASB ve IASB arasında yapılan Norwalk Antlaşması bu gelişmeleri sağlayan en önemli adımlardan birisi olmuştur. Yine bu gelişmelerin bir sonucu olarak Avrupa Birliği de; 19 Temmuz 2002 tarihinde

¹ Sevilengül, 2003: 21

² Yeniay, t.y.: 119 (Erişim : 2005)

³ Koçver ve Tezel, 2006: 34

Avrupa Parlamentosu'nda kabul edilen (EC) No 1606/2002 sayılı düzenleme ile uluslararası muhasebe standartlarının üye ülkelerdeki kullanım esaslarını hükme bağlamıştır. Bu düzenleme ile tüm üye ülkelerin borsalarına kote edilmiş şirketlerin, banka ve sigorta şirketleri dahil, mali tablolarını en geç 2005 yılına kadar Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına göre düzenlemeleri gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca üye ülkeler bu zorunluluğu tüm şirketleri kapsayacak şekilde genişletme konusunda serbest bırakılmışlardır.⁴ Ülkemizde de bu konuda çalışmalar yapılmıştır.

Uluslararası finansal raporlama standartları ülkeler tarafından kendi dillerine çevrilerek set halinde aynen benimsenebildiği gibi ulusal muhasebe standartları uluslararası muhasebe standartlarına uyumlaştırılarak uygulama birliğinin sağlanması yoluna da gidilebilmektedir.

Ülkemizde muhasebe standartlarını oluşturmak ve yayımlamak üzere 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na 18.12.1999 tarih ve 4487 sayılı Kanun'la eklenen Ek-1'inci madde uyarınca idari ve mali özerkliğe sahip, kamu tüzel kişiliği haiz Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) kurulmuştur. Kurul, uluslararası muhasebe standartlarının set olarak uygulamaya konulması konusunda ilke kararı vermiştir. Bu bağlamda kurul, 31.12.2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için geçerli olmak ve yayımlandıkları tarihlerde yürürlüğe girmek üzere Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları'nı tebliğler halinde yayınlamıştır.

Bu tebliğlerden biri olan 18.03.2006 tarih ve 26112 sayılı Resmi Gazete ile yayınlanan "TMS 36: Varlıklarda Değer Düşüklüğü" standardı bu tez çalışmasının konusunu oluşturmaktadır. Beş bölümden oluşan çalışmamız sistematik olarak aşağıdaki şekilde anlatılacaktır;

Çalışmanın ilk bölümünde standardın gerekliliğinin daha iyi anlaşılması için değerlendirme konusu anlatılacaktır. Bu bölümde öncelikle

⁴ Akdoğan, 2004: 51

değerlemenin envanter çalışmaları içindeki yeri belirtilerek değerlemenin önemi, tanımı ve amacı açıklanacaktır. Daha sonra değerlendirme yöntemlerinden ve ülkemiz mevzuatında yer alan değerlendirme ölçülerinden bahsedilecektir.

İkinci bölümde ise varlıklarda değer düşüklüğü standardında geçen değerlendirme ölçüleri anlatılacaktır. Standardın temel değerlendirme ölçüsü “Defter Değeri” ile “Geri Kazanılabilir Tutar”dan düşük olanı ile değerlemektir. Bu nedenle bu bölümde defter değeri ve geri kazanılabilir tutarın tespiti açıklanacaktır.

Üçüncü bölümde standardın daha iyi anlaşılabilmesi ve uygulama alanının belirlenebilmesi için standardın amacı ve kapsamı açıklanacaktır. Ayrıca standardın kapsamına giren varlık grupları hakkında çok detaya girilmeden konumuz açısından önemi olan bilgilere yer verilecektir.

Dördüncü bölümde ise bu tez çalışmasına da ismini veren değer düşüklüğü zararının belirlenmesi ve muhasebeleştirilmesi konusu ele alınacaktır. Bu konu açıklanırken varlıkların maliyet modeli ile mi yoksa yeniden değerlendirme modeli ile mi izlendikleri dikkate alınarak bir ayırım yapılarak mali tablolarda yer alacak olan değer düşüklüğü zararları bu ayrıma göre belirlenecektir. Muhasebeleştirilme konusunda ise mevcut Tekdüzen Hesap Planı’nın ihtiyacı karşılamadığı ve neden yeni bir hesap planına ihtiyaç duyulduğu tezi savunulacaktır. Ancak yeni hesap planı oluşturulana kadar mevcut hesap planı ile değer düşüklüğü zararları ve iptallerinin hangi hesaplarda ne şekilde muhasebeleştirilebilecekleri konusundaki görüşlere de yer verilecektir. Bu bölümde ayrıca daha önce muhasebeleştirilmiş bir değer düşüklüğü zararının sonraki dönemlerde devam etmemesi durumunda yapılacaklar da anlatılmıştır.

Beşinci ve son bölümde ise standartta yer alan, genelde uygulama konusunda zorluklarla karşılaşabilecek ve standardın kendisi gibi yeni olan özellikli durumlardan bahsedilecektir. Bu bölümde ayrıca mali tablo

dipnotlarında kamuoyuna açıklanması gereken bilgilerden standarda göre asgari düzeyde olanlar da belirtilecektir.

Çalışmanın ek kısmında biri nakit üreten birimlerin belirlenmesine yönelik değeri şerefiye veya sınırsız faydalı ömre sahip maddi olmayan duran varlıklardan pay alan nakit üreten birimlerle ilgili olarak mali tablo dipnotlarında yapılması gereken açıklamalara yönelik olarak hazırlanmış olan ve IAS 36'nın devamında bulunan iki örneğin Türkçe çevirilerine yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHASEBEDE DEĞERLEMENİN ÖNEMİ VE DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ

Varlıklarda değer düşüklüğünün tespiti ve muhasebeleştirilmesi özü itibariyle ihtiyatlılık kavramı gereği ve değerleme işleminin bir sonucudur. Bu nedenle bu bölümde değerleme konusundan bahsedilecektir.

1. ENVANTER VE DEĞERLEME

Bu bölümde envanter ve değerlemenin önemi, tanımı, amacı ve değerleme yöntemleri kısaca anlatılacaktır.

1.1. Önemi

Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinden dönemsellik ilkesine göre işletme faaliyetleri belirli dönemler itibariyle kontrol edilir ve işletmenin faaliyetlerinin sonucu oluşan kar veya zarar bu dönemler itibariyle hesaplanır. Muhasebe kurallarına göre her hesap dönemi sonunda hesapların kapatılıp izleyen hesap dönemi başında yeniden başlaması hem hesapların devamlılığını, hem doğruluğunu, hem de dönemler itibariyle işletme faaliyetlerinin kontrol altında tutulmasını sağlar. Hesap dönemleri sonunda düzenlenen mali tabloların sağlıklı ve gerçeği yansıtır olabilmesi için dönem içinde yapılan kayıtların dönem sonunda elde edilen envanter sonuçlarına göre düzeltilmesi gerekmektedir.⁵

İşletmelerde bir hesap dönemi içinde meydana gelen ve para ile ifade edilen işlemlerin ispat edici belgelere dayanılarak ilgili hesaplara kaydedilmesinden sonra çıkarılan mizana “genel geçici mizan” adı verilmektedir. Burada “genel” kelimesi bu mizanın dönemin tüm işlemlerini kapsamasını, “geçici” kelimesi ise bu mizanda yer alan hesap kalanlarının

⁵ Öztürk ve Özer, 2003: 3

işletmenin varlık, alacak ve borçlarının gerçek durumunu yansıtmadığını ifade etmektedir. Çünkü genel geçici mizan, envanter bilgileri olmaksızın dönem sonu bilançosunun ve gelir tablosunun düzenlenmesine olanak vermez. Hesap dönemi başında işletmenin varlık ve borçları ile hesaplarda görülen değerler aynı olduğu halde, hesap dönemi sonunda söz konusu değerlerde farklılıklar meydana gelebileceğinden, envanter işlemlerine (sayım, değerlendirme, envanter kayıtları) gerek vardır. Ancak bu şekilde işletmenin mali durumu ve faaliyet sonuçlarını gerçeğe uygun bir biçimde yansıtan mali tablolar hazırlanabilir.⁶

1.2. Tanımı

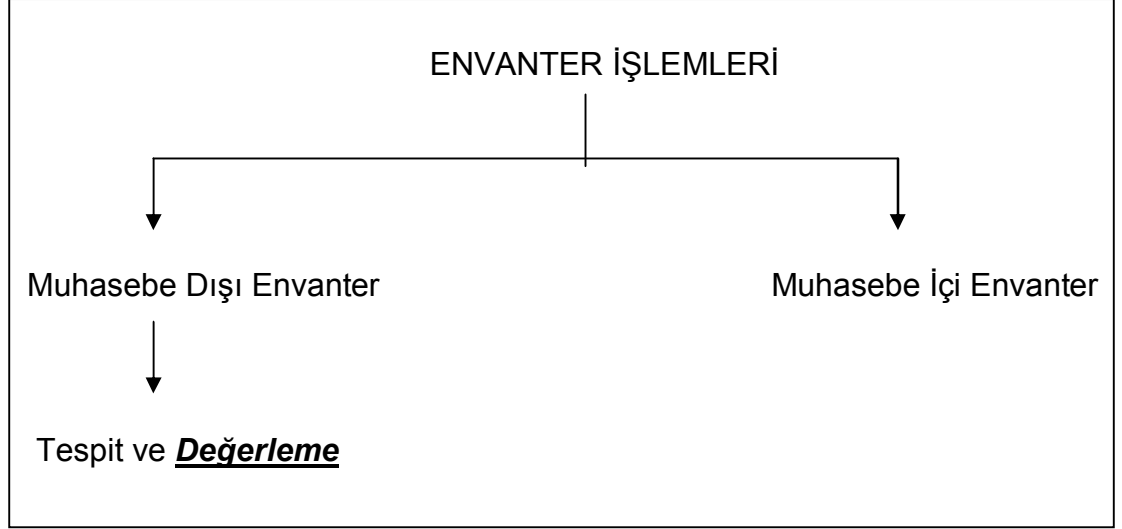
TTK'nın 73. maddesi *“Envanter çıkarmak; saymak, ölçmek, tartmak ve değerlemek suretiyle, bilanço günündeki mevcutları, alacakları ve borçları kati bir şekilde ve müfredatlı olarak tespit etmektir. Mevcutlar, alacaklar ve borçlar işletmeye dahil iktisadi kıymetleri ifade eder...”* şeklindedir.

VUK'un 186. maddesi ise *“Envanter çıkarmak, bilanço günündeki mevcutları, alacakları ve borçları saymak, ölçmek, tartmak ve değerlemek suretiyle kesin bir şekilde ve müfredatlı olarak tespit etmektir. Şu kadar ki, ticari teamüle göre tartılması, sayılması ve ölçülmesi mutad olmayan malların değerleri tahminen tespit olunur...”* şeklindedir.

Görüldüğü gibi her iki tanım da birbiri ile örtüşmektedir. Envanter işlemleri muhasebe dışı envanter ve muhasebe içi envanter olarak ikiye ayrılmaktadır. İktisadi kıymetlerin tespiti ve değerlemesi işlemlerine muhasebe dışı envanter, bu tespit ve değerlendirme işlemlerinden sonra bulunan sonuçların genel geçici mizanla karşılaştırılıp, fark varsa bu farkı giderecek düzeltme kayıtlarının yapılması işlemlerine ise muhasebe içi envanter denilmektedir.

⁶ Bektöre, Belginay ve Erdoğan, 2002: 17

Muhasebe dışı envanterin fizik sayımdan sonraki ikinci aşamasını oluşturan değerlendirme, fiziki sayımları yapılmış olan iktisadi kıymetlerin bilanço günündeki parasal tutarlarının belirlenmesidir.⁷

Şekil 1: Değerlemenin Envanter İşlemleri İçindeki Yeri

Muhasebede değerlemeyi; “*işletmenin varlıklarının ve borçlarının ulusal para ile ifade edilmesidir*” şeklinde tanımlamak da mümkündür.⁸ Gerçek dünyada var olan ve mali tablolara yansıtılacak olan varlık ve borçlara değer biçilmesi değerlemenin konusunu oluşturmaktadır.⁹

1.3. Amacı

Değerlemenin amacı, işletmenin belirli bir andaki iktisadi ve mali yönden gerçeğe en yakın durumunu ve işletme faaliyetleri sonucunda oluşan kar veya zararı tespit etmektir. Bu amaçla işletmeye ait tüm varlıklar sayılıp, miktarları tespit edildikten ve borçlar da belirlendikten sonra tek tek para

⁷ Gücenme, 2000: 52

⁸ Sevilengül, 2003: 696

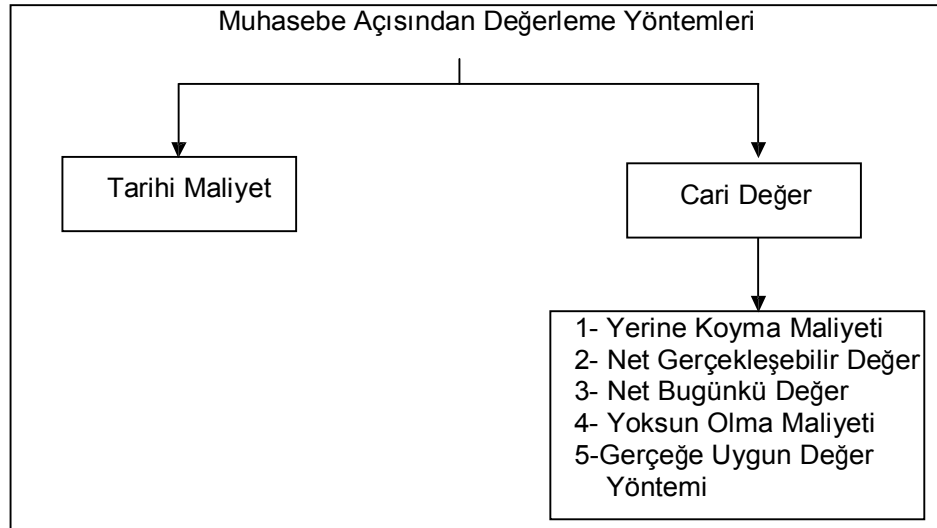
⁹ Büyükişık, 2002: 91

birimiyle çarpılarak değerleri hesaplanmalıdır. Bu bakımdan bir fiyatlandırma işlemi olarak da adlandırabileceğimiz değerleme olayı, kullanılan değerleme ölçülerine göre, işletmenin iktisadi ve mali durumunun bilançodaki görünümünü ve faaliyet sonucunu yani kar veya zararı belirleyecektir. ¹⁰

Bu nedenle, işletmenin gerçek durumunu ortaya koyabilecek değerleme ölçüleri seçmek gerekir. Bu ölçüler ile vergi kanunlarının emrettiği ölçüler arasında fark varsa, bu fark vergi matrahı hesaplanırken göz önüne alınarak vergi kanunlarının tanımlamasına uygun mali kara ulaşılabilir. ¹¹

1.4. Değerleme Yöntemleri

Bilançada yer alan varlık ve kaynakların büyüklüğü ile karın büyüklüğü, kullanılan değerleme yöntemine göre farklılık gösterir. Bu nedenle genel kabul gören değerleme yöntemlerinden kısaca bahsedilecektir. Farklı değerleme alternatifleri ve TMS ve TFRS'de yer alan değerleme yöntemleri aşağıdaki gibi gösterilebilir;

Şekil 2: Muhasebe Açısından Değerleme Yöntemleri ¹²

¹⁰ Bektöre, Belginay ve Erdoğan, 2002: 20

¹¹ Sevilengül, 2003; 696

¹² Tokay, Deran ve Aktaş, 2005: 9

Şekilde yer alan değerlendirme yöntemleri genel kabul gören yöntemler olsa da ülkemizde en çok tarihi maliyet yöntemi kullanılmaktadır. Bunun nedeni ise vergi ağırlıklı muhasebe anlayışıdır. Aşağıda bu yöntemlerin her birinden kısaca bahsedilecektir.

1.4.1. Tarihi Maliyet Yöntemi

Tarihi maliyet yöntemine göre varlıklar edinme maliyetleri ile kayda alınırlar ve daha sonra bu varlıkların cari değerlerinde meydana gelen değişiklikler dikkate alınmazlar. Varlıkların elde bulundurulmasından kaynaklanan kar veya zarar; varlık satılana ya da başka bir nedenle aktiften çıkarılana kadar ertelenir.¹³

Değerlemede tarihi maliyet yönteminin kullanılmasının en büyük avantajı, fiili işlemlere dayandığından objektif olması ve de uygulamasının kolay olmasıdır. Fiyatların istikrarlı olduğu dönemlerde tarihi maliyet yöntemi beklentileri karşılayan bir yöntemdir. Ancak fiyat istikrarının olmadığı enflasyon dönemlerinde tarihi maliyetlere göre düzenlenmiş mali tablolar gerçeği yansıtmaktan çok uzak kalmaktadırlar. Bu da tarihi maliyet yönteminin en büyük dezavantajıdır.

Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları'nda tarihi maliyet yaklaşımı diğer değerlendirme yaklaşımları ile birlikte kullanılmaktadır. Örneğin stoklar genellikle maliyet veya net gerçekleşebilir değerden daha düşük olanı ile değerlemeye tabi tutulmaktadırlar.¹⁴ Yani bu yöntem ihtiyatlılık ilkesi ile desteklenir. Ülkemiz uygulamalarında büyük yer tutan Tekdüzen Muhasebe Sistemi ve vergi yasaları, bu değerlendirme yöntemini özellikle ve büyük bir titizlik ile tercih etmektedir.

¹³ Ökten ve Karapınar, 2003: 25

¹⁴ TMS Çerçeve md.101

1.4.2. Cari Maliyet Yöntemleri

Bu yöntemde varlıklar aktife ilk alındıklarında yine edinim maliyetleri ile kaydedilirler. Ancak tarihi maliyetten farklı olarak mali tablo düzenleme tarihlerinde bu varlıklarda meydana gelen değer artış ve azalışları dikkate alınır. Bu temele göre hazırlanan mali tablolar ile mali tablo kullanıcılarına güncel bilgiler sunulabilmektedir. Yöntemin bu avantajına karşılık objektiflikten uzaklaştığı da söylenebilmektedir.

Cari değeri esas alan değerlendirme yöntemleri beş grupta incelenebilir;

- 1) Yerine Koyma (Yenileme Maliyeti) Yöntemi
- 2) Net Nakit Değeri (Net Gerçekleşebilir Değer) Yöntemi
- 3) Net Şimdiki Değer (Net Bugünkü Değer) Yöntemi
- 4) Yoksun Olma Maliyeti
- 5) Gerçeğe Uygun Değer (Makul Değer) Yöntemi

1.4.2.1. Yerine Koyma (Yenileme) Maliyeti Yöntemi

Yenileme maliyeti, aktifteki bir varlığın işlevlerini en iyi biçimde yerine getirecek özelliklere sahip piyasadaki başka bir varlığı edinebilmek için ödenmesi gereken tutardır. Örneğin; bilançoda 1.000 YTL olan bir varlığın piyasadaki satış değeri 1.500 YTL ise bu varlığın yenileme maliyeti yöntemi ile değerlendirilmiş tutarı 1.500 YTL'dir.

İşletmenin elinde bulunan varlığın aynısının veya benzerinin piyasada bulunmadığı, ancak teknolojik olarak daha üstün daha yeni modellerin olması durumunda, daha yeni modelin maliyeti üzerinden bazı düzeltmeler yapılmak suretiyle yenileme maliyeti belirlenebilir. Örneğin yeni modelin kullanılması ile sağlanacak ek kazançların bugünkü değeri maliyet bedelinden düşülebilir.¹⁵

¹⁵ Akdoğan ve Aydın, 1987: 449

1.4.2.2. Net Nakit (Net Gerçekleşebilir) Değer Yöntemi

Net nakit değer, bir varlığın elden çıkarılması karşılığında elde edilmesi beklenen gelirden, varsa elden çıkarma için yapılan direkt giderlerin düşülmesi ile bulunan tutardır.¹⁶ Bu yöntemin uygulanabilmesi satışın zorlukla mı kolaylıkla mı yapıldığı, ya da satın almaya istekli kişilerin bulunup bulunmadığı gibi konularda bir takım varsayımlar olmasına bağlıdır. Ayrıca bu yöntemde varlıkların tasfiye edilmesi eğiliminin olduğu anlaşılmamalıdır.¹⁷

1.4.2.3. Net Şimdiki (Net Bugünkü) Değer Yöntemi

Bu yöntemde varlıklar, bu varlıklardan gelecekte elde edilmesi beklenen net nakit akışlarının uygun bir iskonto oranı ile indirgenen bugünkü değerleri ile değerlendirilir.¹⁸

1.4.2.4. Yoksun Olma Değeri Yöntemi

Yoksun olma değeri, işletmenin sahibi olduğu varlıklardan mahrum olması durumunda karşılaşılabileceği en yüksek maliyetli zarardır. Bu yöntemde yenileme maliyeti, net nakit değeri ve net şimdiki değer yöntemleri bir arada kullanılır.¹⁹

İşletmenin elinde bulundurduğu bir varlığın faaliyetlerinden mahrum olması durumunda karşılaşılabileceği maksimum zarar, genelde onun yerine geçecek bir varlığı satın alması ile katlanacağı maliyet olan “yenileme maliyeti”dir. Ancak yenileme işlemi olasılığının bulunmadığı durumlarda “net şimdiki değer” ile “net nakit değer”in büyük olanı yoksun olma değeridir.²⁰

¹⁶ Bu yöntem, varlıklarda değer düşüklüğü standardında yer alan ve ileriki bölümlerde anlatılacak olan “satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değer” tanımı ile örtüşmektedir.

¹⁷ Akdoğan ve Aydın, 1987: 465

¹⁸ Bu yöntem, varlıklarda değer düşüklüğü standardında yer alan ve ileriki bölümlerde anlatılacak olan “kullanım değeri” tanımı ile örtüşmektedir.

¹⁹ Akdoğan ve Aydın, 1987: 480

²⁰ Akdoğan ve Aydın, 1987: 480, 481

Bu yöntemde yenileme maliyeti, net nakit değeri ve net gerçekleşebilir değerin birlikte ele alınması yöntemin kalitesini arttırsa da uygulanabilirliğini ve anlaşılabilirliğini zorlaştırmaktadır.

1.4.2.5. Gerçeğe Uygun Değer (Makul Değer) Yöntemi

Gerçeğe uygun değer yaklaşımının muhasebe standartlarında yer almaya başlaması 1980'li yıllarda ABD'de yaşanan Saving-Loans krizine kadar dayanmaktadır. Bu tarihte bankaların varlıkları bilançoda tarihi maliyetleri ile yer almakta idi. Bu nedenle bankalar, finansal yapılarının güçlü olduğu izlenimini vermek için tarihi maliyet ile değerlendirilmiş varlıklarını piyasa fiyatı ile satıp, aradaki farkı özkaynaklarda raporlayarak bilançolarını süsleyebiliyorlardı. ²¹ Bu ve buna benzer krizler ile küreselleşme sonucu sermaye piyasalarının gelişmesi ve mali tablo kullanıcılarının ihtiyaçlarının değişmesi, mali tabloların gerçeğe uygun değer yaklaşımına göre hazırlanmalarını zorunlu kılmıştır. Nitekim IASB'nin yayınladığı uluslararası muhasebe ve finansal raporlama standartlarının çoğunda varlık ve yükümlülüklerin değerlemesinde gerçeğe uygun değer yöntemi kullanılmaktadır.

IASB'nin yayınladığı gerçeğe uygun değer tanımı *“bilgili ve istekli taraflar arasında herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında bir varlığın el değiştirebileceği fiyat veya yükümlülüğün ifası sırasında esas teşkil edecek tutar”* şeklindedir. Uluslararası muhasebe ve finansal raporlama standartlarının çoğu için bu tanımın aynısı geçerli olmakla birlikte bazı standartlarda tanım biraz farklılaşmaktadır. Aşağıdaki tabloda gerçeğe uygun değer tanımının bulunduğu standartlar ve maddeleri ile IASB'nin sözlüğünde yer alan tanım karşılaştırılmıştır.

²¹ Tokay, Deran ve Aktaş, 2005: 13

Tablo 1: UMS ve UFRS’lerde Yer alan Gerçeğe Uygun Değer Tanımları ²²

Standartlar	Tanımın Yer Aldığı Madde/Kısım	Benzerlikler ve Farklılıklar
UMS–2 Stoklar	Madde–6	Aynı
UMS–16 Maddi Duran Varlıklar	Madde–6	Yükümlülüklerin yerine getirilmesi kısmı hariç aynı
UMS–17 Finansal Kiralama	Madde–4	Aynı
UMS–18 Hasılat	Madde–7	Aynı
UMS–19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar	Madde–7	Aynı
UMS–20 Devlet Teşvik ve Yardımları	Madde–3	Yükümlülüklerin yerine getirilmesi kısmı hariç aynı
UMS–21 Yabancı Paralı İşlemler	Madde–8	Aynı
UMS–32 Finansal Araçlar	Madde–11	Aynı
UMS–38 Mali Duran Varlıklar	Madde–8	Yükümlülüklerin yerine getirilmesi kısmı hariç aynı
UMS–39 Finansal Varlıklar	Madde–9	Aynı
UMS–40 Yatırımlar	Madde–5	Aynı
UMS–41 Tarımsal Faaliyetler	Madde–8	Aynı
UFRS–1 Çerçeve Çalışma	Ek sözlük	Aynı
UFRS–2 Hisseye Dayalı Ödeme	Ek sözlük	Oz kaynak unsurları kısmı hariç aynı
UFRS–3 İşletme Birleşmeleri	Ek sözlük	Aynı
UFRS–4 Sigorta Sözleşmeleri	Ek sözlük	Aynı
UFRS–5 Satış Amaçlı Elde Bulundurulmuş Duran (Cari Olmayan) Varlıklar ve Durdurulmuş Faaliyetler	Ek sözlük	Aynı

Gerçeğe uygun değer yaklaşımı, ilk kayda alma ve daha sonraki değerlendirme tarihlerinde bazı gerçekleşmemiş kar ya da zararların kaydedilmesini gerektirmektedir. Bu kar veya zarar unsurlarının gelir tablosuna yansıtılması ihtiyatlılık kavramı ile çelişmekte ise de günümüzde ihtiyatlılık kavramının esnek olarak uygulanabildiği görülmektedir. Değerlemenin amacının ilgili varlık ve yükümlülükleri piyasa fiyatları esas

²² Tokay, Deran ve Aktaş, 2005: 14

alınarak gerçek değerleri ile sunmak olduğundan ihtiyatlılık kavramının bu şekilde esnek kullanılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.²³

Gerçeğe uygun değer ile tarihi maliyet yaklaşımı aynı işlemlerde farklı muhasebe uygulamalarının kullanılmasını gerekli kılmıştır. Bu farklılıklar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2: Tarihi Maliyet Yaklaşımı İle Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımındaki Farklı Uygulamalar Ve Bu Uygulamaların Yol Açtığı Farklı Sonuçlar²⁴

	TARİHİ MALİYET YAKLAŞIMI	GERÇEĞE UYGUN DEĞER YAKLAŞIMI
İlk Kayıtlamada Esas Alınan Değer	Maliyet Değeri.	Edinme Maliyeti, Piyasa Fiyatı, Net Bugünkü Değer
İlk Kayıtlamada Değerleme Farkının Kayıt Şekli	Fark Yok, Kayıt Yok.	Fark Var. Fark, Gelir Tablosu Unsuru Olarak Kayıtlanmakta (UMS 41)
İlk Kayıtlamadan Sonra Değerleme Farkının Kayıt Şekli	Fark Yok, Kayıt Yok.	Fark Var. Fark, Gelir Tablosu ve Özkaynak Unsuru Olarak Kayıtlanmakta
Gelirin Kayıt Zamanı	Satış Esaslı (Gerçekleşmiş Gelir)	Satış Esaslı, Değerleme Esaslı (Gerçekleşmemiş Gelir)
Varlıkların Bilançodaki Değerleri	Net Defter Değerleri	Piyasa Fiyatları veya Kullanım Değerleri
Alacak ve Yükümlülüklerin Bilançodaki Değerleri	Tarihi Değerleri	Piyasa Fiyatları veya İskonto Edilmiş Değerleri
Kullanılan Değer Kavramları	Alış Bedeli ve Alış Giderlerinden Oluşan Tarihi Maliyet Değeri	Piyasa Fiyatı, Yerine Koyma Maliyeti, Net Gerçekleşebilir Değer, Kullanım Değeri, İşlem Tarihinde Edinme Maliyeti
Değerlemede Kullanılan Yargılar	Objektif Değerler	Kimi Durumlarda Subjektif Değerler

²³ Tokay, Deran ve Aktaş, 2005: 24

²⁴ Tokay, Deran ve Aktaş, 2005: 25

Sunulan Bilginin Özelliği	Güvenilir Olması	İhtiyaca Uygun Olması, (İlgili Olma)
Değerlemede Kullanılan Veriler	Tarihi Veriler	Cari ve Gelecekteki Muhtemel Veriler
Değerlemede Kullanılan Hesaplama Teknikleri	Maliyet Hesaplama Teknikleri	Net Nakit Akışları Yöntemi (Net Bugünkü Değer Yöntemi) Opsiyon Fiyatlaması
İşletme Riskinin Finansal Tablolara Yansıtılması	Gerçek Riskin Yansıtılmasında Yetersiz	Gerçek Riskin Finansal Tablolara Yansıtılması Açısından Daha Gerçekçi Bilgiler Sunmaktadır
Gelir Tablosu	Faaliyet Sonuçlarını Yansıtmaktadır.	Faaliyetlerin Sonuçları ile Bilanço Kalemlerindeki Değişimlerin sonucunu Yansıtmaktadır
Yaklaşımın Zayıf Tarafı	Cari Değeri Yansıtamaması	Tahmin ve Varsayımlar Kullanabilmesi

Mali tabloların gerçeğe yakın bilgi vermesi için gerçeğe uygun değer ile değerlendirilmelerinin ihtiyaçları tam olarak giderebildiği söylenememektedir. Ayrıca unutmamak gerekir ki avantajlarının yanı sıra gerçeğe uygun değer yöntemi, piyasa fiyatlarına ulaşamadığı durumlarda tahmin unsurunu içerdiğinden tarihi maliyet yöntemine kıyasla objektiflikten daha uzaktır. Kaldı ki bir varlığın piyasa fiyatı olsa dahi, bu fiyat kullanılmamış bir varlık fiyatı olmakta, işletmede değerlemeye konu varlığın eskimişlik derecesi ile aynı olan varlıkların piyasasını bulmak oldukça zor olmaktadır.

2. YASAL DÜZENLEMELER AÇISINDAN DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ

Türkiye’de muhasebe uygulamalarına yön veren yasal düzenlemelerin başında Türk Ticaret Kanunu, Vergi Usul Kanunu ve Sermaye Piyasası Kurulu Genel Tebliği yer alır. Bu düzenlemelerin dışında BDDK gibi kurumların yayınladıkları tebliğler de vardır. Bu düzenlemeler çoğu zaman birbirini tamamlar nitelikte olsa da kimi zaman birbirleri ile çelişmektedirler. Bunun başlıca nedeni ise her birinin farklı amaçlar hedeflenerek hazırlanmış olmalarıdır. Aşağıda bu düzenlemelerden kısaca bahsedilecektir.

2.1. Türk Ticaret Kanunu'nda Değerleme Ölçüleri

TTK'nın temel amacı ticari işleri düzenlemek, ortakların ve üçüncü kişilerin haklarını korumak ve dağıtılabılır karı tespit etmektir.

TTK'da değerleme ile ilgili hükümler şahıs işletmeleri ve sermaye şirketleri için ayrı ayrı düzenlenmiştir. Şahıs işletmeleri için azami (yüksek olan) değer, sermaye şirketleri için asgari (düşük olan) değer kuralı geçerlidir.

Şahıs işletmeleri ile ilgili hükümler TTK'nın 75. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre *“Bütün aktifler, en çok bilanço gününde işletme için haiz oldukları değer üzerinden kaydolunurlar ”*. Görüldüğü gibi kişisel firma ve şirketler değerleme ölçülerini kullanmada serbest bırakılmıştır. Bunun nedeni işletme sahibi ya da ortakların üçüncü kişilere karşı sadece işletmeye tahsis edilen mal varlığı ile değil, bütün mal varlıkları ile sınırsız sorumlu olmalarıdır. Bu yüzden değerleme ölçüsü olarak maliyet değeri ile piyasa değerinden büyük olan seçilebilir.

Sermaye şirketlerinde ise ortakların üçüncü kişilere karşı sorumlulukları kayıtlı sermaye ile sınırlıdır. Bu nedenle TTK'nın 458 – 464. maddelerinde sermaye şirketlerinde yapılacak değerlemeye ilişkin katı hükümlere yer verilmiş, böylece yüksek değerleme yapılarak ticari karın yüksek gösterilmesi ve üçüncü kişilerin şirketten alacaklarının garantisini olan sermayenin kar payı şeklinde dağıtılması önlenmeye çalışılmıştır.

TTK'ya göre değerlemede serbestlik sağlanmasının amaçlarından birisi işletmenin aşırı değerleme yoluyla sermayeyi dağıtmasını önlemektir. İkincisi ise esnek bir değerleme politikası uygulayarak kar dağıtım politikasını ayarlamak yoluyla işletmenin gelişmesini sağlayarak pay sahiplerinin haklarını korumaktır. Hatta bu amaçla aktiflerin bilanço günündeki değerlerinden daha aşağı bir değerle bilanço konmasına ²⁵ veya başka bir deyişle gizli yedek akçe ayrılması uygulamasına izin verilmiştir. Bu

²⁵ TTK, Mad: 458

açıklamalara göre Türk Ticaret Kanunu'ndaki değerlendirme ile ilgili kuralların temelini ihtiyatlılık ilkesi oluşturur.

2.2. Vergi Usul Kanunu'nda Değerleme Ölçüleri

Muhasebenin değerlendirme ile ilgili hükümleri Vergi Usul Kanunu'nda kapsamlı olarak düzenlenmiştir. Vergi matrahının hesaplanmasında bu değerlendirme ölçüleri esas alınmaktadır. Dolayısıyla işletmeler vergi beyannamelerini düzenlerken varlıklarını bu değerlendirme ölçülerinden biriyle değerlemek zorunda olduklarından, VUK'daki değerlendirme ölçüleri "amir hüküm" niteliğindedir.

VUK'da değerlemenin amaçlarından birincisi, vergi adaleti açısından değerlemede objektiflik sağlanması, ikincisi de vergi alacağının güvence altına alınmasını sağlamaktır.²⁶ TTK'nın aksine VUK'da değerlemenin alt sınırlarının kesin hatlarla belirlenmesinin nedeni de verginin güvenlik altına alınmasının istenmesidir.

Değerleme, VUK'un 258.maddesi gereğince, vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin vergi yasalarında gösterilen gün ve zamanlardaki değerlerinin takdir ve tespittir.

Tanım uyarınca değerlendirme; tespit ve takdir şeklinde yapılmaktadır.

Tespit, mükelleflerce VUK'da yer alan değerlendirme ölçüleri kullanılarak yapılan değerlendirme işlemi, takdir ise mutata değerlendirme ölçüleri kullanılarak değerlendirme yapılamadığı durumlarda idare tarafından yapılan takdir işlemidir.

²⁷

Değerlemede iktisadi kıymetlerden her biri tek başına dikkate alınır, ancak teamülen aynı cinsten sayılan mallar ve düşük değerli mallar toplu olarak dikkate alınır.²⁸

²⁶ Akdoğan ve Aydın, 1987: 408

²⁷ VUK, Mad: 267

²⁸ VUK, Mad: 260

Değerleme iktisadi kıymetin nevi ve mahiyetine göre aşağıdaki ölçülerden biri ile yapılır.²⁹

- 1.Maliyet Bedeli
- 2.Borsa Rayici
- 3.Tasarruf Değeri
- 4.Mukayyet Değer
- 5.İtibari Değer
- 6.Vergi Değeri
- 7.Rayiç Bedel
- 8.Emsal Bedeli ve Ücreti

2.2.1. Maliyet Bedeli

*“Maliyet bedeli, iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilumum giderlerin toplamını ifade eder.”*³⁰

Bu tanıma göre maliyet bedeli, bir iktisadi kıymetin elde edilmesi veya değerinin artırılması için katlanılan satın alma, imalat harcamaları ile alış giderlerinin toplamıdır. Bir varlığın alımıyla ilgili olan gümrük vergileri, nakliye ve montaj giderleri, komisyon giderleri, kur farkı ve faiz giderleri alış giderlerine örnek olarak verilebilir. Bu giderlerden kur farkı ve faiz giderleriyle ilgili olarak dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır;

— 27.01.1985 tarihinde Maliye Bakanlığı’nca yayınlanan 163 seri numaralı VUK Genel Tebliği’ne göre sabit kıymetin iktisap edildiği dönemin sonuna kadar doğan kur farkı ve faiz giderlerinin maliyete eklenmesi zorunlu olup, daha sonra doğacak olan kur farkı ve faiz giderlerinin ise ait oldukları

²⁹ VUK, Mad: 261

³⁰ VUK, Mad: 262

yıllarda doğrudan gider yazılması ya da maliyete yansıtılması konusunda mükelleflere seçimlik hak tanınmıştır.

— Mal alımlarına ilişkin kur farklarında ise 238 seri numaralı VUK Genel Tebliği'ne göre malların işletmenin stoklarına girdiği tarihe kadar oluşan kur farklarının maliyete eklenmesi zorunlu olup, stokta kalan emtia ile ilgili olarak daha sonra ortaya çıkacak kur farklarının ise ilgili bulundukları yıllarda gider yazılması veya maliyete eklenmesi ihtiyaridir.

— Yine aynı tebliğe göre işletmenin finansman temini için bankalardan veya benzeri kredi müesseselerinden aldıkları krediler için ödedikleri faiz ve komisyon giderlerinden dönem sonu stoklarına pay vermeleri zorunlu bulunmamaktadır. Bu durumda mükellef, söz konusu faiz giderlerini doğrudan gider kaydedebileceği gibi dilerse ilgili kısmı stok maliyetine ilave de edebilir.

Bir iktisadi kıymetin değerini devamlı olarak arttırmak maksadıyla yapılan ve normal bakım onarım, temizleme giderleri dışındaki giderler değer arttırıcı giderlerdir ve iktisadi kıymetin maliyetine eklenir.

VUK'a göre maliyet bedeli ile değerlendirilecek iktisadi kıymetler şunlardır:

- Gayrimenkuller, gayrimenkullerin mütemmim cüzleri ve teferruatları,
- Tesisat ve makineler,
- Gemiler ve diğer taşıtlar,
- Gayri maddi haklar,
- Özel maliyetler,
- Demirbaş eşya, alet, edevat ve mefruşat,
- Satın alınan veya imal edilen emtia,
- Zirai mahsuller,
- Hayvanlar.

VUK'un 279. maddesinde, hisse senetleri ile fon portföyünün en az %51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılım belgelerinin alış bedeliyle değerlendirileceği belirtilmiştir. Değerleme ölçüleri arasında sayılmamış olmasına rağmen VUK 279. maddesinde belirtilen alış bedeli; bir varlığın iktisabı için satıcıya ödenen veya borçlanılan meblağ olup, satın alma dışındaki bilumum giderleri içermez.

2.2.2. Borsa Rayici

Borsa rayici gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden önceki son işlem gününde borsadaki işlemlerin ortalama değerini ifade eder. Ancak son işlem günü fiyatlarda normal oynamalar dışında büyük farklar oluşursa, Maliye Bakanlığı değerlemeden önceki 30 günün ortalama rayicini esas olarak kabul etmeye yetkilidir.³¹

Hisse senetleri ile fon portföyünün en az %51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeli ile bunlar dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayici ile değerlendirilir.³² Örneğin; devlet tahvili ve hazine bonosu borsa rayici ile değerlendirilir.

VUK'un 280. maddesine göre yabancı paralar da borsa rayici ile değerlendirilir, ancak yabancı paranın borsa rayici yoksa değerlemeye uygulanacak kur Maliye Bakanlığı'nca tespit olunur. Ülkemizde yabancı para borsası olmadığından Maliye Bakanlığı'nca açıklanan kurlar esas alınmaktadır.

³¹ VUK, Mad: 263

³² VUK, Mad: 279

2.2.3. Tasarruf Değeri

“Tasarruf değeri, bir iktisadi kıymetin değerlendirme gününde sahibi için arz ettiği gerçek değerdir.” ³³ Yani iktisadi kıymetin satılması halinde işletmeye kazandıracağı peşin değerdir.

Tasarruf değeri, borç senetleri ve alacak senetlerinin değerlemesinde kullanılabilir. Bu değerlendirme ölçüsünün kullanılması bankalar, bankerler ve sigorta şirketleri için zorunlu, bunların dışındakiler için isteğe bağlıdır. Ancak alacak senetlerini tasarruf değeriyle değerleyen işletmeler, borç senetlerini de tasarruf değeriyle değerlemek zorundadır. ³⁴

2.2.4. Mukayyet Değer

Kayıtlı değer veya muhasebe değeri olarak da adlandırılan mukayyet değer, *“bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeridir.”* ³⁵

Mukayyet değerle değerlendirilecek iktisadi kıymetler şunlardır;

- Senetsiz alacak ve borçlar,
- Senetli alacak ve borçlar (tasarruf değeri veya mukayyet değerden biriyle),
- Kuruluş ve örgütlenme giderleri,
- Aktif ve pasif geçici hesap kıymetleri
 - Peşin ödenen giderler,
 - Gelir tahakkukları,
 - Peşin tahsil edilen gelirler,
 - Gider tahakkukları,

³³ VUK, Mad: 264

³⁴ VUK, Mad: 285

³⁵ VUK, Mad: 265

— Karşılıklar.

2.2.5. İtibari Değer

Nominal değer olarak da ifade edilen itibari değer, “*her nevi senetlerle esham ve tahvillerin üzerinde yazılı olan değerdir*”.³⁶

İtibari değerle, yani üzerinde yazılı olan değerle değerlendirilen iktisadi kıymetler şunlardır;

- Kasa mevcudu,
- İşletmenin ihraç ettiği tahviller.

2.2.6. Vergi Değeri

Vergi değeri, bina ve arazinin rayiç bedeli olarak tanımlanmıştır.³⁷ Rayiç bedelin tanımı ise VUK mükerrer 266. maddesinde yapılmıştır.

2.2.7. Rayiç Bedel

Rayiç bedel, VUK mükerrer 266. maddesine göre, “*bir iktisadi kıymetin değerlendirme günündeki normal alım - satım bedelidir*”.

Vergi değeri ve rayiç bedel; bina, arsa ve arazilerin emlak vergisine esas değerlerinin hesaplamasında kullanılmaktadır. İşletmelerin bilançosunda yer alan gayrimenkuller vergi değeri ya da rayiç bedelle değil, maliyet bedeli ile değerlendirilir.

³⁶ VUK, Mad: 266

³⁷ VUK, Mad: 268

2.2.8. Emsal Bedeli Ve Ücreti

“Emsal bedel, gerçek bedeli olmayan veya bilinmeyen veyahut doğru olarak tespit edilemeyen bir malın değerlendirme gününde satılması halinde emsaline nazaran haiz olacağı değerdir.”³⁸

Emsal bedel yasada sayılan sıraya göre tespit edilir. Bu sıraya uyulması zorunludur. Buna göre emsal bedelinin tespiti için önce birinci sıra olan ortalama fiyat esası uygulanacak, bu esasa göre tespit edilemezse ikinci sıra olan maliyet esası uygulanacak, bu esasa göre de tespit edilemezse üçüncü sıra olan takdir esası uygulanacaktır.

— Birinci Sıra (Ortalama Fiyat Esası): *“Aynı cins nevideki mallardan sıra ile değerlemenin yapılacağı ayda veya bir evvelki veya bir daha evvelki aylarda satış yapılmışsa, emsal bedeli bu satışların miktar ve tutarına göre mükellef tarafından çıkarılacak olan ortalama satış fiyatı ile hesaplanır. Bu esasın uygulanması için, aylık satış miktarının, emsal bedeli tayin olunacak her bir malın miktarına nazaran %25’ten az olmaması şarttır”.*

— İkinci Sıra (Maliyet Bedeli Esası): *“Emsal bedeli belli edilecek malın, maliyet bedeli bilinir veya çıkarılması mümkün olursa, bu takdirde mükellef bu maliyet bedeline toptan satışlar için %5, perakende satışlar için %10 ilave etmek suretiyle emsal bedelini bizzat belli eder”.*

— Üçüncü Sıra (Takdir Esası): *“Yukarıda yazılı esaslara göre belli edilmeyen emsal bedelleri ilgililerin müracaatı üzerine takdir komisyonunca takdir yolu ile belli edilir. Takdirler, maliyet bedeli ve piyasa kıymetleri araştırılmak ve kullanılmış eşya için ayrıca yıpranma dereceleri nazara alınmak suretiyle yapılır. Takdir edilen bedellere mükelleflerin vergi mahkemesinde dava açma hakkı mahfuzdur. Ancak, dava açılması verginin tahakkuk ve tahsilini durdurmaz”.*

³⁸ VUK, Mad: 267

2.3. Sermaye Piyasası Kanunu'nda Değerleme Ölçüleri

Sermaye Piyasası Kanunu'nun amacı; sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını, tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasını düzenlemek ve denetlemektir.

Sermaye Piyasası Kanunu'na tabi işletmelerin envanter sırasında ve mali tabloların düzenlenmesi aşamasında uyacakları kurallar ve değerlendirme ölçüleri Sermaye Piyasası Kurulu tarafından çıkarılan Seri:XI No:1 "Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke Kurallar Hakkında Tebliğ" ile belirlenmiştir.

Tebliğde mali tablo kalemlerinin değerlemesine ilişkin hükümler yer almaktadır. Söz konusu bu hükümlerin TTK'ya uyumlu olduğu ancak vergi mevzuatında yer alan değerlendirme ilke ve kurallarıyla ilgili olmadığı özellikle belirtilmiştir. Bu nedenle mükellefler tuttukları defter ve belgeler ile beyannamelerini vergi mevzuatının ilgili hükümlerine uygun şekilde düzenlemek zorunda oldukları, vergi mevzuatının kurulca belirlenen standartlar ile TTK'nın muhasebeye ilişkin kurallarından farklı uygulamalara yer verdiği durumlarda işletmelerin söz konusu mevzuat çerçevesinde gerekli düzeltmeleri yapmalarının kendi sorumlulukları içerisinde olduğu tebliğin ikinci bölümünün 18. maddesinde yer almaktadır.

Kısacası tebliğde yer alan hükümler ticari karın belirlenmesine yönelik olup, mali karın belirlenmesi hususunda işletmeler ayrıca gerekli düzenlemeleri yapmak zorundadır.

Tebliğe göre işletmelerin mali tablolarını düzenlerken esas alacakları değerlendirme ölçüsü "tarihi maliyet ilkesi"dir. Tarihi maliyet ilkesinin tanımı ve tebliğde yer alan değerlendirme konusu ile ilgili diğer tanımlar şu şekildedir;

"Tarihi Maliyet İlkesi" ; varlıkların "elde etme maliyeti" ile "net gerçekleşebilir değer" in veya "elde etme maliyeti" ile "rayiç bedel" in düşük olanı ile bilançoda yer alacağını ifade eder.

Eldetme Maliyeti; varlıkların "satın alma", "üretim" ve "inşa maliyeti" ni ifade eder. Satın Alma Maliyeti; varlıkların satın alma bedeli ile buna bağlı

olarak yapılan giderler toplamından oluşur. Üretim Maliyeti; mamullerin elde edilmesi için sarf olunan ilk madde ve malzeme ile işçilik ve üretimle ilgili diğer giderlerden oluşur. İnşa Maliyeti; işletme tarafından imal veya inşa edilen duran varlıklarla doğrudan ilişkilendirilebilen maliyet unsurları ile imal veya inşa işleriyle ilgili olup söz konusu varlıklara yüklenebilen giderler toplamından oluşur.

Net Gerçekleşebilir Değer; varlık unsurlarının “gerçekleşmesi beklenen satış bedeli”nden, yapılması gerekli “tamamlama maliyeti” ile satış giderlerinin indirilmesinden sonra kalan değeri ifade eder. Gerçekleşmesi Beklenen Satış Fiyatı; bir varlığın satılması halinde sağlanması beklenen hasılatı ifade eder. Tamamlama Maliyeti; yarı mamullerin tamamlanması veya mamullerin satılabilir hale getirilmesi için gerekli ek maliyetleri ifade eder.

Rayiç Bedel ise; varlıkların değerlendirme günündeki normal alım satım değeridir.

İKİNCİ BÖLÜM

VARLIKLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ STANDARDINA GÖRE DEĞERLEME

Varlıklarda değer düşüklüğü standardı, varlıkların değerinin aktifte gerçekçi bir şekilde ölçümü için oldukça ayrıntılı değerleme ölçüleri getirmektedir. Bu ayrıntılı ölçümleme veya değerleme yöntemleri standardın oldukça önemli bir bölümünü teşkil etmektedir ve mevzuatımıza kazandırılan yenilik de bu değerleme ölçüleri içinde bulunmaktadır.

Standardın temel değerleme ölçüsü; defter değeri ile geri kazanılabilir tutardan küçük olanı ile değerlemedir. Yani varlıkların defter değerleri ile geri kazanılabilir tutarları karşılaştırılacak, bunlardan hangisi küçük ise varlık o değer ile bilançoda yer alacaktır. Eğer varlığın geri kazanılabilir tutarı defter değerinin altında olursa aradaki fark değer düşüklüğü olarak kabul edilecektir.

Bu bölümde varlıkların standarda uygun bir biçimde değerlemelerinin yapılabilmesi için karşılaştırılmaları gereken defter değeri ve geri kazanılabilir tutarın belirlenmesi konusu anlatılacaktır.

1. DEFTER DEĞERİ VE MALİYET BEDELİNİN BELİRLENMESİ

Standartta yer alan tanıma göre defter değeri; bir varlığın birikmiş amortismanları ve varsa birikmiş değer düşüklüğü zararları indirildikten sonra bilançoda yer alan tutarıdır.³⁹

Varlıklar ilk satın alındıklarında maliyet değeri ile kaydolunurlar. Varlıkların ilk defa kayda alınması esnasında maliyet bedeline nelerin dahil edilip nelerin dahil edilmediği konumuz açısından önemlidir. Çünkü varlığın maliyeti olarak tespit edilen tutar daha sonra defter değerinin tespitinde belirleyici olacaktır. Değer düşüklüğü araştırılırken defter değeri ile geri

³⁹ TMS 36, Mad: 6

kazanılabilir tutar karşılaştırılacağından maliyet bedelinin doğru tespit edilmesi gerekmektedir.

“Genel anlamıyla maliyet, hedeflenen bir sonuca ulaşmak için katlanması gereken esirgemezliklerin parasal toplamıdır.” ⁴⁰ VUK’daki tanıma göre ise maliyet bedeli, *“iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerinin arttırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilumum giderlerin toplamını ifade eder”*. ⁴¹ Bu tanıma göre maliyet bedeli, bir iktisadi kıymetin elde edilmesi veya değerinin arttırılması için katlanılan satın alma, imalat harcamaları ile alış giderlerinin toplamıdır. Bir varlığın alımıyla ilgili olan gümrük vergileri, nakliye ve montaj giderleri, komisyon giderleri, kur farkı ve faiz giderleri alış giderlerine örnek olarak verilebilir.

TMS’ye göre genel olarak bir varlığın maliyetini oluşturan unsurlar şunlardır;

- a) Satın alma bedeli (indirimler ve ticari iskontolar düşüldükten, ithalat vergileri ve iade edilmeyen alış vergileri eklendikten sonra)
- b) Varlığın yerinin hazırlanması için katlanılan giderlerle kurulum, montaj ve deneme giderleri
- c) Teslimatla ilgili giderler (nakliye, sigorta vb. giderler)
- d) Doğrudan varlığın elde edilmesi veya inşasıyla ilgili çalışanlara sağlanan faydalardan kaynaklanan maliyetler ve mesleki ücretler. ⁴²

VUK’un 270.maddesinde noter, mahkeme, kıymet takdiri, komisyon ve tellaliye giderleri ile emlak alım ve özel tüketim vergilerinin maliyete eklenmesi hususunda mükelleflere seçimlik bir hak tanınmıştır. Ancak TMS’ye göre bu giderlerin maliyete eklenmesi zorunludur.

⁴⁰ Büyükmirza, 2003: 44

⁴¹ VUK, Mad: 262

⁴² TMS 16, Mad: 16–17, TMS 38, Mad: 27–28

TMS'ye göre bir varlığın maliyeti muhasebeleştirme tarihindeki peşin fiyatının eşdeğeridir.⁴³ Yani varlığın satın alınmasından doğan borçlanma maliyetleri varlığın maliyetine eklenmez, TMS 23: Borçlanma Maliyetleri standardına göre doğrudan gider yazılır. Örneğin bir duran varlık taksitle satın alınmış ise satış fiyatından vade farkı ayrıştırılıp ilgili olduğu dönemde gider yazılır. VUK'da ise böyle bir ayırım yoktur. Bir varlık taksitli olarak satın alınmış olsa bile vade farkları ayrıştırılmadan maliyete eklenir.

Aynı şekilde bir varlığın edinilmesiyle ilgi kredilerin faiz, komisyon ve kur farkı giderleri de TMS 23: Borçlanma Maliyetleri standardına göre muhasebeleştirilir. Varlık "özellikli varlık" niteliğinde bir varlık değil ise bu giderler doğrudan gelir tablosunda gider yazılır. Eğer özellikli varlık ise sadece yatırım dönemindeki borçlanma maliyetlerinin varlığın maliyetine eklenebilmesi konusunda seçimlik bir hak tanınmıştır. Burada sözü geçen özellikli (nitelikli) varlık; istendiği şekilde kullanıma veya satışa hazır hale gelmesi zorunlu olarak uzun (1 yıldan fazla) zaman alan varlıktır.⁴⁴

163 seri numaralı VUK Genel Tebliği'ne göre ise, duran varlığın iktisap edildiği dönemin sonuna kadar doğan kur farkı ve faiz giderlerinin maliyete eklenmesi zorunlu olup daha sonra doğacak olan kur farkı ve faiz giderlerinin ait oldukları yıllarda doğrudan gider yazılması ya da maliyete eklenmesi konusunda mükellefler serbest bırakılmıştır.

VUK ile TMS arasındaki bir başka farklılık da maliyete sadece alım esnasında yapılan harcamaların değil, varlığın alımı esnasında belirli olan ve kullanımı veya elden çıkarılması esnasında doğması muhtemel olan harcamaların da dahil edilmesidir.⁴⁵

Varlıkların aktifleştirilmesinden sonraki günlük bakım-onarım maliyetleri oluştukları tarihte gider yazılır. Ancak varlığın değerini devamlı olarak arttırmak amacıyla yapılan ve normal bakım-onarım, temizleme gideri

⁴³ TMS 16, Mad: 23

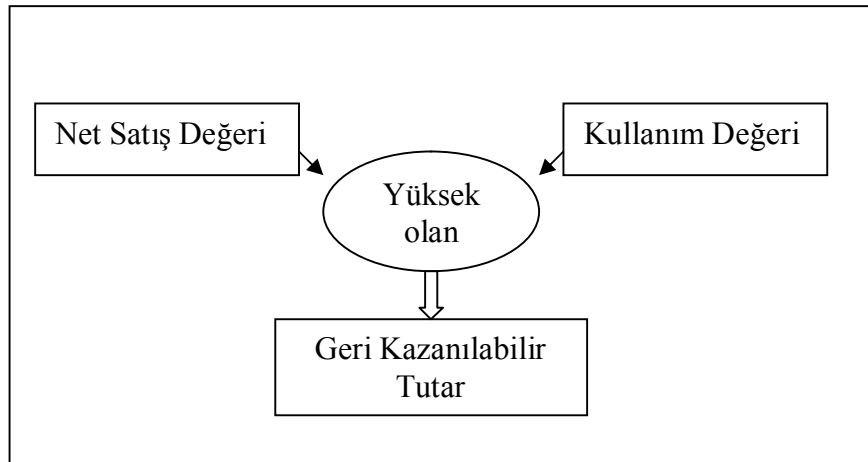
⁴⁴ TMS 23, Mad: 4

⁴⁵ Bu konu ile ilgili bir örnek için bkz. Kaval, 2005: 333–334

dışındaki kapasite arttırıcı ya da maliyeti azaltıcı giderler ilgili varlığın maliyetine eklenir.⁴⁶

2. GERİ KAZANILABİLİR TUTARIN BELİRLENMESİ

Geri kazanılabilir tutar bir varlığın “kullanım değeri” ile “satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değeri (net satış değeri)”nden daha büyük olanıdır.⁴⁷ Örneğin; defter değeri 100 PB olan bir makinenin kullanım değeri 85 PB, net satış değeri de 110 PB ise geri kazanılabilir tutar 110 PB’dir. Buradaki mantık varlığın kullanımından ya da satışından elde edilecek faydalardan hangisi daha büyük ise işletmenin onu tercih edebilecek olmasıdır. Örnekte olduğu gibi makinenin kullanım değeri defter değerinin altında olsa bile işletme isterse makineyi satabileceği için burada bir değer düşüklüğü yoktur.

Şekil 3: Geri Kazanılabilir Tutar

Bir varlığın hem net satış değerini hem de kullanım değerini belirlemek her zaman gerekmez. Bu tutarlardan herhangi biri varlığın defter değerini aşıyorsa, varlık değer düşüklüğüne uğramamıştır ve başka bir tutar tahminine gerek yoktur. Örneğin; defter değeri 100 PB olan bir varlığın net satış fiyatı

⁴⁶ VUK, Mad: 272, TMS 16, Mad: 12-14

⁴⁷ TMS 36 Mad: 6

120 PB ise, kullanım değerini hesaplamak gerekmez. Çünkü kullanım değeri 120 PB'nin üzerinde veya altında bir değer olsa da bu varlık değer düşüklüğüne uğramamıştır.

Net satış değeri ve kullanım değerini belirlemek için genelde detaylı hesaplamaların yapılması gerekmektedir. Ancak bu hesaplamalara makul yakınlıkta sonuçlar veren kısa hesaplamalar, ortalamalar ve tahminler de geri kazanılabilir tutarın belirlenmesinde kullanılabilir.⁴⁸

Satış amaçlı elde tutulan varlıklarda olduğu gibi varlığın kullanım değerinin net satış değerini önemli ölçüde aştığını düşündürecek bir neden yoksa geri kazanılabilir tutar olarak net satış fiyatı kullanılır. Çünkü bu tür varlıkların kullanımı ile nakit girişi elde edilemez ya da elde edilse bile önemsiz düzeyde olur.

Görüldüğü gibi geri kazanılabilir tutarın belirlenmesinde biri net satış değeri diğeri kullanım değeri olan iki farklı değerlendirme ölçüsünün bilinmesi gereklidir. Bunlar aşağıda açıklanmıştır.

2.1. Satış Maliyetleri Düşülmüş Gerçeğe Uygun Değerin (Net Satış Değerinin) Belirlenmesi

Satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değer (net satış değeri) *“bir varlık veya nakit üreten birimin karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında gerçekleştirilen satışı sonucunda elde edilmesi gereken tutardan, elden çıkarma maliyetlerinin düşülmesi suretiyle bulunan değerdir”*.

⁴⁹

Net satış fiyatının belirlenmesindeki aşamalar şöyledir;

— Bir varlığın net satış değerinin en iyi göstergesi; karşılıklı pazarlık ortamında bilgili ve istekli gruplar arasında yapılmış bağlayıcı bir satış anlaşmasındaki fiyattan bu varlığın satışıyla doğrudan ilişkisi olan ek

⁴⁸ TMS 36, Mad: 23

⁴⁹ TMS 36, Mad: 6

maliyetlerin düşülmesiyle bulunan tutardır.⁵⁰ Bu ek maliyetler finansman maliyetleri ve gelir vergisi giderleri hariç, varlığın elden çıkarılmasıyla ilgili olarak ödenen komisyonlar, nakliye giderleri, damga vergisi gibi giderlerdir.

— Eğer bağlayıcı bir satış sözleşmesi yok ama varlığın aktif bir piyasası varsa varlığın piyasa fiyatından elden çıkarma maliyetlerinin düşülmesiyle bulunan fiyat kullanılır.⁵¹

— Varlıkla ilgili bağlayıcı bir satış sözleşmesi veya aktif bir piyasa yoksa bilgili ve istekli taraflar arasındaki karşılıklı pazarlık ortamında yapılabilecek bir satıştan elde edilmesi beklenen tutarı yansıtan bilanço günündeki en iyi bilgi kullanılır. Bunun için aynı sektördeki benzer varlıklara ilişkin işlemlerdeki tutarlar dikkate alınır.⁵²

— Varlığın net satış fiyatını belirlemek mümkün değilse, örneğin karşılıklı pazarlık ortamında bilgili ve istekli taraflar arasında yapılacak bir işlemde elde edilebilecek tutarı tahmin etmek için temel alınacak bir esas yok ise bu durumda geri kazanılabilir tutar olarak kullanım değeri kullanılabilir.⁵³

2.2. Kullanım Değerinin Belirlenmesi

Kullanım değeri, işletme içinde faydalanmak amacıyla bulundurulmuş bir varlığın satışından ziyade kullanımı ile işletmeye sağlayacağı faydadır. Bu fayda varlığın kullanımı boyunca elde edilecektir. Bu nedenle kullanım değeri; *“bir varlık veya nakit üreten birimden elde edilmesi beklenen gelecekteki nakit akışlarının bugünkü değeri”*⁵⁴ şeklinde tanımlanmaktadır. Bir varlığa ait nakit akışlarının bugünkü değerinin hesaplanışına ilişkin küçük bir örnek şöyledir;

⁵⁰ TMS 36, Mad: 25

⁵¹ TMS 36, Mad: 26

⁵² TMS 36, Mad: 27

⁵³ TMS 36, Mad: 20

⁵⁴ TMS 36, Mad: 6

ÖRNEK: Faydalı ömrü 6 yıl olan bir varlıkla ilgili olarak elde edilmesi beklenen nakit akışları ile kullanım değerinin belirlenmesine yönelik hesaplamalar aşağıdaki gibidir. Nakit akışlarının bugünkü değerleri hesaplanırken %10 iskonto oranı kullanılmıştır.

<u>Yıllar</u>	<u>Gelecekteki Nakit Akışları</u>	<u>Şimdiki Değer Faktörü ⁵⁵</u>	<u>İndirgenmiş Nakit Akışları</u>
1	100	0,9091	90,91
2	115	0,8264	95,04
3	127	0,7513	95,42
4	132	0,6830	90,16
5	160	0,6209	99,34
6	158	0,5645	<u>89,19</u>
Kullanım değeri:			560,06

Herhangi bir varlığın kullanım değeri hesaplanacağı zaman bu varlıktan yararlanabilmek için yapılacak diğer harcamalar ile bu varlığın kullanımından elde edilecek faydaların ölçülmesi gerekmektedir. Bu faydalar doğrudan nakit girişi olabileceği gibi bir üretim için desteğin parasal karşılığı da olabilir. Eğer bir varlık tek başına değil de başka varlıklar ile birlikte nakit girişi sağlayabiliyor ancak sağlanan bu nakitten varlığa düşen pay kolayca belirlenemiyor ise kullanım değeri varlık için değil, varlık grubu için hesaplanır. Nakit üreten birim olarak adlandırılan bu konu ilerde daha detaylı olarak açıklanacaktır.

Kullanım değerinin hesaplanması esnasında aşağıdaki unsurlar dikkate alınır; ⁵⁶

⁵⁵ Şimdiki değer faktörü $k = 1 / (1+i)^n$ şeklinde hesaplanır. Burada i=iskonto oranı ve n=iskonto dönemidir.

⁵⁶ TMS 36, Mad: 30

a)Varlıktan elde edilmesi beklenen gelecekteki nakit akışlarının tahmini,

b)Nakit akışlarının tutarı ve zamanlamasında olabilecek değişikliklere ilişkin tahminler,

c)Risksiz faiz oranı,

d)Risk primi,

e)Nakit akışlarını etkileyebilecek diğer etkenler (likidite azlığı gibi).

(b), (d) ve (e) şıklarındaki unsurlar birer risk unsurudur ve nakit akış tahminlerinde ya da iskonto oranında düzeltme olarak dikkate alınırlar. Varlığın bugünkü değeri hesaplanırken bu unsurların dikkate alındığı iki yöntemden biri olan “geleneksel yöntem” veya “beklenen nakit akışı yöntemi” kullanılabilir. Kısaca belirtmek gerekirse geleneksel yöntemde söz konusu bu riskler iskonto oranında gizliyen, beklenen nakit akışı yönteminde ise nakit akışları riske göre düzeltilmiştir.⁵⁷

Varlığın kullanım değerinin tahmini iki aşamadan oluşur;

a)Varlığın kullanımından ve elden çıkarılmasından elde edilmesi beklenen nakit giriş ve çıkışlarının tahmini,

b)Bu nakit giriş ve çıkışlarına uygun iskonto oranının belirlenmesi.

2.2.1. Gelecekteki Nakit Akışlarının Tahmini

Nakit akışlarına ilişkin tahminler, ilgili varlığın kalan faydalı ömrü boyunca karşılaşılması beklenen ekonomik koşulları yansıtan yönetimin en iyi tahminlerini içeren mantıklı ve desteklenebilir varsayımlara ya da yönetim tarafından onaylanan en güncel finansal bütçelere dayanmalıdır. Bu varsayımlarda işletme dışı kanıtlara daha fazla ağırlık verilmelidir. Söz

⁵⁷ Daha detaylı bilgi için bkz. TMS 36 Ek A: A2

konusu bütçe veya tahminler en çok 5 yıllık bir dönemi kapsamalıdır. Çünkü beş yıldan uzun dönemlere ilişkin ayrıntılı ve güvenilir bilgiler genellikle mevcut değildir. Ancak beş yılı aşan dönemlere ilişkin güvenilir tahminlerin yapılabildiği kanıtlanabilirse işletme bu tahminleri de kullanabilir.

En güncel finansal bütçelerin kapsadığı dönemden sonraki dönemlere ilişkin nakit akışlarının tahmininde sabit veya azalan büyüme oranları kullanılmalıdır. Bu büyüme oranı aynı zamanda varlığın kullanıldığı piyasadaki ortalama büyüme oranından daha büyük olmamalıdır. Bunun nedeni koşulların olumlu olması halinde piyasaya yeni rakiplerin girecek olmasıdır. Piyasaya yeni rakiplerin girmesi aynı pastanın daha çok kişi tarafından paylaşılacağı ve büyüme oranının sınırlanacağı anlamına gelmektedir.⁵⁸ Tabi ki artan bir oranın kullanılması gerektiğine ilişkin haklı gerekçeler olması durumunda artan bir oran da kullanılabilir.

Gelecekteki nakit akışlarına ilişkin tahminler esnasında bazı varsayımların etkilerinin iki defa dikkate alınmasını önlemek ve iskonto oranı ile nakit akışlarının tahmin yöntemlerinin tutarlı olmasını sağlamak amacıyla şunlara dikkat edilmelidir;

— Paranın zaman değeri gelecekte gerçekleşmesi tahmin edilen nakit akışlarının iskonto edilmesiyle dikkate alındığından nakit akışları finansal faaliyetlerden kaynaklanan nakit giriş çıkışlarını içermemelidir. Yani sadece varlığın direkt olarak sağladığı nakitler dikkate alınmalı, bu nakdin tekrar kullanımından sağlanan ek gelirler dikkate alınmamalıdır.

— İskonto oranı vergi öncesi belirlendiğinden gelecekteki nakit akışları da vergi öncesi tahmin edilmeli, yani gelir vergisi tahsilatları veya ödemelerini içermemelidir.

— İskonto oranı olarak genel enflasyondan kaynaklanan fiyat artışlarının etkilerini içeren nominal oran kullanılıyorsa gelecekteki nakit akışları da nominal olarak tahmin edilmelidir. İskonto oranı olarak

⁵⁸ Uslu, 2004: 8

enflasyonun etkilerinden arındırılmış reel oran kullanılıyorsa gelecekteki nakit akışlarının da reel olarak belirlenmesi gerekir.

Gelecekteki nakit akışlarının yabancı para cinsinden olmaları durumunda nakit akışları, bu para cinsine uygun olan iskonto oranı kullanılarak iskonto edilir ve kullanım değerinin hesaplandığı gün geçerli olan kur ile YTL'ye çevrilir.

Standardın 44. maddesine göre, yönetim tarafından onaylanan en güncel finansal bütçeler / tahminler varlığın mevcut durumuna göre tahmin edildiğinden kullanım değeri hesaplanırken;

a) İşletmenin henüz taahhüt etmediği gelecekteki bir yeniden yapılandırma ile ilgili nakit akışlarının

b) Varlığın performansını artıracak veya iyileştirecek nakit akışlarının dikkate alınmaması gerekir.⁵⁹

Aşağıdaki iki örnek ile bu durum daha detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

ÖRNEK:⁶⁰ Bu örnek işletmenin henüz taahhüt etmediği bir yeniden yapılandırma ile ilgili olarak gerçekleşmesi beklenen gelecekteki nakit akışlarının kullanım değerinin hesaplanmasındaki etkisini göstermektedir. Örnekte sadece kullanım değerinin hesaplanması gösterilecek, değer düşüklüğü olup olmadığı araştırılmayacaktır.

*“Yeniden yapılandırma; yönetim tarafından planlanan ve kontrol edilen ve faaliyetin kapsamını veya işin yürütülüş şeklini önemli ölçüde değiştiren bir programdır.”*⁶¹ Bir işletmenin ne zaman yeniden yapılandırma taahhüdü altına girmiş olacağı "TMS 37: Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar" standardına göre belirlenir. TMS 36: Varlıklarda Değer Düşüklüğü standardının 47. maddesine göre kullanım değeri hesaplanırken yeniden

⁵⁹ TMS 36, Mad: 44

⁶⁰ Bu örnek IAS 36 ILLUSTRATIVE EXAMPLES: Example 5'den uyarlanmıştır.

⁶¹ TMS 36, Mad: 46

yapılandırmanın sağlayacağı faydalar ancak yeniden yapılandırma taahhüt edildikten sonra dikkate alınır.

Burada yeniden yapılandırmanın ilan edilmiş veya edilmemiş olmasına göre bir ayırım yapılmaktadır. Eğer yeniden yapılandırma ilan edilmiş ise kullanım değerinin hesaplanmasında, yeniden yapılandırma harcamaları ve bu harcamaların sağladığı ek nakit akışları dikkate alınarak değerlendirilecek, aksi halde bu durum dikkate alınmadan son bütçelere göre öngörülen nakit giriş çıkışlarından hareketle kullanım değeri hesaplanacaktır.

Örneğimizde 2000 yılının sonunda A işletmesi kalan faydalı ömrü 5 yıl olan bir üretim hattını değer düşüklüğü testine tabi tutmaktadır. İşletmede varlıkların geri kazanılabilir tutarının belirlenmesinde kullanım değeri esas alınmaktadır. Kullanım değeri hesaplanırken vergi öncesi %15 olan iskonto oranı kullanılmaktadır.

Yönetimin 2000 yılının sonundaki onaylanmış bütçesine göre; 2003 yılının sonunda üretim hattı yeniden yapılandırılacak ve bu işin maliyeti 150 PB olacaktır. A işletmesi tarafından henüz taahhüt edilmeyen bu iş için karşılık ayrılmamıştır. Sözü geçen yeniden yapılandırma sonrasında nakit akışlarında iyileşme olacaktır.

2002 yılının sonunda yeniden yapılandırma taahhüt edilmiştir. Yeniden yapılandırmanın maliyeti 150 PB olarak tahmin edilmektedir ve bunun için karşılık ayrılmıştır. Yönetimin yeni nakit akış tahminlerinde artış olmuştur. Kullanılan iskonto oranı aynıdır.

2000 Yılı Sonu**TABLO 1:** 2000 yılı sonunda üretim hattının kullanım değerinin hesaplanması

<u>Yıllar</u>	<u>Nakit Akışları(PB)</u>	<u>İndirgenmiş değerler(%15)(PB)</u>
2001	800	696
2002	780	590
2003	740 ⁽¹⁾	487
2004	750 ⁽²⁾	429
2005	650 ⁽²⁾	<u>323</u>
Kullanım değeri:		2.525

⁽¹⁾ Yönetimin bütçesinde yer alan yeniden yapılandırma maliyetlerini içermez.

⁽²⁾ Yönetimin bütçesinde yer alan yeniden yapılandırmadan kaynaklanacak iyileşmeleri içermez.

Görüldüğü gibi 2000 yılının sonunda kullanım değeri hesaplanırken planlanan ancak taahhüt altına alınmayan yeniden yapılandırmadan kaynaklanacak etkiler dikkate alınmamıştır.

2002 Yılı Sonu: Yeniden yapılandırma taahhüt edilmiştir. Bu yüzden yeniden yapılandırma neticesinde beklenen artışlar nakit akış tahminlerine yansıtılmıştır. TMS 36'nın 110 ve 111. maddelerine göre geri kazanılabilir tutarın tekrar tahmin edilmesi gerekmektedir.

TABLO 2: 2002 yılı sonunda fabrikanın kullanım değerinin hesaplanması

<u>Yıllar</u>	<u>Nakit Akışları(PB)</u>	<u>İndirgenmiş Değerler(%15)(PB)</u>
2003	740 ⁽¹⁾	643
2004	815 ⁽²⁾	616
2005	800 ⁽²⁾	<u>526</u>
Kullanım değeri:		1.785

(1) Tahmini yeniden yapılandırma maliyetlerini içermemektedir çünkü bu maliyet için karşılık ayrıldı.

(2) Yeniden yapılandırma sonucunda elde edilmesi beklenen tahmini faydaları yansıtmaktadır.

ÖRNEK: ⁶² Bu örnek varlığın performansında artma sağlayacak gelecekteki nakit çıkışlarının kullanım değerinin hesaplanmasındaki etkisini göstermektedir. Örnekte sadece kullanım değerinin hesaplanması gösterilecek, değer düşüklüğü olup olmadığına bakılmayacaktır. TMS 36'nın 48. maddesine göre varlığın performansını arttıracak veya iyileşmesini sağlayacak nakit çıkışları gerçekleşene kadar gelecekteki nakit akış tahminleri bu iyileşmelerden kaynaklanacak nakit girişlerini yansıtmaz.

A işletmesi 2000 yılı sonu itibariyle kalan faydalı ömrü 5 yıl olan bir makineyi değer düşüklüğü için test etmektedir. Makinenin net satış değerinin hesaplanmasına yardımcı olacak nesnel bir veri olmadığından geri kazanılabilir tutarın hesaplanmasında kullanım değeri esas alınmaktadır. Kullanım değeri hesaplanırken vergi öncesi oran olan %15 iskonto oranı kullanılmaktadır.

İşletmede hazırlanan bütçeye göre makineden beklenen ekonomik faydanın sürdürülebilmesi için bazı giderlerin yapılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra 2001 yılında makinenin kapasitesini arttırmak suretiyle verimliliğini arttırıcı 1.000 PB tutarında harcama yapılacaktır.

2001 yılı sonunda makinenin kapasitesini arttırıcı giderler yapılmıştır. Bu tarihten sonrası için yönetimin en iyi tahminlerini yansıtan bütçede yer alan verilere Tablo 2'de yer verilmiştir. Kullanılan iskonto oranında bir değişme olmamıştır.

⁶² Bu örnek IAS 36 ILLUSTRATIVE EXAMPLES: Example 6'dan uyarlanmıştır.

2000 Yılı Sonu**TABLO 1:** 2000 yılı sonunda makinenin kullanım değerinin hesaplanması

<u>Yıllar</u>	<u>Nakit Akışları(PB)</u>	<u>İndirgenmiş Değerler(%15)(PB)</u>
2001	2.500 ¹	2.174
2002	2.200 ^{1,2}	1.664
2003	2.100 ^{1,3}	1.381
2004	2.600 ^{1,3}	1.487
2005	2.800 ^{1,3}	<u>1.392</u>
Kullanım değeri:		8.098

(¹) Makineden beklenen ekonomik faydanın sürdürülebilmesi için yapılması gereken harcamaları içerir.

(²) Makinenin kapasitesini arttırmak için yapılması gereken harcamaları içermez.

(³) Makinenin kapasitesinin artırılması sonucunda oluşması beklenen faydaları içermez.

2001 Yılı Sonu : Makinenin kapasitesini arttırıcı harcamalar gerçekleştirildiğinden bütçede yer alan beklenen nakit akışlarında artış olmuştur. Bu nedenle TMS 36: Varlıklarda Değer Düşüklüğü standardının 110 ve 111. maddelerine göre kullanım değerinin yeniden hesaplanması gerekmektedir.

TABLO 2: 2001 yılı sonunda makinenin kullanım değerinin hesaplanması

<u>Yıllar</u>	<u>Nakit Akışları(PB) (¹)</u>	<u>İndirgenmiş Değerler(%15)(PB)</u>
2002	3.500	3.043
2003	3.300	2.495
2004	3.000	1.973
2005	3.100	<u>1.772</u>
Kullanım değeri:		9.283

⁽¹⁾ Makinenin kapasitesinin arttırılması sonucu oluşması beklenen ekonomik faydaları içerir.

2.2.2. İskonto Oranının Belirlenmesi

İskonto oranı; paranın zaman değeri ve varlığa özgü risklere ilişkin cari piyasa değerlendirmesini yansıtan vergi öncesi orandır. ⁶³ Mükerrerliğe yol açmamak açısından bu oran, gelecekteki nakit akış tahminlerinde dikkate alınan riskleri içermemelidir. Daha önce de bahsedildiği gibi varlığın bugünkü değeri hesaplanırken bazı riskler kullanılan yöntemin geleneksel yöntem veya beklenen nakit akışı yöntemi olmasına göre ya iskonto oranında ya da nakit akışlarında dikkate alınmaktadır. ⁶⁴

Varlığa özgü oranın doğrudan piyasadan elde edilemediği durumlarda işletme; sermayesinin ağırlıklı ortalama maliyeti, işletmenin marjinal borçlanma oranı veya diğer piyasa borçlanma oranlarından yola çıkarak bir oran belirleyebilir. Belirlenen bu oranın varlığa ilişkin riskler ile ülke riski, döviz riski gibi riskleri yansıtırken ilişkili olmayan riskleri içermemesine dikkat edilmelidir.

⁶³ TMS 36, Mad: 55

⁶⁴ Bkz. 33. sayfa

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VARLIKLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ STANDARDININ AMACI VE KAPSAMI

Varlıklarda değer azalışı (düşüklüğü) standardı, işletmede bir varlığın değeri defter değerinin altına düştüğünde uygulanacak olan kuralları ortaya koyar. Bir varlığın kullanım veya net satış değerinden yüksek olanı, defter değerinin altına düşerse işletmenin değer düşüklüğü zararını kabul etmesi gerekir. Aynı zamanda bu standart, değer düşüklüğü zararının ne zaman iptal edileceği ve kamuoyuna yapılması gereken açıklamalar konusunda da açıklık getirmektedir.

1. STANDARDIN AMACI

Varlıklarda değer düşüklüğü standardının amacı işletme varlıklarının bilançoda gerçek değerlerinden daha yüksek bir değerle gösterilerek aktiflerin olduğundan daha fazla gösterilmesini önlemektir. Eğer bir varlığın geri kazanılabilir tutarı defter değerinden yani bilançoda gösterilenden daha düşük ise varlık değer düşüklüğüne uğramıştır.⁶⁵ Böyle bir durumda işletmenin aktifleri olduğundan fazla gösterilmiş olacak, dolayısıyla öz sermayesi de aynı ölçüde fazla ölçülmüş olacaktır. Böylece işletmenin bilançosu süslenmiş ve yanıltıcı olacaktır. Standart bu durumu engellemek için gerekli olan ilkeleri düzenler.

Bir varlığın değer düşüklüğüne uğrayıp uğramadığını anlamak için varlığın defter değeri ile geri kazanılabilir tutarının karşılaştırılması gerekmektedir. Örneğin; defter değeri 100.000 PB olan ancak ürettiği ürün piyasadan kaldırıldığı için kullanımına son verilen bir makinenin şu anki net satış fiyatı yalnızca 25.000 PB olsun. Görüldüğü gibi makinenin defter değeri olan 100.000 PB, ne satış yapılarak ne de üretim yapılarak geri kazanılamayacağından bu makine defterlerde aşırı değerlenmiş durumdadır,

⁶⁵ TMS 36, Mad: 1

yani değer düşüklüğüne uğramıştır.⁶⁶ Bu varlığın bilançoda 100.000 PB olarak gösterilmesi gerçek durumun yansıtılmasını önleyerek mali tablo okuyucularını yanıltacaktır. Bu amaçla, maddi duran varlıklar da stoklarda, alacaklarda ve menkul kıymetlerde olduğu gibi değer düşüklüğü testine tabi tutulmalıdır.

2. STANDARDIN KAPSAMI

Standardın kapsam kısmında, bu standardın kapsamına girmeyen varlıklar sayılmış ve bunlar için ilgili standartlarının hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Buna göre TMS 36: Varlıklarda Değer Düşüklüğü standardının kapsamına girmeyen varlıklar şunlardır;

Tablo 3: TMS 36: Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardının Kapsamına Girmeyen Varlıklar

Varlık	İlgili Standart
Stoklar	TMS 2
İnşaat sözleşmelerinden kaynaklanan varlıklar	TMS 11
Ertelenen vergi varlıkları	TMS 12
Çalışanlara sağlanan faydalardan kaynaklanan varlıklar	TMS 19
Satış amaçlı elde tutulan duran varlıklar	TFRS 5
Finansal varlıklar ⁶⁷	TMS 39
Yatırım amaçlı gayrimenkuller ⁶⁸	TMS 40
Canlı varlıklar ⁶⁹	TMS 41
Ertelenen edinme maliyetleri ve sigorta sözleşmelerinden doğan maddi olmayan duran varlıklar	TFRS 4

⁶⁶ IFRS Workbooks for Accounting Professionals, IAS 36: Impairment of Assets: 3 (Erişim 2007)

⁶⁷ Bağlı ortaklıklar, İş Ortaklıkları ve İştirakler için TMS 36 hükümleri uygulanırken diğer Finansal Varlıklar için TMS 39 hükümleri uygulanır.

⁶⁸ Yatırım amaçlı gayrimenkullerden Gerçeğe Uygun Değer ile değerlendirilenlere TMS 40 hükümleri, Gerçeğe Uygun Değer ile değerlendirilemeyenlere TMS 36 hükümleri uygulanır.

⁶⁹ Gerçeğe Uygun Değer'den tahmini pazaryeri maliyetleri düşülmek suretiyle ölçülen tarımsal faaliyetlere ilişkin canlı varlıklara TMS 41 hükümleri, Gerçeğe Uygun Değer'i belirlenemeyenlere TMS 36 hükümleri uygulanır.

Standardın kapsamına girmeyen varlıkların niteliklerine bakıldığında şu unsurlar dikkati çekmektedir;

— Stoklar, canlı varlıklar, inşaat sözleşmelerinden doğan varlıklar gibi varlıklar için zaten standartlarında özel hükümler getirilmiş ve bunların en fazla net gerçekleşebilir değer ile değerlendirilmesi öngörülmüştür. Net gerçekleşebilir değer ile varlığın cari piyasa fiyatı veya gerçeğe uygun değeri çoğu zaman aynı şeylerdir. Ancak net gerçekleşebilir değer satış amaçlı varlıklar için kullanılabilir. Bunlarda işletmede devamlı kullanım amacı yoktur. Temel fark buradan kaynaklanmaktadır.

— Satış amaçlı elde bulundurulmuş duran varlıklar, yatırım amaçlı gayrimenkuller, çalışanlara sağlanan faydalardan kaynaklanan varlıklar, finansal varlıklar gibi varlıkların değerlendirilme ölçüsü piyasa fiyatı veya gerçeğe uygun değeridir. Yani bunlar devamlı bir şekilde yıl sonlarında piyasa fiyatları ile karşılaştırmaya tabi tutulurlar. Eğer bir değer azalması varsa bu tutar zarar yazılır, varlık bilançoda piyasa fiyatına indirgenir. Böylece yine işletme için gerçekleşebilecek en yüksek değerle değerlendirilmiş olurlar ki, bu da kullanım değeri ile fazla farklılık göstermez.

Özetle bu varlıkların bu standart kapsamında olmayışları, bu varlıkların standarttaki gibi piyasa fiyatından veya işletme için arz ettikleri değerden daha fazla bir değerle değerlendirilebileceği anlamına gelmez.

Standartta sayılan bu varlıklar haricinde her türlü varlık için TMS 36'nın hükümleri uygulanır. Standardın kapsamına giren varlıklar şunlardır;

- 1.Maddi duran varlıklar
- 2.Maddi olmayan duran varlıklar
- 3.Maliyet bedeli ile değerlendirilen yatırım amaçlı gayrimenkuller
- 4.Maliyet bedeli ile değerlendirilen canlı varlıklar
- 5.Bağlı ortaklıklar, İş Ortaklıkları ve İştirakler

Bu varlıkların temel özelliği de işletmede satış için değil, kullanım için elde bulundurulmalarıdır. Aşağıda bu varlıklar ile ilgili daha detaylı bilgiler verilecektir.

2.1. Maddi Duran Varlıklar

Maddi duran varlıklar; işletme faaliyetlerinde kullanılmak üzere edinilen ve birden fazla faaliyet döneminde fayda sağlaması beklenen fiziki yapıya sahip varlıklardır. Maddi duran varlıklara ilişkin hükümler TMS 16: Maddi Duran Varlıklar standardında belirlenmiştir.

Maddi duran varlıklar maliyet bedeli ile muhasebeleştirilirler. İlk defa kayda almada dışarıdan alınan varlıklar elde etme maliyeti ile, inşa edilenler üretim maliyeti ile, takas yoluyla elde edilenler gerçeğe uygun değer veya elden çıkarılan varlığın defter değeri ile muhasebeleştirilirler. Sonraki dönemde yapılan değerlemelerde ise maliyet modeli ile yeniden değerlendirme modelinden biri ile değerlendirilir.

Maliyet modeline göre değerlendirilen duran varlıklar mali tablolarda maliyet bedellerinden birikmiş amortismanları ve varsa birikmiş değer düşüklülüğü zararları indirildikten sonraki değerleri ile gösterilirler.

Yeniden değerlendirme modelinde ise gerçeğe uygun değeri belirlenebilen varlıklar mali tablolarda yeniden değerlendirilmiş değerleri ile gösterilirler. Yeniden değerlendirilmiş değer; varlığın yeniden değerlendirme tarihindeki gerçeğe uygun değerinden birikmiş amortismanlar ve varsa birikmiş değer düşüklülüğü zararlarının indirilmesinden sonraki değeridir.

2.2. Maddi Olmayan Duran Varlıklar

Maddi olmayan duran varlıklar, herhangi bir fiziksel varlığı olmayan ve işletmenin fayda elde ettiği veya elde etmeyi beklediği parasal olmayan varlıklardır.

THP'ye göre bu grupta yer alan varlıklar şunlardır;

- 250 Haklar
- 251 Şerefiye
- 252 Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri
- 253 Araştırma – Geliştirme Giderleri
- 254 Özel Maliyetler
- 267 Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar
- 268 Birikmiş Amortismanlar
- 269 Verilen Avanslar

TMS 38: Maddi Olmayan Duran Varlıklar standardına göre bir varlığın maddi olmayan duran varlık olarak kabul edilebilmesi için standartta belirtilen özel şartları sağlaması gerekir. Bu şartlar şunlardır: ⁷⁰

- a) Belirlenebilir olma; diğer varlıklardan ayrıştırılabilir, ayrı olarak satılabilir olması
- b) Kontrol edilebilir olma; başkaları tarafından kullanımının engellenebiliyor olması
- c) Gelecekte ekonomik fayda sağlayabilir olmasıdır.

Maddi olmayan duran varlık tanımına uyan bir varlık sadece varlığın işletmeye fayda sağlamasının muhtemel olması ve varlığın maliyetinin güvenilir bir biçimde belirlenebilmesi koşullarını yerine getirdiği zaman muhasebeleştirilir. ⁷¹

THP'de yer alan varlıkların tamamı TMS 38: Maddi Olmayan Duran Varlıklar standardında yer alan maddi olmayan duran varlık tanımına uymaz. Örneğin işletme birleşmeleri kapsamında doğan şerefiye TMS 38'de yer alan

⁷⁰ TMS 38, Mad: 9–10

⁷¹ TMS 38, Mad: 21

koşulları taşımaz. Çünkü diğer varlıklardan ayrıştırılabilir değildir, ayrı olarak satılamaz. Ama THP'ye göre maddi olmayan duran varlıklar içinde yer alır.

TMS 38'e göre Haklar, Patentler, Lisanslar, Marka, İsim Hakkı veya Unvan, Telif Hakkı, İhraç Kotası, İthalat Kotası, Üretim Kotası gibi kota hakları, Franchaising Peşin Ödemeleri, Bilgisayar Programları, Flimler, Sanat Eserleri (tablolar, biblolar, heykeller, tarihi eserler) ve Geliştirme Giderleri maddi olmayan duran varlık tanımına uyan varlıklardır. Ancak Araştırma Giderleri, Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri, Şerefiye (işletme birleşmesinden doğan veya işletme içinde üretilen), Reklam Harcamaları ve Eğitim Harcamaları maddi olmayan duran varlık tanımına uymaz.⁷²

Maddi olmayan duran varlıklar ya belirli (sınırlı) ya da belirsiz (sınırsız) faydalı ömre sahiptirler. Maddi olmayan bir duran varlıkla ilgili olarak faydalı ömrünü sınırlandıran hukuki bir kural, sözleşme vb. yoksa varlığın faydalı ömrünün sınırsız olduğu kabul edilir.⁷³

Maddi olmayan duran varlıkların aktife alındıktan sonraki dönemlerde değerlemeleri faydalı ömürlerine göre değişir. Faydalı ömrü belirli olan maddi olmayan duran varlıklar, bu faydalı ömürleri boyunca amortismanına tabi tutulurlar ve bilançoda birikmiş amortismanları ve varsa birikmiş değer düşüklüğü zararları indirildikten sonra kalan değerleriyle raporlanırlar. Faydalı ömrü belirli olmayanlar içinse amortisman ayrılmaz. Bunun yerine düzenli olarak yıllık değer düşüklüğü testine tabi olurlar. Bunun yanı sıra işletmeler sonraki dönemlerde değerlendirme modeli olarak maliyet modeli veya yeniden değerlendirme modelinden birini seçebilirler. TMS 38'in 75. maddesine göre yeniden değerlendirme modelinin seçilebilmesi için ilgili varlığın aktif bir piyasasının olması şarttır.⁷⁴

Maddi olmayan duran varlıklardan "sınırsız faydalı ömre sahip olanlar" ve "henüz kullanıma hazır olamayanlar" ile TMS 38'e göre maddi olmayan duran varlık olmasa da THP'de bu grupta yer alan "şirket birleşmesi sırasında

⁷² Örtten, Kaval ve Karapınar, 2007: 574

⁷³ Otlu, 2007: 117

⁷⁴ Akbulut, 2006: 13

edinilen şerefiye” konumuz açısından önemlidir. Çünkü ileride de bahsedileceği gibi bu varlıklar için herhangi bir gösterge olsun olmasın yılda en az bir kere değer düşüklüğü testi yapılmalıdır.

2.3. Maliyet Bedeli İle Değerlenen Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller

Yatırım amaçlı gayrimenkuller; kira geliri veya değer artış kazancı ya da her ikisini birden elde etmek amacıyla (sahibi veya finansal kiralama sözleşmesine göre kiracı tarafından) elde tutulan arazi, arsa, bina veya binanın bir kısmı gibi gayrimenkullerdir.⁷⁵ Bu amaçla edinilen veya sonradan bu amaç için kullanılmaya başlanan gayrimenkullerin TMS 40: Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller standardına göre, maddi duran varlık grubundan alınıp ayrıca muhasebeleştirilmesi gerekir.

Yatırım amaçlı gayrimenkullerin aktifleştirilmesinden sonra uygulanabilecek iki yöntem vardır. Bu yöntemler;

a)Gerçeğe Uygun Değer Yöntemi

b)Maliyet Değeri Yöntemidir.

TMS 36: Varlıklarda Değer Düşüklüğü standardı maliyet bedeli ile değerlendirilen yatırım amaçlı gayrimenkullere uygulanır. Gerçeğe uygun değer ile değerlendirilen yatırım amaçlı gayrimenkullere ilişkin değer azalması olması durumunda ise bu varlıklar için TMS 37: Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar standardı hükümleri uygulanır.

2.4. Maliyet Bedeli İle Değerlenen Canlı Varlıklar

TMS 41: Tarımsal Faaliyetler standardı, tarımsal faaliyetlere ilişkin muhasebeleştirme yöntemlerini açıklamaktadır.

Tarımsal faaliyet; satışa konu canlı varlıkların tarımsal ürünlere veya farklı canlı varlıklara dönüştürülmesi işleminin bir işletme tarafından

⁷⁵ TMS 40, Mad: 5

yönetimidir. ⁷⁶ Hayvancılık ve meyve yetiştiriciliği “tarımsal faaliyet”e örnek olarak verilebilir. Burada “canlı varlık” hayvan grubu ve meyve bahçeleridir. Hayvanlardan elde edilen et, süt ile meyve bahçesinden elde edilen meyveler ise “tarımsal ürün”dür.

TMS 41’de canlı varlık ve tarımsal ürünlerin kayıt ve değerlemesine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Canlı varlıklar, gerçeğe uygun değerden tahmini satış maliyetleri düşüldükten sonra kalan değer ile değerlendirilir. Canlı varlığa ilişkin gerçeğe uygun değer sağlıklı bir biçimde belirlenemez ise maliyet bedeli ile kaydedilirler. Maliyet bedeli ile kaydedilen canlı varlıklar birikmiş amortismanlar ile birikmiş değer düşüklüğü zararlarının indirilmesiyle gösterilirler. Dolayısıyla maliyet bedeli ile değerlendirilen canlı varlıklara TMS 36 hükümleri uygulanır. Ancak gerçeğe uygun değerle değerlendirilen canlı varlıklara bu standardın hükümleri uygulanmaz.

Standarda göre tarımsal ürünler ise gerçeğe uygun değer ile kaydedilir. Buradan anlaşılan tarımsal ürünün gerçeğe uygun değerinin güvenilir olarak ölçülebildiğidir. ⁷⁷

2.5. Bağlı Ortaklıklar, İş Ortaklıkları, İştirakler

TMS 39: Finansal Araçlar standardının kapsamındaki varlıklara varlıklarda değer düşüklüğü standardının hükümleri değil, kendi standardının hükümleri uygulanır. Ancak finansal varlıklardan Bağlı Ortaklıklar, İş Ortaklıkları ve İştiraklerdeki değer düşüklüklerine ilişkin olarak TMS 36: Varlıklarda Değer Düşüklüğü standardının hükümleri uygulanır.

Uzun vadeli özkaynak yatırımlarının ayırımında önemli olan husus yatırım yapılan işletme üzerindeki etki düzeyidir. Bu etki dört şekilde olabilir. Bunlar; kontrol, eş düzey etki, önemli etki ve önemsiz etkidir.

⁷⁶ TMS 41, Mad: 5

⁷⁷ Örtten, Kaval ve Karapınar, 2007: 610

Kontrol; finansal ve faaliyet politikaları ile ilgili kararlarda tek başına etkinliğı ifade eder. Kontrol gücünü elinde bulunduran işletmelere “Bağı Ortaklık” denir.⁷⁸

Eş düzey etkide kontrol iki veya daha fazla işletme tarafından paylaşılmaktadır. Eş düzey etkiye sahip olan işletmelere “İş Ortaklığı” denir.⁷⁹

Önemli etki ise bir işletmenin kararlarına kontrol veya eş düzey etki olmadan katılma gücüdür. Önemli etkiye sahip işletmelere “İştirak” adı verilir.⁸⁰

⁷⁸ Bağı ortaklık ile ilgili hükümler “TMS 27: Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar” standardında düzenlenmiştir.

⁷⁹ İş ortaklığı ile ilgili hükümler “TMS 31: İş Ortaklıklarındaki Paylar” standardında düzenlenmiştir.

⁸⁰ İştiraklerle ilgili hükümler “TMS 28: İştiraklerdeki Yatırımlar” standardında düzenlenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ ZARARININ BELİRLENMESİ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

TMS 36: Varlıklarda Değer Düşüklüğü standardının uygulandığı işletmelerde öncelikle değer düşüklüğü testinin hangi varlık veya varlık grupları için ne zaman yapılması gerektiği bilinmelidir. Daha sonra gerekiyorsa değer düşüklüğü testi yapılmalıdır. Herhangi bir varlığın değer düşüklüğü ve bu değer düşüklüğüne ilişkin tutar belirlendikten sonra sıra bunun muhasebeleştirilmesine gelir. Amaç; bilançoda varlıkların, gerekli değer düzeltilmesi yapıldıktan sonra net değeriyle gösterilmesi, bundan doğan zararın da gelir tablosuna değer düşüklüğünün tespit edildiği dönemde aktarılması ve zarar olarak dönem gelirinden düşülmesidir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde değer düşüklüğü testinin ne zaman yapılması gerektiği, değer düşüklüğü tutarının belirlenmesi ve muhasebeleştirilmesi konusu ile muhasebeleştirilen değer düşüklüklerinin ileriki yıllarda devam etmemesi durumunda yapılması gerekenler açıklanacaktır.

1. VARLIKLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ TESTİNİN YAPILMA ZAMANI

Her bilanço tarihinde varlıkların değer düşüklüğüne uğramış olabileceklerine dair göstergelerin olup olmadığı değerlendirilir. Eğer böyle bir gösterge varsa işletmenin geri kazanılabilir tutarı belirlemek suretiyle değer düşüklüğü testi yapılması gerekir.

Bazı varlıklar ise herhangi bir gösterge olsun olmasın yılda en az bir kere ve aynı varlık grupları için her yıl aynı zamanda değer düşüklüğü testine tabi tutulurlar. Bu varlıklar şunlardır:

- Sınırsız faydalı ömre sahip maddi olmayan duran varlıklar
- Henüz kullanımda olmayan maddi olmayan duran varlıklar
- Şirket birleşmesi sırasında edinilen şerefiye

Henüz kullanımda olmayan maddi olmayan duran varlıkların bu şekilde her yıl teste tabi tutulmalarının nedeni defter değerlerini karşılayacak tutarda ekonomik fayda sağlama imkanlarının, kullanımda olan maddi olmayan duran varlıklara göre daha belirsiz olmasıdır. Bu yüzden standart henüz kullanımda olmayan maddi olmayan bir duran varlığın değer düşüklüğüne uğradığını gösteren bir belirti olup olmadığına bakmaksızın yılda en az bir kere teste tabi tutulmasını öngörür.

Söz konusu göstergelerden asgari olarak dikkate alınması gereken dış kaynaklı ve iç kaynaklı bilgilere standartta yer verilmiştir. Standartta yer alan liste ayrıntılı olmayıp, varlığın değer düşüklüğüne uğramış olabileceğine ilişkin başka göstergeler de belirlenebilir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus önemlilik kavramıdır. Ayrıca unutmamak gerekir ki bir varlığın değer düşüklüğüne uğramış olabileceğine dair bir gösterge olup da mali tablolara alınacak bir değer düşüklüğü zararı olmasa bile bu durum varlığın kalan faydalı ömrünün, itfa yönteminin veya hurda değerinin gözden geçirilmesi ve düzeltilmesi gerektiğine işaret edebilir.

1.1. Dış Kaynaklı Göstergeler

a)Dönem boyunca, bir varlığın piyasa değerinin, zamanaşımı veya normal kullanım sonucunda, beklenilenden önemli ölçüde düşmüş olması. Örneğin işletmenin yatırım amacıyla elinde tuttuğu gayrimenkullerin deprem sonucunda değerlerinin düşmesi.

b)Dönem boyunca, işletmenin faaliyet gösterdiği piyasada, teknolojik, ekonomik veya hukuki ortamda veya varlığın tahsis edildiği piyasada, işletmeye olumsuz etkide bulunan önemli değişikliklerin ortaya çıkması ya da yakın gelecekte ortaya çıkacak olması. Örneğin işletmenin ihraç ettiği ürünlere kota konulması nedeniyle beklenen gelirlerin önemli ölçüde düşecek olması.

c)İşletmenin net aktiflerinin kayıtlı değerlerinin işletmenin piyasa değerinden daha fazla olması. Örneğin borsada işlem gören bir işletmenin

hisse senetlerinin fiyatının önemli ölçüde düşmesi sonucunda işletmenin piyasa fiyatının da düşmesi.

d)Piyasadaki faiz oranlarının veya yatırım karlılığına ilişkin diğer piyasa faiz oranlarının dönem boyunca artmış olması ve muhtemelen bu artışların varlıkların değerinin hesaplanmasında kullanılan iskonto oranını etkileyecek olması. Örneğin piyasa faiz oranlarının %15'den %18'e çıkması. Bilindiği gibi bir varlığın ya da yatırımın kullanım değeri hesaplanırken diğer verilerin değişmediği durumda faiz oranının artması varlığın ya da yatırımın bugünkü değerini düşürür. Böyle bir durumda aşağıdaki koşullar göz önünde bulundurulur;

— Piyasa faiz oranları veya yatırım karlılığını ölçen diğer oranlarda meydana gelen artışlar varlığın kullanım değerinin hesaplanmasında kullanılan iskonto oranını etkilemiyorsa geri kazanılabilir tutarının hesaplanmasına gerek yoktur. Örneğin kısa vadeli faiz oranlarındaki artış uzun bir faydalı ömrü kalan varlık için kullanılan iskonto oranı üzerinde önemli bir etki yapmayabilir.

— Yukarıda belirtilen oranların artışı iskonto oranını etkilese bile, varlıklardan beklenen nakit akışlarının da artması muhtemel ise geri kazanılabilir tutarının hesaplanmasına gerek yoktur. Örneğin bazı durumlarda işletme piyasa oranlarındaki herhangi bir artışı telafi etmek için gelirlerini ayarlayabilir.

— Yukarıda belirtilen oranların artışı iskonto oranını etkilese bile, geri kazanılabilir tutardaki azalmanın önemli değer düşüklüğü zararına sebep olması olası değilse varlığın geri kazanılabilir tutarının hesaplanmasına gerek yoktur.

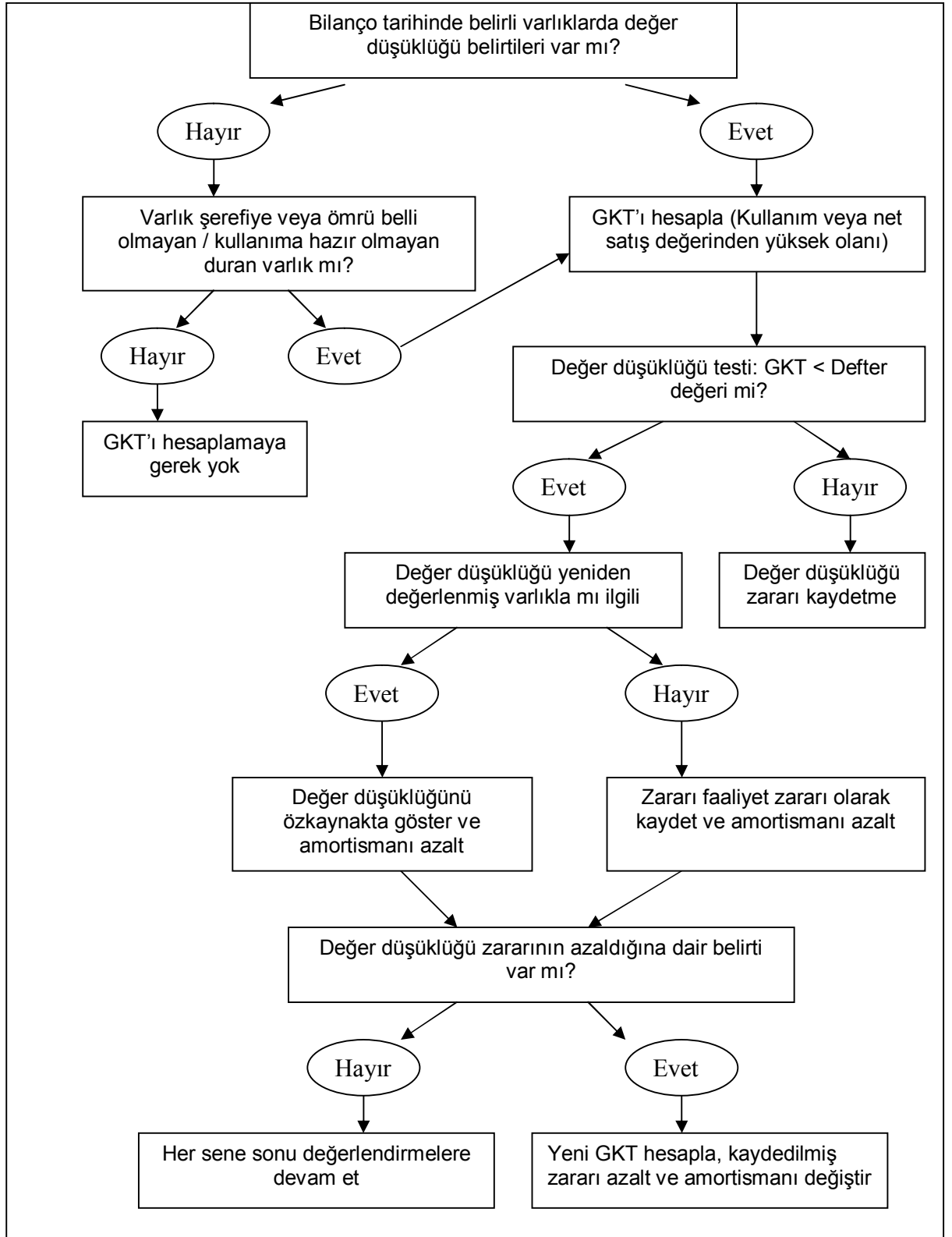
1.2. İç Kaynaklı Göstergeler

a) Bir varlığın fiziksel hasara uğramış olması,

b) İşletmede, varlığın mevcut veya gelecek kullanım yöntemini etkileyecek, önemli olumsuz değişikliklerin meydana gelmesi veya bunların yakın gelecekte meydana gelmesinin beklenmesi. Örneğin; varlığın dahil olduğu faaliyetin sona erdirilmesi veya yeniden yapılandırılması planlarının olması, varlığın beklenen tarihten önce elden çıkarılacak olması, varlığın faydalı ömrünün sınırsız değil sınırlı olduğunun anlaşılması.

c) İşletme içi faaliyet raporlarında, bir varlığın ekonomik performansının beklenenden kötü olduğu veya olacağına ilişkin kanıtların olması. Örneğin varlığı devralmak için gereken nakit akımlarının ya da o varlığı çalıştırmaya veya korumaya ilişkin sonraki nakit ihtiyaçlarının bütçede ilk planlanandan önemli ölçüde yüksek olması, varlığa ilişkin fiili net nakit akımlarının veya faaliyet kar/zararlarının bütçelenenden önemli ölçüde kötü olması.

Aşağıda standartta yer alan değer düşüklüğü testinin uygulanmasını özetleyen bir şekle yer verilmiştir

Şekil 4: Varlıklarda Değer Düşüklüğü Testinin Uygulanması ⁸¹

⁸¹ Sağlam, Şengel ve Öztürk, 2007: 912

2. DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ ZARARININ BELİRLENMESİ

Bir varlık, defter değeri geri kazanılabilir tutarını aştığı zaman değer düşüklüğüne uğramış olur. Varlığın defter değerinin geri kazanılabilir tutarını aşan kısmı değer düşüklüğü zararıdır. Bu değer düşüklüğü zararının muhasebeleştirilmesi, varlığın maliyet modeliyle ya da yeniden değerlendirme modeliyle değerlendirilmiş olmasına bağlı olarak farklılık gösterir.

2.1. Maliyet Modeliyle Değerlenen Varlıklarda Değer Düşüklüğü

Maddi ve maddi olmayan varlıklar genellikle maliyet bedelleriyle değerlendirilir. Eğer değer düşüklüğüne uğrayan varlık başka bir standarda göre yeniden değerlendirilmiş tutarıyla izlenmiyorsa, değer düşüklüğü zararı derhal gelir tablosuna alınır.

Örneğin; defter değeri 250.000 YTL olan arsanın geri kazanılabilir tutarının 150.000 YTL olduğu tespit edilmiştir. Bu varlığa ait daha önceden yeniden değerlendirme artışı olmadığından 100.000 YTL tutarındaki değer düşüklüğünün tamamı gelir tablosunda gider olarak kaydedilir.

Daha sonraki bölümlerde de anlatılacağı gibi, maliyet bedeli ile izlenen bir varlıkta değer düşüklüğü zararının iptali gelir tablosunda gelir olarak kaydedilir.

Örneğin; defter değeri 250.000 YTL ve geri kazanılabilir tutarı 150.000 YTL olan arsa için 100.000 YTL değer düşüklüğü zararı muhasebeleştirilmiştir. Ertesi yıl yapılan araştırmalara göre arsanın yeni geri kazanılabilir tutarının 200.000 YTL olduğu belirlenmiştir. Bu durumda değer düşüklüğü zararının 50.000 YTL'lik kısmı gelir tablosunda gelir olarak kaydedilmek suretiyle iptal edilir. Bu durum aynı yıl içinde olabileceği gibi daha sonraki bir hesap döneminde de meydana gelmiş olabilir. Eğer aynı hesap döneminde meydana gelmiş ise aynı dönemde gider yazılan hesaptan mahsup yoluyla muhasebeleştirilirken, sonraki bir dönemde meydana gelmiş ise önceki dönem gelir ve karı olarak muhasebeleştirilecektir.

2.2. Yeniden Değerleme Modeliyle Değerlenen Varlıklarda Değer Düşüklüğü

TMS 16: Maddi Duran Varlıklar standardında olduğu gibi maddi ve maddi olmayan duran varlıklar maliyet bedelleri ile değerlendirilecekleri gibi yeniden değerlendirme modeli ile de değerlendirilebilirler. Gerçeğe uygun değerle yeniden değerlendirilmiş varlıklara TMS 36: Varlıklarda Değer Düşüklüğü standardının hükümleri uygulanır.⁸² Bu varlıkların değer düşüklüğüne uğrayıp uğramadıklarının tespitinde dikkat edilmesi gereken husus, gerçeğe uygun değer neye göre tespit edildiğidir. Çünkü gerçeğe uygun değer piyasa değeri ile tespit edilmiş olabileceği gibi başka bir esasa göre de tespit edilmiş olabilir. Bu konuda iki durum söz konusudur;

a) Eğer gerçeğe uygun değer olarak piyasa değeri (satış değeri) esas alınmışsa, “gerçeğe uygun değer” ile “net satış değeri” arasındaki tek fark elden çıkarma maliyetidir. Bu halde iki durum söz konusu olabilir;

1) Elden çıkarma maliyetleri ihmal edilebilir tutarda ise yeniden değerlendirilmiş varlığın geri kazanılabilir tutarı, yeniden değerlendirilmiş tutarına yakın ya da (kullanım değeri dikkate alındığında) ondan daha yüksektir. Bu durumda değer düşüklüğünün tahminine gerek kalmaz. Örneğin; TMS 16 kapsamında yeniden değerlendirilmiş değerle izlenen bir varlığa ilişkin bilgiler şöyle olsun: Gerçeğe uygun değer olarak piyasa değeri (satış değeri) esas alınmıştır ve elden çıkarma maliyetleri ihmal edilebilir tutardadır. Defter değeri 100 PB, satış değeri 100 PB, elden çıkarma maliyeti sıfır, net satış değeri 100 PB (Satış değeri – Elden çıkarma maliyeti)’dir. Bu örnekte varlık değer düşüklüğüne uğramamıştır. Kullanım değerine bakmaya gerek yoktur. Çünkü kullanım değeri daha düşük olsa bile net satış değeri defter değerinin altında kalmadığından varlık değer düşüklüğüne uğramamıştır.

2) Elden çıkarma maliyetleri ihmal edilebilir tutarda değil ise, söz konusu maliyetlerden dolayı net satış fiyatı zorunlu olarak gerçeğe

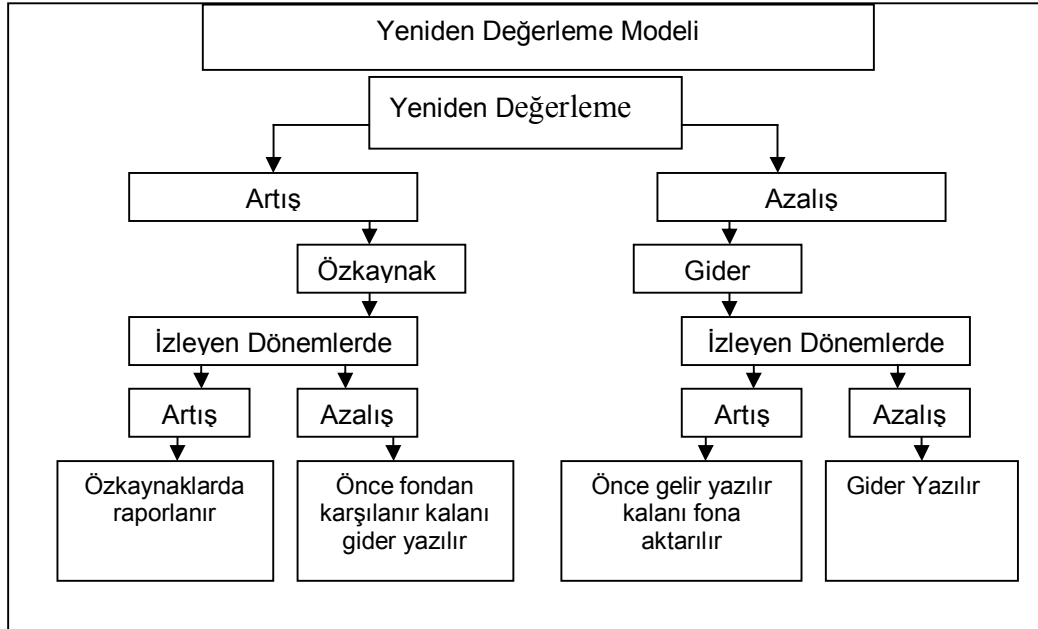
⁸² TMS 36, Mad: 5

uygun değerden düşük çıkar. Bu durumda kullanım değerine bakmak gerekir. Eğer kullanım değeri de gerçeğe uygun değerden düşükse varlık değer düşüklüğüne uğramıştır. Örneğin; TMS 16 kapsamında yeniden değerlendirilmiş değerle izlenen bir varlığa ilişkin bilgiler aşağıdaki gibi olsun: Gerçeğe uygun değer olarak piyasa değeri(satış değeri) esas alınmıştır, elden çıkarma maliyetleri 20 PB tutarındadır. Defter değeri 100 PB, satış değeri 100 PB, elden çıkarma maliyeti 20 PB, net satış değeri 80 PB (Satış değeri – Elden çıkarma maliyeti)'dir. Bu örnekte varlığın değer düşüklüğüne uğrayıp uğramadığını anlamak için kullanım değerine bakmak gerekir. Eğer kullanım değeri de defter değerinden düşük ise (örneğin 85 PB) varlık değer düşüklüğüne uğramıştır. Ancak kullanım değeri defter değerinden yüksek ise (örneğin 120 PB) varlık değer düşüklüğüne uğramamıştır.

b) Eğer gerçeğe uygun değer piyasa değerinden farklı bir esasa dayanılarak belirleniyorsa (örneğin varlığın açık bir piyasası olmamakla birlikte gerçeğe uygun değer uzman kişiler tarafından belirleniyorsa ya da gerçeğe uygun değer olarak aynı türden varlıkların alım satım fiyatı kullanılmışsa), varlığın yeniden değerlendirilmiş değeri geri kazanılabilir tutarından büyük ya da küçük olabilir. Bu yüzden, yeniden değerlendirme hükümleri uygulandıktan sonra, işletme, varlığın değer düşüklüğüne uğrayıp uğramadığını belirlemek için bu standardın hükümlerini uygular.

Yeniden değerlendirme sonucunda varlıkta değer artışı varsa bu artış özkaynaklar grubundaki fon hesabına yeniden değerlendirme değer artışı olarak kaydedilir. Eğer değer azalışı varsa gelir tablosunda değer düşüklüğü zararı olarak kaydedilir. Yeniden değerlendirme sonucunda değer artışı olan bir varlığın izleyen dönemlerde değeri azalırsa değer düşüklüğü zararı öncelikle özkaynaklar grubundaki fondan karşılanır, daha sonra kalan tutar gelir tablosunda gider yazılır. Benzer şekilde önceden değeri düşen bir varlığın izleyen dönemlerde değeri artarsa öncelikle varlıkta hiç değer düşüklüğü olmasaydı ulaşacağı değere gelene kadar gelir yazılır, daha sonra kalan tutar

özkaynaklar grubunda yeniden değerlendirme değer artışı olarak muhasebeleştirilir. Bu süreç aşağıdaki tabloda özetlenmiştir;

Şekil 5: Maddi Duran Varlıklarda Yeniden Değerleme Modeli ⁸³

ÖRNEK: Defter değeri 250.000 YTL olan arsanın geri kazanılabilir tutarının 200.000 YTL olduğu tespit edilmiştir. Bu varlığa ait daha önceden yeniden değerlendirme artışı olmadığından 50.000 YTL tutarındaki değer düşüklüğünün tamamı gelir tablosunda gider olarak kaydedilir.

...../...../.....	
654 KARŞILIK GİDERLERİ	50.000
—Maddi Duran Varlık Değ.Düş.Zararı	
250 ARAZİ VE ARSALAR	50.000
—Arsalar Değer Düşüklüğü	
Değer düşüklüğünün zarar kaydedilmesi	
_____ / _____	

⁸³ Akbulut ve Yıldız, 2006: 92

Yeniden değ erlenmiş varlıkta oluşan değ er düş üklüğü ise “Yeniden değ erleme azalış ı” olarak dikkate alınır. Önce yeniden değ erleme fonundan azalış karşılanır, daha sonra yeniden değ erleme fonunu aş an değ er düş üklüğü zararı gelir tablosuna alınır.

ÖRNEK: Defter değ eri 300.000 YTL olan X iş lemesine ait bir arsa yakın civarda bir alış veriş merkezinin inş asına baş lanılmasıyla değ er kazanmıştır. Ekspertizlerce yapılan ç alışma sonucunda arsanın değ erinin 2000 yılı sonunda 400.000 YTL olduğu belirlenmiştir. Bu artış özkaynaklar grubuna yeniden değ erleme artışı olarak kaydedilmiştir.

	31.12.2000	
250 ARAZİ VE ARSALAR	100.000	
522 MDV YEN.DEĞ.ARTIŞI		100.000
Değ er artışının kaydedilmesi	/	

Ancak ertesi yıl gerç ekleş en depremde inşaatın yıkılması ve bölgenin deprem aç ısından riskli olduğ unun anlaşı lmasıyla arsanın değ erinin 170.000 YTL'ye düş tüğü tespit edilmiştir. Bu durumda öncelikle arsaya ait değ er düş üklüğ ünün 100.000 YTL'lik kısmı yeniden değ erleme fonundan karşılanacak kalan 130.000 YTL ise gelir tablosunda zarar olarak muhasebeleştirilecektir.

	31.12.2001	
654 KARŞILIK GİDERLERİ	130.000	
—Maddi Duran Varlık Değ .Düş .Zararı		
522 MDV YEN.DEĞ.ARTIŞI	100.000	
250 ARAZİ VE ARSALAR	230.000	
—Arsalar Değ er Düş üklüğü		
Değ er düş üklüğ ünün zarar kaydedilmesi	/	

Değer düşüklüğü mali tablolara alındıktan sonra varlığın yeni defter değerinin kalan faydalı ömrü boyunca sistematik olarak dağıtılması amacıyla amortisman tutarı gözden geçirilmelidir.

ÖRNEK: 20 yılda amorti edilecek olan bir fabrikanın kayıtlı değeri 600.000 YTL'dir. Yeniden değerlendirme sonucu bulunan geri kazanılabilir tutarı ise 500.000 YTL'dir. 100.000 YTL'lik değer düşüklüğü zararı gelir tablosuna gider kaydedildikten sonra, amortisman tutarı da gözden geçirilmelidir.

$1 / 20 \text{ yıl} = \% 5$ (amortisman oranı)

$600.000 \text{ YTL} \times \%5 = 30.000 \text{ YTL}$

$500.000 \text{ YTL} \times \%5 = 25.000 \text{ YTL}$

500.000 YTL'yi gelir tablosuna sistematik olarak dağıtabilmek için bundan sonra her yıl gelir tablosuna 30.000 YTL değil, 25.000 YTL amortisman kaydedilecektir.

3. DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ ZARARININ MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Özellikle maddi ve maddi olmayan duran varlıklar için değer düşüklüğü tespiti ülkemizde şimdiye kadar uygulama alanı bulmayan bir muhasebe uygulamasıdır. Bu nedenle Tekdüzen Hesap Planı'nda buna uygun hesaplar belirlenmemiştir. Ancak uygulama için THP içinden bazı hesapların uygun olup olmadığı araştırılarak yeri bulunmalı, yeri bulunamayanlar için ise yeni hesaplar önerilmelidir. Bu yapılırken de dikkat edilmesi gereken hususlar, değer düşüklüğü zararı veya iptali esnasında gelir tablosunda ve bilançoda hangi hesapların kullanılabileceğidir. Bu bölümde gelir tablosu ve bilançoda hangi hesapların kullanılabileceği konusuna ve ilgili muhasebeleştirme örneklerine yer verilecektir.

3.1. Gelir Tablosunda Muhasebeleştirme

Daha önce de belirtildiği gibi değer düşüklüğü zararı olması durumunda defter değerinin geri kazanılabilir tutarı aşan kısmı gelir tablosunda gider olarak gösterilecektir. Gelir tablosunda değer düşüklüğü zararları için ayrı bir hesap bulunmamaktadır. Ancak kullanılacak hesabın bir gider hesabı olacağı malumdur. Bununla ilgili olarak akla gelir tablosundaki üç farklı hesap grubu gelebilir. Bunlar; faaliyet giderleri grubu, diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararlar grubu ve olağandışı gider ve zararlar grubudur. Aşağıda her bir grup için değer düşüklüğü zararının bu gruplara kaydedilip kaydedilemeyeceği konusu değerlendirilecektir.

— Faaliyet giderleri (63 grubu): Değer düşüklüğü zararlarını faaliyet giderlerine yazmak mümkün değildir. Çünkü bilindiği gibi faaliyet giderleri grubu, işletmenin esas faaliyeti ile ilgi bulunan üretim maliyetleri ile işletmenin amacı doğrultusunda doğan, ancak üretime yüklenmeyen giderlerden oluşan bir gruptur. Bu gruba üretim ve satış ile bağlantılı olan, üretime veya satışa doğrudan destek olan maliyet kalemleri yazılır. Oysa değer düşüklüğü zararı üretim veya satışın bir sonucu değildir. Bu gider işletmenin dışında piyasa koşullarının değişmesi sonucunda doğar.

— Diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararlar (65 grubu): Bu grup işletmenin esas faaliyetleri dışındaki olağan gider ve zararlarının izlenmesi için oluşturulmuştur. Bilindiği gibi stoklar ve alacaklar gibi aktiflerde değer düzeltimi niteliğinde olan karşılık giderleri için de bu hesap grubunda yer alan “654 Karşılık Giderleri” hesabı kullanılmaktadır. Bu tez çalışmasının konusunu oluşturan standarda göre varlıklardaki değer düşüklükleri de aktiflerde değer düzeltilmesi amacı ile yapıldığından değer düşüklüğü zararının muhasebeleştirilmesinde de bu hesabın kullanılması uygun olacaktır. Nitekim TMS 1: Mali Tabloların Sunuluşu standardının 87. maddesi de değer düşüklüğü zararı ve iptalinin kaydı esnasında stoklar ve maddi duran varlıklar için yapılan değer düzeltmelerini birlikte ele almaktadır.

THP’de stoklar için 654 Karşılık Giderleri hesabı kullanıldığına göre maddi ve maddi olmayan duran varlıklar için de bu hesap kullanılabilir.

— Olağandışı gider ve zararlar (68 grubu): Bu hesap grubu esasen işletmenin esas faaliyetleri dışında oluşan ve de düzenli olarak meydana gelmeyen gider kalemleri için oluşturulmuştur. Değer düşüklüğü zararının da bu yapıda olduğu düşünülebilse de TMS 1: Mali Tabloların Sunuluşu standardının 85. maddesi bütün gelir veya gider kalemlerinin ne gelir tablosunda ne de dipnotlarda olağandışı kalemler olarak gösterilmesini yasaklamıştır.

Bu bilgiler doğrultusunda, çalışma boyunca değer düşüklüğü zararlarının muhasebeleştirilmesi esnasında gelir tablosu hesaplarından “654 Karşılık Giderleri” hesabı, değer düşüklüğü zararlarının iptalinde ise “644 Konusu Kalmayan Karşılıklar” hesabı kullanılacaktır.

3.2. Bilançoda Muhasebeleştirme

Değer düşüklüğü zararının bilançoda gösterilmesinde dikkat edilmesi gereken husus ise, değer düşüklüğünün direkt olarak varlık hesabından mı düşüleceği, yoksa düzenleyici nitelikteki başka bir hesap mı kullanılacağı, başka bir hesap kullanılacak ise bu hesabın hangi hesap olacağıdır.

Bilindiği gibi Tekdüzen Hesap Planı’nda değer düşüklüklerinin bilançoda gösterilmesi için ayrı bir hesap yoktur. Esas olan veya ihtiyaca cevap verecek olan, benzer özelliklerdeki her bir varlık grubu için ayrı birer amortisman ve değer düşüklüğü hesaplarının olmasıdır. Ancak THP’de değer düşüklüklerinin gösterilmesi için ne bu şekilde ayrı ayrı ne de ne de tek bir hesap bulunmaktadır. Bu amaç için kullanılabilecek olan tek hesap birikmiş amortismanlar hesabıdır. Aslında bu hesabın birikmiş amortismanlar için kullanılması kanımızca doğru değildir. Çünkü değer düşüklüklerini amortismanlardan ayıran iki önemli özellik vardır. Bunlar;

— Değer düşüklüğü zararlarının amortismanlar gibi maliyetlere yüklenememeleri,

— Değer düşüklüğünün meydana gelmesinin amortismanlar gibi düzenli olmamasıdır.

Zaten, gerek varlıklarda değer düşüklüğü standardının gerekse diğer standartların tam olarak uygulanabilmesi bakımından halen yürürlükte olan Tekdüzen Hesap Planı'nın yetersiz kaldığı bilinmektedir. Bu nedenle bir an önce yeni muhasebe standartlarının gerekliliklerini karşılayabilecek özellikte yeni bir hesap planının oluşturulması gerekmektedir. Böyle bir düzenleme yapılana kadar ise mali tablo dipnotları ile yetinmek gerekecektir.

Bu tez çalışmasının hazırlandığı tarih itibari ile THP'de bu şekilde bir revizyon yapılmamış olmasından ötürü, değer düşüklüklerinin bilançoda gösteriminde olası 3 farklı yöntemden bahsedilecektir. Bunlardan ikisi amortisman kayıt yöntemleri olan "endirekt" ve "direkt" kayıt yöntemleri diğeri ise yeniden değerlendirme değer artışının kaydedilmesinde de kullanılan ve "karma yöntem" olarak adlandırabileceğimiz yöntemdir. Bu üç yöntem karşılaştırma yapılabilmesi amacıyla aynı örnek ile açıklanmaya çalışılacaktır. Örneklerde vergi etkisi ihmal edilmiştir.

3.2.1. Direkt Yönteme Göre Değer Düşüklüğü Zararının Muhasebeleştirilmesi

Direkt yöntemde hesaplanan değer düşüklüğü zararı 654 Karşılık Giderleri hesabının borcuna yazılırken ilgili varlık hesabına doğrudan alacak yazılır. İlgili varlık hesaplarının alt hesapları varlığın maliyet bedelinin, birikmiş amortismanının ve birikmiş değer düşüklüğü zararlarının ayrı ayrı görülmesine imkan verecek şekilde açılabilir. Örneğin;

255 DEMİRBAŞLAR

01.Maliyet Bedeli

02.Birikmiş Amortismanlar

03.Birikmiş Değer Düşüklükleri

Aşağıdaki örnek bu yönteme göre muhasebeleştirilmiştir.

ÖRNEK: Elde etme maliyeti 20 PB olan bir demirbaşın faydalı ömrü 5 yıldır. Üçüncü yılın sonunda varlığın geri kazanılabilir tutarı 6 PB olarak hesaplanmıştır. Varlığın defter değeri ise 8 PB'dir. 2 PB'lik değer düşüklüğü direkt yönteme göre şu şekilde muhasebeleştirilir:

	31.12.2007	
654 KARŞILIK GİDERLERİ		2
—Demirbaşlar Değer Düşüklüğü Zararı		
	255 DEMİRBAŞLAR	2
	—Bir. Değer Düşüklükleri	

Değer düşüklüğü zararının direkt yönteme göre kaydedilmesi

3.2.2.Endirekt Yönteme Göre Değer Düşüklüğü Zararının Muhasebeleştirilmesi

Bu yöntemde hesaplanan değer düşüklüğü zararı direkt yöntemde olduğu gibi 654 Karşılık Giderleri hesabının borcuna yazılırken ilgili varlık hesabına doğrudan alacak yazılmaz. Bunun yerine ayrı bir hesap kullanılır. Mevcut THP'ye göre her bir varlık grubunun altında varlıkla ilgili değer düşüklüklerinin izlenmesi için ayrı bir hesap açılması mümkün değildir. Bunun yerine amortismanlarda olduğu gibi bir hesap kullanılması gerekmektedir. Ancak THP'de bunun için de boş hesap bulunmamaktadır. Bu yüzden

“Birikmiş Amortismanlar” hesabının isminin “*BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR VE DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIKLARI*”⁸⁴ olarak değiştirilmesi ve değer düşüklüğü zararlarının bu hesapta izlenmesi gerekecektir.⁸⁵

ÖRNEK: Elde etme maliyeti 20 PB olan bir demirbaşın faydalı ömrü 5 yıldır. Üçüncü yılın sonunda varlığın geri kazanılabilir tutarı 6 PB olarak hesaplanmıştır. Varlığın defter değeri ise 8 PB’dir. 2 PB’lik değer düşüklüğü indirekt yöntemle göre şu şekilde muhasebeleştirilir:

_____ 31.12.2007 _____	
654 KARŞILIK GİDERLERİ	2
—Demirbaşlar Değer Düşüklüğü Zararı	
257 B.Amortismanlar ve Değer Düş.Karş.	2
—Demirbaşlar Değer Düş.Karş.	
Değer düşüklüğü zararının indirekt yöntemle göre kaydedilmesi	
_____ / _____	

3.2.3.Karma Yöntemle Göre Değer Düşüklüğü Zararının Muhasebeleştirilmesi

Bu yöntemde yeniden değerlendirme artışında olduğu gibi hem ilgili varlık hesabı hem de birikmiş amortismanlar hesabı birlikte dikkate alınır.

ÖRNEK: Elde etme maliyeti 20 PB olan bir demirbaşın faydalı ömrü 5 yıldır. Üçüncü yılın sonunda varlığın geri kazanılabilir tutarı 6 PB olarak hesaplanmıştır. Varlığın defter değeri ise 8 PB’dir. 2 PB’lik değer düşüklüğü

⁸⁴ Akdoğan ve Sevilengül, 2007: 338

⁸⁵ Bu çalışmada 257 nolu hesabın adı “Birikmiş Amortismanlar” yerine “Birikmiş Amortismanlar ve Değer Düşüklüğü Karşılıkları” olarak kullanılacaktır.

vardır. Varlık %25 oranında değer kaybetmiştir ($2 / 6 = 0,25$). Bu yüzden hem varlık hem de amortisman hesabı %25 oranında azaltılır.

255 Demirbaşlar	$20 \times 0,25 = 5$
257 B.Amort.ve Değer Düş.Karş.	$(12) \times 0,25 = \underline{(3)}$
654 Karşılık Giderleri	2

31.12.2007	
257 B.AMORTİSMANLAR VE DEĞER DÜŞ.KARŞ.	3
—Demirbaşlar Değer Düş.Karş.	
654 KARŞILIK GİDERLERİ	2
—Demirbaşlar Değer Düşüklüğü Zararı	
255 DEMİRBAŞLAR	5
Değer düşüklüğü zararının karma yönteme göre kaydedilmesi	
/	

Hesaplanan ve kaydedilen değer düşüklüğü bir nevi “Yeniden Değerleme Azalışı”dır. Bu yüzden muhasebeleştirme esnasında yeniden değerlendirme artışlarında olduğu gibi hem varlık hem de amortisman hesabını birlikte düzeltmek daha uygun olacaktır. ⁸⁶

4. DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ ZARARININ İPTALİ

İşletmeler, şerefiye haricindeki varlıklar için önceki dönemlerde ayrılmış olan değer düşüklüğü zararının devam edip etmediğini ya da azalmış olabileceğini gösteren belirtileri her raporlama döneminde değerlendirirler. Bu değerlendirme esnasında daha önce değer düşüklüğü

⁸⁶ Bu yöntem için Bkz. Gücenme ve Porsoy, 2005: 1–12

zararının saptanmasında göz önünde bulundurulmuş işletme dışı ve işletme içi bilgi kaynakları dikkate alınır. Böyle bir belirti olması durumunda ilgili varlığın geri kazanılabilir tutarı tahmin edilir. Yapılan tahminler sonucunda hiçbir değer düşüklüğü zararı iptal edilmese bile kalan faydalı ömrün, amortisman yönteminin ve hurda değerinin gözden geçirilmesi gerekebilir.

Önceki yıllarda varlık için mali tablolara alınan bir değer düşüklüğü, ancak, en son değer düşüklüğünün mali tablolara alınmasından beri varlığın geri kazanılabilir tutarını belirlemede kullanılan tahminlerde bir değişiklik olmuşsa iptal edilir. Örneğin geri kazanılabilir tutarın dayandığı temelde değişiklik olması, gelecekteki nakit akışlarının tutarında, zamanlamasında ya da iskonto oranında bir değişiklik olması gibi.⁸⁷ Yakınlaştıkça gelecekteki nakit akımlarının bugünkü değeri arttığı için, varlığın kullanım değeri kayıtlı değerinden büyük duruma gelebilir. Ancak, varlığın hizmet potansiyeli artmamıştır. Bu nedenle, varlığın geri kazanılabilir tutarı kayıtlı değerini aşsa bile, değer düşüklüğü, yalnızca zamanın geçmesinden (bazen iskontonun çözülmesi olarak adlandırılır) ötürü iptal edilmez.⁸⁸

Şerefiye haricindeki bir varlık ya da varlık grubuna ilişkin değer düşüklüğü zararının iptali nedeniyle artan defter değeri, önceki dönemlerde söz konusu varlık ya da varlık grubu için hiç değer düşüklüğü zararı muhasebeleştirilmemiş olsaydı ulaşacağı defter değerini (amorti edilmiş tarihi maliyet) aşamaz. Bu tutarı aşan her bir artış yeniden değerlendirilir.

Ayrıca dikkat edilmesi gereken diğer bir husus da olayın vergi etkisidir. Değer azalışı olduğunda gider tablosuna aktarılan tutar kadar zarar, vergi açısından gider kabul edilmediğinden matraha ilave edilecektir. Benzer şekilde değer düşüklüğünün iptali ile gelir tablosuna aktarılan tutar da vergi açısından bir gelir olmadığından matrahtan indirilir.

⁸⁷ TMS 36, Mad: 115

⁸⁸ TMS 36, Mad: 116

ÖRNEK: ⁸⁹ Kayıtlı değeri 200 PB olan arsa, 190 PB olarak yeniden değerlendiriliyor. Bu varlığa ait daha önceden yeniden değerlendirme artışı olmadığından 10 PB'lık değer düşüklüğünün tamamı gelir tablosuna gider olarak kaydedilir.

654 KARŞILIK GİDERLERİ	/	10
250 ARAZİ VE ARSALAR		10
950 MATRAHA İLAVELER	/	10
951 MAT.İLAVE.KARŞILIĞI		10
284 ERT.VERGİ VARLIĞI	/	2
691 VERGİ GELİRİ/GİDERİ		2
10 x %20 = 2	/	

Bir sonraki değerlemede arsanın geri kazanılabilir tutarı 230 PB olarak belirleniyor. Artışın 10 PB'lık kısmı gelir tablosuna gelir olarak kaydedilir, yani önceden ayrılmış olan değer düşüklüğü zararı iptal edilir. Kalan 30 PB ise yeniden değerlendirme artışıdır ve işletme duran varlıklarını yeniden değerlendirme modeli ile değerlendiriyor ise özkaynaklar grubundaki fona alınır.

250 ARAZİ VE ARSALAR	/	40
644 KONUSU KALMAYAN KARŞ.		10
522 MAD.DUR.VAR.YEN.DEĞ.ART.		30

⁸⁹ Bu örnekte bütünlük sağlanabilmesi amacıyla vergi etkisi de dikkate alınmıştır. Vergi etkisi ile ilgili daha detaylı bilgiye daha sonraki bölümlerde yer verilmiştir.

/		
960 MATRAHTAN İNDİRİMLER	10	
961 MAT.İND.KARŞILIĞI		10
/		
691 VERGİ GELİRİ/GİDERİ	2	
484 ERT.VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ		2
10 x %20 = 2		
/		
522 MDV YEN.DEĞ.ARTIŞI	6	
484 ERT.VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ		6
30 x %20 = 6		
/		

Şerefiye hariç, nakit üreten bir birime ilişkin olarak muhasebeleştirilen değer düşüklüğü zararının iptali; ilgili birimin varlıklarına defter değerlerine göre oransal olarak dağıtılır. Bu dağıtım esnasında daha önce de belirtildiği gibi ilgili birimin varlıklarının defter değerleri geri kazanılabilir tutar ile amorti edilmiş tarihi maliyetin düşük olanından daha fazla arttırılamaz. Şerefiyeye ilişkin olarak muhasebeleştirilen değer düşüklüğü zararı ise daha sonraki dönemlerde iptal edilemez. Çünkü TMS 38: Maddi Olmayan Duran Varlıklar standardı işletme içi yaratılan şerefiyenin muhasebeleştirilmesine izin vermez.

ÖRNEK: 2001 yılının sonunda defter değeri 2.000 PB, faydalı ömrü 10 yıl olan ve tek başına bağımsız nakit girişleri sağlayabilen bir makine için değer düşüklüğü testi yapılmıştır. Makineye ait 1.000 PB tutarında şerefiye bulunmaktadır. Yapılan hesaplamalar sonucunda geri kazanılabilir tutar 1.700 PB olarak hesaplanmıştır. Bu varlıkla ilgili birikmiş amortisman hesabının olmadığını varsayarsak 1.300 PB tutarındaki değer düşüklüğü aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir.

_____ 31.12.2001 _____		
654 KARŞILIK GİDERLERİ	1.300	
253 MAKİNE TES.CİH.	300	
262 ŞEREFİYE	1.000	

Değer düşüklüğü zararının kaydedilmesi

_____ / _____

İşletmenin 2002 yılının sonundaki onaylanmış bütçesinde varlığın performansını arttırılacağı taahhüt edilmiştir. Bunun sonucunda da gelecekteki nakit akımlarında iyileşme beklenmektedir. TMS 36'nın 110 ve 111. maddelerine göre bu gelişmeler karşısında makinenin geri kazanılabilir tutarı tekrar belirlenmelidir. Yapılan hesaplamalar sonucunda geri kazanılabilir tutar 2.100 PB olarak tahmin edilmiştir. Öncelikle 2002 yılının sonunda amortisman ayrılacaktır. Daha sonra değer düşüklüğü konusunda gerekli kayıtlar yapılacaktır.

_____ 31.12.2002 _____		
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ	170	
257 BİR.AMOT.VE DEĞ.DÜŞ.KARŞ.	170	

1.700 / 10 Yıl = 170

_____ / _____

TABLO 1: Makinenin 2002 Yılı Sonundaki Defter Değerinin Hesaplanması

	<u>Şerefiye</u>	<u>Varlıklar</u>	<u>Toplam</u>
<u>2001 Dönem Sonu</u>			
Tarihi maliyet	1.000	2.000	3.000
Değer düşüklüğü zararı	<u>(1.000)</u>	<u>(300)</u>	<u>(1.300)</u>
DDZ sonrasında defter değeri	-	1.700	1.700
<u>2002 Dönem Sonu</u>			
Birikmiş amort.(2002)	-	<u>(170)</u>	<u>(170)</u>
Defter değeri	-	1.530	1.530
GKT			2.100
GKT – Defter Değeri			570

TMS 36'nın 114. maddesine göre; şerefiye haricindeki bir varlık için önceki dönemlerde muhasebeleştirilen bir değer düşüklüğü zararı sadece ve sadece anılan varlığın geri kazanılabilir tutarının belirlenmesinde kullanılan tahminlerde son değer düşüklüğü zararının muhasebeleştirilmesinden bu yana herhangi bir değişiklik meydana gelmiş olması durumunda iptal edilir. Bu yüzden bu örnekteki değer düşüklüğünün bir kısmı iptal edilebilir. Ne kadarının iptal edileceği konusunda ise 118. madde doğrultusunda hareket etmek gerekir. 118. maddesine göre; varlığa ilişkin değer düşüklüğü zararı iptal edilirken bir varlığın defter değeri geri kazanılabilir tutar ile önceki dönemlerde varlık için değer düşüklüğü zararı ayrılmamış olsaydı ulaşacağı defter değerinden (amorti edilmiş tarihi maliyet) düşük olanın üzerine çıkarılamaz. Bu örnekte geri kazanılabilir tutar 2.100 PB, amorti edilmiş tarihi maliyet 1.800 PB (Tablo2) olduğundan varlığın defter değeri en fazla 1.800 PB'ye yükseltilebilir. Bu yüzden daha önce gelir tablosunda zarar yazılan değer düşüklüğünün $1.800 - 1.530 = 270$ PB'lik kısmı iptal edilebilir ve gelir tablosuna kar olarak kaydedilir. $2.100 - 1.800 = 300$ PB'lik kısım ise TMS 16'ya göre yeniden değerlendirme artışıdır ve özkaynaklar grubunda muhasebeleştirilir.

TMS 36'nın 124. maddesine göre şerefiyeye ilişkin olarak muhasebeleştirilen değer düşüklüğü zararı daha sonraki dönemlerde iptal edilemediğinden zararın iptali sırasında şerefiyenin defter değeri arttırılamaz.

TABLO 2: 2002 Yılıın Sonunda Makinenin Amorti Edilmiş Tarihi Maliyetinin Belirlenmesi

<u>2002 Dönem Sonu</u>	<u>Varlık(PB)</u>
Tarihi maliyet	2.000
Birikmiş amortisman (2002)	<u>(200)</u>
Amorti edilmiş tarihi maliyet	1.800
Şimdiki defter değeri	<u>1.530</u>
Fark	270

TABLO 3: 2002 Yılı Sonunda Makinenin Defter Değeri

<u>2002 Dönem Sonu</u>	<u>Şerefiye</u>	<u>Varlıklar</u>	<u>Toplam</u>
İlk defter değeri	1.000	2.000	3.000
Birikmiş amortisman (2002)	-	(170)	(170)
Değer düşüklüğü zararı	<u>(1.000)</u>	<u>(300)</u>	<u>(1.300)</u>
Defter değeri	-	1.530	1.530
Değer düşüklüğü zararı iptali	<u>-</u>	<u>270</u>	<u>270</u>
İptal sonrasında yeni defter değeri	-	1.800	1.800

Eğer varlık yeniden değerlendirilmiş değeriyle izlenmiyorsa makinenin defter değeri 1.530 PB'den 1.800 PB'ye yükseltilecektir. Yani makinenin ve amortisman hesabının değeri $(1.800 - 1.530) / 1.530 = 0,1765$ oranında artacaktır.

253 Makine Tes.Cih.	$1.700 \times 0,1765 =$	300
257 B.Amortismanlar	<u>(170) x 0.1765 =</u>	<u>(30)</u>
644 Konusu Kalmayan Karş.		270

_____ 31.12.2002 _____	
253 MAKİNE TES.CİH.	300
257 BİR.AMORT.VE DEĞ.DÜŞ.KARŞ	30
644 KONUSU KALMAYAN KARŞ.	270
Değer düşüklüğü zararının iptal edilmesi	
_____ / _____	

Ancak işletme varlıklarını yeniden değerlendirme modeliyle izliyorsa makinenin defter değeri 1.530 PB'den 2.100 PB'ye yükseltilir. Bu durumda makinenin ve amortisman hesabının değeri $(2.100 - 1.530) / 1.530 = 0,3726$ oranında artacaktır. Ancak net artışın 270 PB'lik kısmı kar yazılacak, 300 PB'lik kısım ise özkaynaklarda muhasebeleştirilecektir.

253 Makine Tes.Cih.	$1.700 \times 0,3726 =$	633
257 B.Amortismanlar	$170 \times 0,3726 =$	63
_____ 31.12.2002 _____		
253 MAKİNE TES.CİH.		633
257 BİR.AMORT.VE DEĞ.DÜŞ.KARŞ		63
522 MDV YEN.DEĞ.ARTIŞLARI		300
644 KONUSU KALMAYAN KARŞ.		270
Değer düşüklüğü zararının iptal edilmesi		
_____ / _____		

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KONUSUNDA ÖZELLİK ARZEDEN DURUMLAR

Normalde kullanım amaçlı varlıkların her birinin piyasa değerleri veya piyasa değerleri yoksa bu değerlerin yerine geçecek değerleri veya geri kazanılabilir tutarları diğer varlıklardan ayrı bir şekilde belirlenebilir. Bunun sonucunda değer düzeltmesinin yapılması veya yapılmaması gerektiği şeklinde bir sonuç çıkar. Bu sonuca göre de muhasebeleştirme yapılır.

Ancak bazı varlıklar vardır ki, bunların piyasa değerleri ya kolaylıkla bulunmaz ya da bulunsa dahi bunların değerlemelerinde bunlar fazla bir anlam ifade etmez. Böyle varlıkların kullanım değerlerine de bakmak gerekir. Çünkü bunların piyasa fiyatı olmadığı gibi işletmede tek başlarına değil başka varlıklarla kullanılıyorlardır. Dolayısıyla kullanım değerlerini tek başlarına hesaplamaya olanak olmaz (Nakit üreten birimler). Bazı varlıklar da vardır ki piyasa değerleri olsa bile işletmede birden fazla varlık ya da varlık grubuna hizmet ettiklerinden tek başlarına değerlendirilemezler (Genel amaçlı şirket varlıkları). Bunların yanı sıra şerefiye ve azınlık payı olması durumunda değer düşüklüğünün belirlenmesi ve ertelenmiş vergi etkisi de özellik arz eden konulardır. Bu bölümde bu konular açıklanmaya çalışılacak, ayrıca değer düşüklüğü ile ilgili olarak mali tablo dipnotlarında yer alması gereken bilgilerden bahsedilecektir.

1. NAKİT ÜRETEBİRİMLERDE DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ

Normalde geri kazanılabilir tutar her bir varlık için ayrı ayrı belirlenir. Ancak bir varlık diğer varlık veya varlık gruplarından büyük ölçüde bağımsız nakit akışı sağlayamıyorsa kullanım değeri hesaplanamaz. Eğer söz konusu varlığın net satış değeri defter değerinin üzerinde değilse ya da kullanım değerinin net satış değerine yakın olduğunu düşündürecek bir kanıt da yoksa (örneğin varlığın elden çıkarılmasına karar verildiği için kullanımından sağlanacak nakit akışlarının önemsiz olacağı gibi) bu varlığın geri kazanılabilir tutarını tahmin etmenin mümkün olmadığını söyleyebiliriz. Bu

durumda kullanım değeri ve dolayısıyla geri kazanılabilir tutar varlığın ait olduğu nakit üreten birim için belirlenir. *“Nakit üreten birim; diğer varlıklardan veya varlık gruplarından sağlanan nakit girişlerinden büyük ölçüde bağımsız bir nakit girişi sağlayan belirlenebilir en küçük varlık grubudur.”*⁹⁰ Bu konuyla ilgili standardın 107. maddesinde yer alan bir örneğe benzer bir örnek şu şekildedir:

ÖRNEK: X A.Ş.’nin defter değeri 100 PB olan bir makinesi fiziksel hasara uğramıştır. Hasara uğramadan önceki kadar iyi olmasa da, halen çalışmaktadır. Makinenin net satış değeri 75 PB’dır. Bu makine tek başına bağımsız nakit girişleri sağlayamamaktadır. Makinenin ait olduğu üretim hattı, diğer varlıklara ilişkin nakit girişlerinden büyük ölçüde bağımsız nakit girişleri üretebilen en küçük saptanabilir varlıklar grubudur. Üretim hattının geri kazanılabilir tutarı, üretim hattı bir bütün olarak değerlendirildiğinde, değer düşüklüğüne uğramamıştır. Aşağıda iki varsayıma göre bu makineyle ilgili olarak değer düşüklüğü zararının olup olmadığı değerlendirilmiştir.

1. Varsayım: Yönetim tarafından onaylanan bütçelerde makinenin yenilenmesi düşünülmemektedir.

Makinenin tek başına geri kazanılabilir tutarı tahmin edilememektedir. Çünkü makinenin kullanım değeri net satış değerinden farklı olabilir ve de sadece makinenin ait olduğu üretim hattı için belirlenebilir. Üretim hattı ise değer düşüklüğüne uğramamıştır. Bu yüzden makine için de değer düşüklüğü zararı muhasebeleştirilmez. Bununla birlikte, işletme, makine için uygulanan amortisman dönemini veya amortisman yöntemini tekrar gözden geçirme ihtiyacı duyabilir. Belki, söz konusu makinenin geriye kaldığı tahmin edilen faydalı ömrünü veya işletme tarafından ekonomik yararın kullanılacağı

⁹⁰ TMS 36, Mad: 6

tahmin edilen şekli yansıtmak amacıyla, daha kısa bir amortisman dönemi veya daha hızlı bir amortisman yönteminin uygulanması gerekebilir.⁹¹

2. Varsayım: Yönetim tarafından onaylanan bütçeler, makinenin yenilenmesi ve yakın bir gelecekte satılması yönünde bir taahhüdünü yansıtmaktadır. Elden çıkarma tarihine kadar makinenin kullanımından elde edilmesi beklenen nakit akışlarının ise önemsenmeyen düzeyde olacağı tahmin edilmektedir.

İlgili makinenin kullanım değerinin kayıtlı değerinden küçük olacağı bilinmektedir. Çünkü nakit akışları önemsiz düzeyde olacaktır. Bu nedenle, söz konusu makinenin geri kazanılabilir tutarı belirlenebilir ve ait olduğu nakit üreten birim (yani üretim hattı) dikkate alınmaz. Makinenin net satış değeri defter değerinden düşük olduğundan ($75 < 100$), anılan makine için değer düşüklüğü zararı muhasebeleştirilir.

Bir varlıkta değer düşüklüğü olabileceğine ilişkin herhangi bir gösterge varsa, varlığın geri kazanılabilir tutarı tahmin edilir. Varlığın geri kazanılabilir tutarını tahmin etmek mümkün değilse, işletme varlığın ait olduğu nakit üreten birimin geri kazanılabilir tutarını belirler.

Bu konuyla ilgili standartta yer alan bir örnek şu şekildedir;

“ Bir maden şirketi, madencilik faaliyetlerini desteklemek için özel bir demiryoluna sahiptir. Özel demiryolu sadece hurda değerinden satılabilir ve madenin diğer varlıklarından kaynaklanan nakit girişlerinden geniş ölçüde bağımsız nakit girişleri yaratmamaktadır.

Özel demiryolunun geri kazanılabilir tutarını tahmin etmek mümkün değildir; çünkü kullanım değeri belirlenemez ve muhtemelen hurda değerinden farklıdır. Bu nedenle işletme, özel demiryolunun ait olduğu nakit

⁹¹ Bkz. TMS 36, Mad: 17

yaratan birimin, yani bir bütün olarak madenin, geri kazanılabilir tutarını tahmin eder.”⁹²

Standartta yer alan diğer bir örnek ise şu şekildedir;

“Bir otobüs şirketi, herhangi bir belediye ile yaptığı ve 5 ayrı hatta asgari miktarda hizmet verilmesini gerektiren bir sözleşme çerçevesinde hizmet sunmaktadır. Her bir hata ayrılan varlıklar ve her bir hattan elde edilecek nakit akışları ayrı olarak tespit edilebilir. Hatlardan biri önemli ölçüde zarar etmektedir.

İşletmenin herhangi bir otobüs hattından vazgeçmesi olası olmadığından, diğer varlıkların veya varlık gruplarının nakit girişlerinden büyük ölçüde bağımsız belirlenebilir nakit girişlerinin en düşüğü, söz konusu 5 ayrı hattın beraber yarattığı nakit girişleridir. Her bir hattın nakit yaratan birimi bir bütün olarak otobüs şirketidir.”⁹³

Bir varlık ya da varlık grubunun büyük ölçüde bağımsız nakit girişi sağlayıp sağlamadığının belirlenmesinde yönetimin işletmenin faaliyetlerini (ürün kolları, faaliyetleri, faaliyet yerleri, mahalleri veya bölgeleri gibi) nasıl izlediği, varlıkların ve faaliyetlerin devam ettirilmesine veya elden çıkarılmasına yönelik kararları nasıl verdiği gibi unsurlar da dikkate alınır.⁹⁴

Nakit üreten bir birimin geri kazanılabilir tutarının defter değerinden daha düşük olması durumunda aradaki fark değer düşüklüğü zararıdır. Değer düşüklüğü zararı öncelikle nakit üreten birime dağıtılmış olan şerefiyenin defter değerini azaltacak şekilde, sonrasında ilgili nakit üreten birimin diğer varlıklarına her bir varlığın defter değeri oranında dağıtılır. Ancak bu dağıtım esnasında bir varlığın defter değeri net satış değeri, kullanım değeri ve sıfırdan en yüksek olanının altına düşemez. Eğer böyle bir durum söz konusu

⁹² TMS 36, Mad: 67

⁹³ TMS 36, Mad: 68

⁹⁴ NÜB’lerin belirlenmesine yönelik standardın devamında yer alan örneklerden “Illustrative Examples 1”in çevirisine bu çalışmanın ekinde yer verilmiştir.

ise kalan değer düşüklüğü zararı birimin diğer varlıklarına oransal olarak dağıtılır. Bu şekilde dağıtım yapıldıktan sonra muhasebeleştirme esnasında unutulmaması gereken husus zararın öncelikle varsa varlığa ait yeniden değerlendirme fonundan karşılanacağı, daha sonra kalan tutarın gelir tablosunda gider olarak yazılacağıdır.

ÖRNEK: ⁹⁵ Nakit üreten bir birime ait üç adet makineyle ilgili bilgiler aşağıdaki gibidir. Bu üç makine birlikte tek bir üretim hattını oluşturmaktadır. Makinelerden hiçbirisi tek başına bağımsız olarak nakit girişi sağlayamamakta, ancak üçünün birlikte çalışmasıyla üretilen ürünün satılmasıyla nakit girişi sağlanabilmektedir. Makinelerin her biri için satış değeri tahmin edilebilse de, tahmin edilen bu tutarların makinelerin geri kazanılabilir tutarına yakın olabileceğine dair kesin bir kanıt yoktur. Bu yüzden nakit üreten birim için kullanım değeri hesaplanmış ve üretilen ürünlerin sağlayacağı nakit girişlerinin bugünkü değerinin 1.800 PB olduğu belirlenmiştir.

	253-Mak.Tes.C.	257-B.Amort.	522-MDV Değ.Art.	Defter Değeri	Net Satış Değeri
Makine 1	750,00	150,00	30,00	600,00	500,00
Makine 2	1.250,00	250,00	50,00	1.000,00	1.000,00
Makine 3	500,00	100,00	20,00	400,00	150,00
Toplam				2.000,00	1.650,00

Geri kazanılabilir tutar, net satış fiyatı (1.650) ile kullanım değerinin (1.800) büyük olanı olduğundan 1.800 PB'dir. Bu durumda $2.000 - 1.800 = 200$ PB'lik bir değer düşüklüğü zararı vardır. Bu zarar varlıklara defter değerleri oranında dağıtılacaktır. (1.dağıtım)

TMS 36'nın 105. maddesine göre; değer düşüklüğü zararının dağıtılması sırasında, işletme, bir varlığın defter değerini aşağıdakilerden en yüksek olanının altına düşürmez:

⁹⁵ Örnekte vergi etkisi ihmal edilmiştir.

- a) Net satış değeri (eğer belirlenebiliyorsa);
- b) Kullanım değeri (eğer belirlenebiliyorsa); ve
- c) Sıfır.

Aksi takdirde varlığa dağıtılacak değer düşüklüğü zararı, birimin (birim grubunun) diğer varlıklarına oransal olarak dağıtılır.

	Satış Değeri	Defter Değeri	1.Dağıtım Payı	1.Dağıtım Sonrası	Dağıtılamayan Zarar
Makine 1	500,00	600,00	60,00	540,00	
Makine 2	1.000,00	1.000,00	100,00	1.000,00	100,00
Makine 3	150,00	400,00	40,00	360,00	
Toplam	1.650,00	2.000,00	200,00		100,00

Örneğimizde Makine 2'nin net satış değeri 1.000 PB olduğundan bu değer altına düşmemesi için dağıtımdan pay verilmemiştir. Dağıtılamayan 100 PB nakit üreten birimin diğer varlıkları arasında oransal olarak dağıtılacaktır. Ancak ikinci dağıtım olarak adlandırabileceğimiz bu dağıtım esnasında neyi baz alacağımız standartta açıkça belirtilmemiştir. Kanımızca varlıklardan düşülebilmesi mümkün olan tutarlar oranında bir dağıtım yapılması doğru olacaktır.

	Satış Değeri	1.Dağ.Sonrası	İndirilebilecek T.	2.Dağ.Payı	2.Dağ.Sonrası	Top.Değ.Düş.
Makine 1	500,00	540,00	40,00	16,00	524,00	76,00
Makine 2	1.000,00	1.000,00			1.000,00	
Makine 3	150,00	360,00	210,00	84,00	276,00	124,00
Toplam	1.650,00		250,00	100,00	1.800,00	200,00

Makine 1'e ait 76.000 PB'lik değer düşüklüğünün muhasebeleştirilmesi esnasında 30.000 PB değer artış fonundan karşılanır, geri kalan 46.000 PB zarar yazılır. Aynı şekilde Makine 2'ye ait 124.000 PB'lik değer düşüklüğünün 20.000 PB değer artış fonundan karşılanır, geri kalan 104.000 PB zarar yazılır.

Makine 1'in defter değeri 600.000 PB'den 524.000 PB'ye düşecektir. Yani makineler ve birikmiş amortismanlar hesabı $(600.000 - 524.000) / 600.000 = \%12,67$ oranında azaltılacaktır.

253 Makine Tes.Cih.(Makine 1)	$750.000 \times 0,1267 = 95.000$
257 B.Amort.ve Değer Düş.Karş.	$(150.000) \times 0,1267 = (19.000)$

Makine 3'ün defter değeri ise 400.000 PB'den 274.000 PB'ye düşecektir. Yani makineler ve birikmiş amortismanlar hesabı $(400.000 - 274.000) / 400.000 = \%31$ oranında azaltılacaktır.

253 Makine Tes.Cih.(Makine 3)	$500.000 \times 0,3100 = 155.000$
257 B.Amort.ve Değer Düş.Karş.	$(100.000) \times 0,3100 = (31.000)$

31.12.2001		
654 KARŞILIK GİDERLERİ		150,00
-Makine 1	46,00	
-Makine 3	124,00	
522 MDV YEN.DEĞ.ARTIŞI		50,00
-Makine 1	30,00	
-Makine 3	20,00	
257 BİRİKMİŞ AMORT.VE DEĞ.DÜŞ.KARŞ.		50.00
-Makine 1	19,00	
-Makine 3	31,00	
253 MAKİNE TESİS VE CİH.		250,00
-Makine 1	95,00	
-Makine 3	155,00	

Değer düşüklüğünün zarar kaydedilmesi

Nakit üreten birimin geri kazanılabilir tutarını belirlerken dikkat edilmesi gereken bir husus da muhasebeleştirilmiş bir borcun olup olmadığıdır. Örneğin bazı durumlarda bir varlığın elden çıkarılabilmesi için alıcı tarafından bir borcun üstlenilmesi gerekebilir. Böyle bir durumda net

satış değeri, kullanım değeri ve geri kazanılabilir tutarın nasıl belirleneceğine ilişkin standardın 78. maddesinde yer alan örneğe benzer bir örnek şöyledir; Bir işletme 10 yıllığına bir otel kiralamış ve bu iş ile ilgili bazı önemli harcamalar yapmıştır. Anlaşmaya göre 10.yılın sonunda otelin devredilmeden önce restore edilmesi gerekmektedir. Yenileme maliyetinin bugünkü değeri 300 PB'dir ve otel maliyetinin bir parçası olarak muhasebeleştirilmiştir. Otelin defter değeri ayrılan bu karşılıkla birlikte 1.000 PB'dir.

Değer düşüklüğü açısından söz konusu otel test edilmektedir. Otelin tamamı tek başına bir nakit üreten birimdir. İşletme, otelin 650 PB civarında bir fiyattan satın alınmasına yönelik çeşitli teklifler almıştır. Bu fiyat, alıcının restorasyona ilişkin yükümlülüğü kabul ettiğini gösterir. Otelin elden çıkarma maliyetleri önemsizdir. Kullanım değeri, restorasyon giderleri hariç olmak üzere yaklaşık 1.250 PB'dir.

Nakit üreten birimin net satış değeri 650 PB'dir. Bu tutar, önceden karşılık ayrılmış restorasyon maliyetlerini de dikkate alır. Sonuç olarak, nakit üreten birimin restorasyon maliyetleri dikkate alındıktan sonraki kullanım değerinin 950 PB'dir (1.250 PB - 300 PB). Nakit üreten birimin defter değeri 700 PB olup, otelin defter değerinden (1,000 PB) restorasyon maliyetleri için ayrılan karşılığın defter değerinin (300 PB) düşülmesiyle bulunur. Aşağıda da görüldüğü gibi geri kazanılabilir tutar defter değerinden büyük olduğundan değer düşüklüğü yoktur.

$$\text{Kullanım Değeri (1.250-300)} = 950$$

$$\text{Net Satış Değeri} = \underline{650}$$

$$\text{GKT (büyük olan)} = 950$$

$$\text{NÜB'in Deft. Değ. (1.000-300)} = 700$$

2. ŞEREFIYE OLMASI DURUMUNDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ

*“İşletme birleşmesinde elde edilen şerefiye, bireysel olarak tespit edilmeleri ve ayrı olarak muhasebeleştirilmeleri imkanı olmayan varlıklardan beklenen gelecekteki ekonomik yararlar için devralan tarafından yapılan ödemeyi ifade eder.”*⁹⁶ Başka bir tanıma göre şerefiye; *“belirlenebilir net varlıkların normal kazançlarının bugünkü değeri ile normalüstü kazançların bugünkü değerleri arasındaki farktır”.*⁹⁷ Bu tanımlardan da anlaşıldığı gibi şerefiye, işletme birleşmesi esnasında satın alan tarafından gelecekte elde etmeyi beklediği kazançlar için fazladan yaptığı ödemedir. Satın alan işletmenin bu şekilde bir ekonomik fayda beklentisi ile ödeme yapmasına, yani şerefiyeye, satın alınan işletmenin itibarı, güçlü organizasyon yapısı, sahip olduğu telif hakları, nitelikli entelektüel sermayesi vb. gibi bir ya da birden fazla faktör neden olabilir.⁹⁸

İşletme birleşmesi esnasında işletmenin bir bütün olarak gerçeğe uygun değeri ile belirlenebilir varlık ve kaynaklarının gerçeğe uygun değeri belirlenir. Daha sonra işletmenin gerçeğe uygun değeri ile varlık ve kaynaklarının gerçeğe uygun değeri kıyaslanır. Aradaki fark şerefiyedir.

ÖRNEK: A işletmesi B işletmesinin tamamını gerçeğe uygun değeri olan 200 PB'ye satın almıştır. İşletmenin belirlenebilir varlıklarının gerçeğe uygun değeri 180 PB, belirlenebilir kaynaklarının gerçeğe uygun değeri 40 PB'dir. Bu durumda 60 PB şerefiye olarak kaydedilir.

İşletmenin Gerçeğe Uygun Değeri	200 PB
Net Belirlenebilir Varlıklar (180–40=140)	140 PB
Şerefiye (200–140=60)	60 PB

⁹⁶ TMS 36, Mad: 81

⁹⁷ Cemalcılar ve Önce, 1999: 450

⁹⁸ Göğüş, 2006: 36

		/	
XXX Varlık Kalemleri			180
262 Şerefiye			60
	XXX Kaynak Kalemleri		40
	500 Sermaye		200
		/	

Şerefiyenin muhasebeleştirilmesi ile ilgili olarak 3 yöntem vardır. Bunlardan birincisi şerefiyenin direkt gider yazılarak yok edilmesidir. İkincisi varlık hesaplarına alınarak amortisman ayrılması suretiyle yok edilmesidir. Üçüncüsü ise yine varlık hesaplarına alınması ancak amortisman ayrılmayıp değer düşüklüğü testine tabi tutularak, değeri düştüğünde değer azaltılması suretiyle yok edilmesidir.⁹⁹ Ülkemizde 31.06.2006 tarihinden itibaren yürürlüğe giren TFRS 3: İşletme Birleşmeleri standardı ile TMS 22: İşletme Birleşmeleri standardı ve bu standartta yer alan işletme birleşmesi esnasında doğan şerefiye için amortisman ayrılması uygulaması kaldırılmış, bunun yerine TMS 36: Varlıklarda Değer Düşüklüğü standardında belirtilen şekilde şerefiyenin değer düşüklüğü testine tabi tutulması benimsenmiştir.

100

Şerefiye için amortisman ayrılmaz, bunun yerine her sene değer düşüklüğü testine tabi tutulur. Tek başına nakit akışı sağlamayan şerefiye genellikle birden fazla nakit üreten birimin nakit akışına katkıda bulunur. Bu yüzden tek başına bir varlık olarak şerefiyenin geri kazanılabilir tutarı belirlenemez. Bunun yerine geri kazanılabilir tutar, şerefiyenin ait olduğu nakit üreten birim veya birimler için belirlenir.

Değer düşüklüğünün test edilmesi amacıyla şerefiye nakit üreten birimlere dağıtılır. İşletme birleşmesinden elde edilen şerefiye sadece iktisap edilen işletmedeki nakit üreten birimlere değil, birleşmenin ortaya

⁹⁹ Otlu, 2007: 119

¹⁰⁰ TFRS 3, Mad: 55

çıkaracağı sinerjiden fayda sağlamaları mümkün ise iktisap eden işletmenin nakit üreten birimlerine de dağıtılır. Çünkü birleşmenin ortaya çıkaracağı olumlu etki devralan işletmenin faaliyetlerini de olumlu etkileyecektir. ¹⁰¹

Şerefiyenin dağıtılacağı nakit üreten birim ya da birimlerin, işletme yönetimi tarafından işletme düzeyinde takip edilen en küçük birim olması ve TMS 14: Bölümlere Göre Raporlama standardına göre belirlenen bir bölümünden daha büyük olmaması gerekir. ¹⁰²

Şerefiyenin ilişkilendirildiği nakit üreten birim veya birim grubunda değer düşüklüğü olması durumunda öncelikle nakit üreten birime dağıtılmış olan şerefiyenin defter değeri azaltılır, daha sonra ilgili nakit üreten birim veya birim grubunun diğer varlıkların değerleri defter değerleri oranında azaltılır.

¹⁰³

ÖRNEK: ¹⁰⁴ İki adet makineden oluşan bir nakit üreten birime ait şerefiye 10 PB'dir. 2005 yılının sonunda yapılan hesaplamalar sonucunda A nakit üreten biriminin geri kazanılabilir tutarı 45 PB olarak belirlenmiştir. Bu iki makineye ait hesaplar şöyledir;

	253-Mak. Tes. Cihazlar.	257-B. Amort. Değ. Düş. Karş.	Defter Değeri
Makine 1	25	(5)	20
Makine 2	50	(10)	40
Şerefiye	10	-	10
Toplam	85	(15)	70

A NÜB'inin Defter Değeri=(20+40+10) =70

A NÜB'inin Geri Kazanılabilir Tutarı =45

Değer Düşüklüğü Zararı =25

¹⁰¹ Karapınar, 2006: 193

¹⁰² TMS 36, Mad: 80

¹⁰³ TMS 36, Mad: 104

¹⁰⁴ Örnekte vergi etkisi ihmal edilmiştir.

Nakit üreten birimin değerinde meydana gelen 25 PB'lik zarar öncelikle şerefiyeden karşılanır. Geri kalan tutar ise iki makine arasında defter değerleri oranında dağıtılır.

	Defter Değeri	Değer Düşüklüğü Zararı	Yeni Defter Değeri
Makine 1	20	(5)	15
Makine 2	40	(10)	30
Şerefiye	10	(10)	-
Toplam	70	(25)	45

Makine 1'in defter değeri 20 PB'den 15 PB'ye düşecektir. Yani makineler ve birikmiş amortismanlar hesabı $(20-15) / 20 = \%25$ oranında azaltılacaktır.

253 Makine Tes.Cih.(Makine 1)	$25 \times 0,25 = 6,25$
257 B.Amort.ve Değer Düş.Karş.	$(5) \times 0,25 = \underline{(1,25)}$
654 Karşılık Giderleri	5,00

Makine 2'in ise defter değeri 40 PB'den 30 PB'ye düşecektir. Yani makineler ve birikmiş amortismanlar hesabı $(40-30) / 40 = \%25$ oranında azaltılacaktır.

253 Makine Tes.Cih.(Makine 2)	$50 \times 0,25 = 12,50$
257 B.Amort.ve Değer Düş.Karş.	$(10) \times 0,25 = \underline{(2,50)}$
654 Karşılık Giderleri	10,00

31.12.2005		
654 KARŞILIK GİDERLERİ		25,00
-Makine 1	5,00	
-Makine 2	10,00	
257 BİRİKMİŞ AMORT.VE DEĞ.DÜŞ.KARŞ.		3,75
-Makine 1	1,25	
-Makine 2	2,50	
262 ŞEREFİYE		10,00
253 MAKİNE TES.CİH.		18,75
-Makine 1	6,25	
-Makine 2	12,50	

Değer düşüklüğün zararının kaydedilmesi

Şerefiyenin dağıtıldığı nakit üreten birimdeki bir faaliyetin elden çıkarılması durumunda bu faaliyete ilişkin elden çıkarma kar veya zararı belirlenirken faaliyete ilişkin şerefiye de defter değerine dahil edilir.

Örneğin; A, B ve C gibi alt parçalardan oluşan X nakit üreten biriminin defter değeri 5.000 PB olsun. X'in net varlıklarının %45'i A'ya, %35'i B'ye ve %20'si C'ye aittir. X'in tamamına ait şerefiye ise 100 PB'dir. Ancak şerefiyenin alt bölümlere dağıtımına ilişkin objektif bir kriter bulunmamaktadır. Çünkü A, B ve C ayrı ayrı nakit üreten birimler değildir. Bu durumda iken A varlıkları satılmıştır. B ve C birimlerinin aynı şekilde üretimlerine devam edecekleri göz önünde bulundurulduğunda şerefiyeden A birimine pay verilip verilmeyeceği konusu gündeme gelir. Standardın 68. maddesine göre bu durumda toplam şerefiye varlıkların satıştan önceki değerlerine göre dağıtılır ve A varlığına da şerefiyeden pay verilir. Bu durumda şerefiyenin %45'i yani 45 PB şerefiyeden çıkarılacak, şerefiyenin defter değeri 55 PB kalacak, ancak B ve C birimleri ile ilişkilendirilmeyecektir. A biriminin satışından elde edilen kar veya zarar belirlenirken de 45 PB hesaplamalara dahil edilecektir.

Şerefiyeye ilişkin standardın 87. maddesinde yer alan başka bir düzenleme ise önceden A, B, C gibi alt birimleri olan ancak bunların her

birinin ayrı bir nakit üreten birim olmaması nedeniyle şerefiyenin bu alt birimlere dağıtılamadığı bir durumda, işletmenin raporlama şeklinde değişiklik olmasıdır. Örneğin, yukarıdaki örnekte X'in A, B, C gibi varlık grupları vardı. Ancak bunlar nakit üreten birimler olmadıkları için şerefiye de (100 PB) dağıtıma tabi tutulmamakta, X'in bütünü içinde değerlendirilmekte idi. İşletme yaptığı ek yatırımlar ile bu varlıkları geliştirmiş olsun ve her bir varlık grubu ayrı bir nakit üreten birim veya raporlama birimi şekline dönüşsün. Bu durumda şerefiye yine yeni birimlere (A, B, C nakit üreten birimlerine) yeni değerleri üzerinden değil, eski değerleri üzerinden dağıtılacaktır. Toplamda 100 PB olan şerefiyenin %45'inin A'ya, %35'inin B'ye, %20'sinin C'ye ait olduğu varsayılarak raporlama yapılacaktır.

$$\begin{aligned}
 &\text{A'ya dağıtılan tutar } 100 \times 0,45 = 45 \text{ PB} \\
 &\text{B'ye dağıtılan tutar } 100 \times 0,35 = 35 \text{ PB} \\
 &\text{C'ye dağıtılan tutar } 100 \times 0,20 = 20 \text{ PB} \\
 &\text{Toplam} \quad \quad \quad = 100 \text{ PB}^{105}
 \end{aligned}$$

ÖRNEK : ¹⁰⁶ 2001 yılının başında X işletmesi Y işletmesini 15.000 PB'ye satın almıştır. Y işletmesinin 3 ayrı ülkede faaliyet gösteren fabrikaları vardır. A ülkesindeki fabrikanın faydalı ömrü 10 yıldır ve hurda değeri sıfırdır. X işletmesi normal amortisman yöntemini kullanmaktadır.

TABLO 1: 2001 Yılına Başına Ait Veriler

	<u>Satın Alma Fiyatı(PB)</u>	<u>GUD(PB)</u>	<u>Şerefiye(PB)⁽¹⁾</u>
A ülk. faaliyetler	4.500	3.000	1.500
B ülk. faaliyetler	3.000	2.250	750
C ülk. faaliyetler	<u>7.500</u>	<u>5.250</u>	<u>2.250</u>
Toplam	15.000	10.500	4.500

¹⁰⁵ IFRS Workbooks for Accounting Professionals, IAS 36: Impairment of Assets: 14' deki örnekten uyarlanmıştır. (Erişim 2007)

¹⁰⁶ Bu örnek IAS 36 ILLUSTRATIVE EXAMPLES: Example 2'den uyarlanmıştır. Örnekte vergi etkisi ihmal edilmiştir.

(¹) Her bir ülkedeki faaliyetler yönetimin amaçlarına uygun olarak şerefiyenin izlenebildiği en küçük seviyeyi ifade etmektedir.

Şerefiye her bir ülkedeki faaliyetlere dağıtıldığı için faaliyetlerin her biri yılda en az bir kere, değer düşüklüğüne uğradıklarına dair bir gösterge olması durumunda ise daha sık değer düşüklüğü testine tabi tutulmalıdır. TMS 36'nın 90. maddesine göre; kendisine şerefiye tahsis edilen nakit üreten birimler göstergeler olsun olmasın yıllık olarak değer düşüklüğü testine tabi tutulurlar.

Nakit üreten birimin geri kazanılabilir tutarı "kullanım değeri" esasına göre belirlenmektedir. 2001 yılında nakit üreten birimlerin kullanım değerleri defter değerlerini geçmektedir. Bu yüzden faaliyetler ve onlara tahsis edilen şerefiyeler değer düşüklüğüne uğramamıştır.

2002 yılının başında A ülkesinde yeni bir hükümet seçilmiş ve yeni bir yasa ile X'in ürettiği ürünün ihracına kısıtlama getirilmiştir. Bunun sonucunda X'in A ülkesindeki üretiminin %25 oranında düşmesi beklenmektedir.

İhracat kısıtlaması ve bunun sonucunda ortaya çıkan üretimdeki düşüş nedeniyle 2002 yılının başında X işletmesinin A ülkesindeki faaliyetlere ait geri kazanılabilir tutarı tahmin etmesi gerekmektedir.

A ülkesindeki nakit üreten birimin kullanım değeri Tablo 2'de gösterildiği gibi hesaplanmıştır. Bu hesaplamalarda;

a)Önümüzdeki 5 yılın tahminleri (2002 – 2006) yönetimin onayladığı en son finansal bütçelerden alınmıştır.

b)Sonraki yıllara ilişkin tahminler (2007 – 2010) azalan büyüme oranına göre belirlenmiştir. 2007 için tahmin edilen %3'lük büyüme oranı A ülkesindeki piyasada uzun dönemli ortalama büyüme oranından daha düşüktür.

c)Seçilen %15 faiz oranı paranın zaman değerine ait piyasa tahminlerini ve A ülkesindeki nakit üreten birime ait özel riskleri yansıtan vergi öncesi orandır.

TABLO 2: 2002 Yılıının Başında A ülkesindeki Nakit Üreten Birimin Kullanım Değerinin Hesaplanması

Yıllar	Uzun Dönem Büy.Oranları	Gelecekteki Nakit Akımları	Şimdiki Değer Faktörü(%15) ⁽³⁾	İndirgenmiş Nakit Akımları
2002		345 ⁽¹⁾	0,86957	300
2003		380 ⁽¹⁾	0,75614	287
2004		410 ⁽¹⁾	0,65752	270
2005		435 ⁽¹⁾	0,57175	249
2006		456 ⁽¹⁾	0,49718	227
2007	0,03	470 ⁽²⁾	0,43233	203
2008	-0,02	460 ⁽²⁾	0,37594	173
2009	-0,06	432 ⁽²⁾	0,32690	141
2010	-0,15	367 ⁽²⁾	0,28426	<u>104</u>
Kullanım Değeri:				1.954

⁽¹⁾ Üretimin %25 oranında azaltılması sonucunda yönetimin en iyi tahminlerini yansıtan nakit akım projeksiyonları

⁽²⁾ Azalan büyüme oranlarına göre yapılan tahmini nakit akımları

⁽³⁾ Şimdiki değer faktörü $k = 1 / (1+i)^n$ şeklinde hesaplanır. Burada a = iskonto oranı ve i = iskonto dönemidir.

A ülkesindeki nakit üreten birimin geri kazanılabilir tutarı 1.954 PB'dir ve defter değeri olan 4.200 PB'nin altında kalmaktadır. (Tablo 3). A'nın defter değeri geri kazanılabilir tutarı $4.200 - 1.954 = 2.246$ PB aştığı için bu tutar kadar değer düşüklüğü zarar kaydedilir. TMS 36'nın 104. maddesine göre değer düşüklüğü zararı ilk önce nakit üreten birime dağıtılmış olan

şerefiyenin defter değerinden, sonrasında ilgili birimin varlıklarının defter değerinden karşılanır.

TABLO 3: 2002 Yılıının Başında A Ülkesindeki Nakit Üreten Birime Ait Değer Düşüklüğü Zararının Hesaplanması Ve Dağıtımı

<u>2002 Dönem Başı</u>	<u>Şerefiye</u>	<u>Varlıklar</u>	<u>Toplam</u>
Tarihi maliyet	1.500	3.000	4.500
Birikmiş amort.(2001)	<u>-</u>	<u>(300)</u> ¹⁰⁷	<u>(300)</u>
Defter değeri	1.500	2.700	4.200
Değer düşüklüğü zararı	<u>(1.500)</u>	<u>(746)</u>	<u>(2.246)</u>
DDZ sonrasında defter değeri	-	1.954	1.954

Varlıkların defter değeri 2.700 PB'den 1.954 PB'ye düşeceğinden varlık hesapları ve birikmiş amortismanlar hesabı $(2.700 - 1.954) / 2.700 = \%27,63$ oranında azaltılacaktır.

XXX Varlık Hesapları	$3.000 \times 0,2763 = 829$
257 B.Amort.ve Değer Düş.Karş.	$(300) \times 0,2763 = \underline{(83)}$

31.12.2002	
654 KARŞILIK GİDERLERİ	2.246
257 BİRİKMİŞ AMORT. VE DEĞ.DÜŞ.KARŞ.	83
262 ŞEREFIYE	1.500
XXX VARLIK HESAPLARI	829

Değer düşüklüğü zararının kaydedilmesi

_____ / _____

¹⁰⁷ Amortisman Tutarı = $3.000 / 10$ yıl

3. AZINLIK PAYI'NIN DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ

Tam satın alma şeklinde olmayan birleşmelerde, TFRS 3: İşletme Birleşmeleri standardına göre azınlık payına ait şerefiye ana ortaklığın konsolide mali tablolarında muhasebeleştirilmez. Bu yüzden şerefiyenin dağıtıldığı nakit üreten birimin defter değeri azınlık payının şerefiyedeki değerini içermez. Oysaki nakit üreten birimin TMS 36: Varlıklarda Değer Düşüklüğü standardına göre tespit edilen geri kazanılabilir tutarının bir kısmı şerefiyedeki azınlık payına aittir.¹⁰⁸ Yani işletmenin tüm varlıkları ve dolayısıyla şerefiye de kontrol edilirken, defterlere sadece toplam kontrol edilen şerefiyeden ana ortaklığa düşen pay kayda alınır. Bunun sonucunda kontrol edilen şerefiye, kayıtlı şerefiyeden yüksek olur. Bu yüksek tutar esasen azınlık paylarına ait şerefiyedir.

Bu yüzden tamamen sahip olunmayan şerefiyeli bir nakit üreten birimin değer düşüklüğü açısından test edilmesi esnasında anlamlı bir karşılaştırma yapabilmek için birimin defter değeri geri kazanılabilir tutarı ile karşılaştırılmadan önce nazari olarak düzeltilir. Karşılaştırma sonucunda değer azalışı tespit edilirse öncelikle birime dağıtılan şerefiyenin defter değeri azaltılır.¹⁰⁹ Ancak şerefiye, sadece ana ortaklığın payına göre muhasebeleştirildiğinden, değer düşüklüğü zararı; ana ortaklığa ait olan ve azınlık payına ait olan şeklinde paylaşılır ve sadece ana ortaklığa ait olan kısım, şerefiye değer düşüklüğü zararı olarak muhasebeleştirilir.¹¹⁰

Aşağıda şerefiye ve azınlık payının olduğu bir nakit üreten birim için değer düşüklüğüne dair bir örneğe yer verilmiştir.

ÖRNEK :¹¹¹ 1 Ocak 2005 tarihinde A işletmesi B işletmesinin %80'ini 3.200 PB'ye satın almıştır. Bu tarihte B'nin tanımlanabilir net varlıklarının

¹⁰⁸ TMS 36, Mad: 91

¹⁰⁹ TMS 36, Mad: 92

¹¹⁰ TMS 36, Mad: 93

¹¹¹ Bu örnek IAS 36 ILLUSTRATIVE EXAMPLES: Example 7'den uyarlanmıştır. Örnekte vergi etkisi ihmal edilmiştir

gerçeğe uygun değeri (GUD) 3.000 PB'dir ve koşullu borcu yoktur. A'nın konsolide mali tablolarında şu bilgiler yer almaktadır;

a) B'nin tanımlanabilir net varlıklarının gerçeğe uygun değeri 3.000 PB'dir.

b) İşletme birleşmesinin maliyeti olan 3.200 PB ile B'nin varlıklarının %80'i olan $3.000 \times 0,80 = 2.400$ PB'nin farkı olan "şerefiye" 800 PB'dir.

c) B'nin tanımlanabilir net varlıklarının %20'si olan ve A işletmesi dışındaki işletmelerin elinde olan "azınlık payı" 600 PB'dir. $(3.000 \times 0,20)$

B işletmesinin tamamı bağımsız olarak nakit üretebilen en küçük birimdir yani nakit üreten birimdir. Bu nakit üreten birimin defter değerinin içinde şerefiye de olduğundan, nakit üreten birim TMS 36'nın 90. maddesine göre değer düşüklüğü açısından herhangi bir gösterge olmasa bile yılda en az bir kere, gösterge olması durumunda ise daha sık test edilmelidir.

2005 yılı sonunda A işletmesi, B'nin geri kazanılabilir tutarını 2.000 PB olarak tahmin etmektedir. İşletmede normal amortisman yöntemi kullanılmaktadır. B'nin faydalı ömrü 10 yıldır ve hurda değeri sıfırdır.

B'nin Değer Düşüklüğü Testi

B'nin geri kazanılabilir tutarı olan 2.000 PB, azınlık payının tanımlanmamış şerefiyesine de mal edilebilir. TMS 36'nın 92. maddesine göre azınlık payına ait şerefiyenin eklenmesi suretiyle nazari olarak düzeltilen B'nin kayıtlı değerinin geri kazanılabilir tutar olan 2.000 PB ile karşılaştırılması gerekmektedir.

B'nin %100'ünün geri kazanılabilir tutarı 2.000 PB'dir. Anlamlı bir karşılaştırma yapabilmek için B'nin %100'üne ait varlıklarının kayıtlı değeri artı şerefiyeyi kullanmalıyız. B'nin %80'ine ait şerefiye 800 PB ise %100'üne ait şerefiye 1.000 PB'dir.

TABLO 1: 2005 Yılı Sonunda B'nin Değer Düşüklüğü Testi

<u>2005 Dönem Sonu</u>	<u>Şerefiye</u>	Tanımlanabilir	
		<u>Net Varlıklar</u>	<u>Toplam</u>
Brüt defter değeri	800	3.000	3.800
Birikmiş amortisman(2005)	-	(300) ¹¹²	(300)
Defter değeri	800	2.700	3.500
Belirlenmemiş azınlık payı	<u>200</u> ¹¹³	-	<u>200</u>
Nazari olarak düzeltilmiş def.değ.	1.000	2.700	3.700
Geri kazanılabilir tutar			<u>2.000</u>
Değer düşüklüğü zararı			1.700

TMS 36'nın 104.maddesine göre değer düşüklüğü zararı nakit üreten birime dağıtılırken öncelikle şerefiyenin kayıtlı değeri sıfıra indirilir. Bu yüzden 1.700 PB'lik değer düşüklüğü zararının 1.000 PB'lik kısmı şerefiyeden düşülür. Ancak şerefiyenin sadece %80'i A işletmesinde kayıtlı olduğundan A işletmesi sadece bu %80'lik şerefiye değer düşüklüğü zararını ($1.000 \times 0,80 = 800$ PB) muhasebeleştirebilir. Geri kalan 700 PB'lik zarar B'nin tanımlanabilir varlıklarının defter değerinin azaltılması suretiyle muhasebeleştirilir. (Tablo 2)

TABLO 2: 2005 Yılı Sonunda B'nin Değer Düşüklüğü Zararının Dağıtımı

<u>2005 Dönem Sonu</u>	<u>Şerefiye</u>	Tanımlanabilir	
		<u>Net Varlıklar</u>	<u>Toplam</u>
Brüt defter değeri	800	3.000	3.800
Birikmiş amortisman (2005)	-	(300)	(300)
Defter değeri	800	2.700	3.500
Değer düşüklüğü zararı	(800)	(700)	(1.500)
DDZ sonrasında defter değeri	-	2.000	2.000

¹¹² Amortisman Tutarı = $3.000 / 10$ yıl

¹¹³ Satın alma tarihinde B'nin %80'ine mal edilen şerefiye 800 PB idi. Dolayısıyla aynı tarihte B'nin %20'sine nazari olarak mal edilebilen şerefiye 200 PB'dir

4. GENEL AMAÇLI ŞİRKET VARLIKLARININ DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ

İşletmede kullanılan varlıkların tümü doğrudan gelir getirmek amacıyla kullanılmayabilirler. Bunların önemli bir kısmı ne üretimde kullanılır ne de satışa konudurlar. Bu varlıklar genellikle işletmenin sevk ve idaresi ile ilgilidirler ve tüm işletmeye hizmet verirler. Bu varlıkların defter değerleri belirlenebilse bile bununla karşılaştırılacak geri kazanılabilir tutar kolaylıkla belirlenemez. Bu nedenle standartta bu varlıklar “şirket varlıkları” olarak ayrıca düzenlenmişlerdir. Genel amaçlı şirket varlıklarının standartta yer alan tanımı şu şekildedir;

*“Şirket varlıkları; şerefiye hariç olmak üzere, hem bahse konu nakit üreten birimin hem de diğer nakit üreten birimlerin gelecekteki nakit akışlarına katkıda bulunan varlıklardır.”*¹¹⁴ Genel müdürlük binası, işletmenin bir bölümü, bilgi işlem merkezi, araştırma merkezi gibi birimler genel amaçlı şirket varlıklarına örnek olarak verilebilir. Bu varlıklar diğer varlık ya da varlık gruplarından bağımsız olarak nakit girişi sağlayamazlar ve de genellikle işletmenin bütününe hizmet sağlarlar, bu nedenle de diğer varlıklar gibi doğrudan değer düşüklüğü testine tabi tutulamazlar. Bu yüzden diğer varlık ya da varlık grupları değer düşüklüğü açısından test edilirken, genel amaçlı bu şirket varlıklarından aldıkları hizmetler de dikkate alınır.

ÖRNEK: Nakit üreten birimin kayıtlı değeri 450 PB'dir. Yönetim binasında bulunan AR-GE merkezindeki varlıkların 20 PB'lik kısmı bu nakit üreten birimle ilgilidir. Değer düşüklüğü test edilirken bu 20 PB'nin 450 PB'ye eklenmesiyle bulunan toplam tutarın geri kazanılabilir tutar ile karşılaştırılması gerekir.¹¹⁵

¹¹⁴ TMS 36, Mad: 6

¹¹⁵ IFRS Workbooks for Accounting Professionals, IAS 36: Impairment of Assets, :13 (Erişim 2007)

Nakit üreten bir birimin değer düşüklüğü testinde, nakit üreten birimle ilgili tüm şirket varlıkları belirlendikten sonra bu varlıkların nakit üreten birime mantıklı ve tutarlı bir esasa göre dağıtılıp dağıtılamadığına bakılır. Şirket varlığının defter değerinin bir kısmının mantıklı ve tutarlı bir temelde söz konusu birime dağıtılabilmesi durumunda işletme, bu birime dağıtılan şirket varlığının defter değerinin ilgili kısmı da dahil olmak üzere, birimin defter değerini geri kazanılabilir tutarı ile karşılaştırır. Şirket varlığının mantıklı ve tutarlı bir temelde söz konusu birime dağıtılamaması durumunda ise dağıtılabildiği en küçük nakit üreten birim grubu tespit edilir ve karşılaştırma yapılır.

ÖRNEK : ¹¹⁶ X işletmesinin üç adet nakit üreten birimi vardır; A, B ve C. Bu birimlerin hiçbirine ait şerefiye yoktur. X'in faaliyet gösterdiği teknolojik çevrede işletme üzerinde olumsuz etkisi olan değişiklikler olmuştur. Bu yüzden her bir birim için değer düşüklüğü testi yapılacaktır. 2000 yılının sonunda A, B ve C'nin defter değerleri sırasıyla 200, 300 ve 400 PB'dir.

İşletme faaliyetleri genel müdürlük biriminden yönetilmektedir. Genel müdürlük birimi genel müdürlük binası ve araştırma merkezinden oluşmaktadır. Genel müdürlük binasının defter değeri 300 PB, araştırma merkezinin defter değeri 100 PB'dir. Genel müdürlük binasının defter değeri nakit üreten birimler arasında oransal bir şekilde dağıtılabilmekteyken araştırma merkezinin defter değeri mantıklı ve tutarlı bir esasa göre dağıtılamamaktadır.

A'nın faydalı ömrü 5 yıl, B, C ve genel müdürlük biriminin faydalı ömrü 10 yıldır. Her bir nakit üreten birimin geri kazanılabilir tutarı "kullanım değeri" esas alınarak belirlenmektedir. Hesaplamalarda vergi öncesi oran olan %15 iskonto oranı kullanılmaktadır.

¹¹⁶ Bu örnek IAS 36 ILLUSTRATIVE EXAMPLES: Example 8'den uyarlanmıştır. Örnekte vergi etkisi ihmal edilmiştir.

TABLO 1: 2000 Yılı Sonunda A, B ve C Nakit Üreten Birimleri İle X İşletmesinin Kullanım Değerleri

	<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>	<u>X</u>
117				
Kullanım Değeri (GKT)	398	330	542	1.440

Şirket Varlıklarının Belirlenmesi

TMS 36'nın 102. maddesine göre X işletmesi öncelikle bahse konu her bir NÜB ile ilgili tüm şirket varlıklarını belirler. Bu örnekte şirket varlıkları genel müdürlük binası ve araştırma merkezidir. Daha sonra X işletmesi şirket varlıklarını sırasıyla inceler;

- a) Genel müdürlük binasının defter değeri söz konusu nakit üreten birimlere mantıklı ve tutarlı bir şekilde dağıtılabilmektedir,
- b) Araştırma merkezinin defter değeri söz konusu nakit üreten birimlere mantıklı ve tutarlı bir şekilde dağıtılamamaktadır.

Şirket Varlıklarının Dağıtılması

Genel müdürlük binasının defter değeri nakit üreten birimlere her bir nakit üreten birimin kayıtlı değeri ve faydalı ömrü esas alınarak ağırlıklı olarak dağıtılmıştır.

¹¹⁷ Araştırma merkezinin işletmenin tamamının nakit akımlarına ek bir fayda sağladığı kabul edilmiştir. Bu yüzden NÜB'lerin kullanım değerlerinin toplamı, X işletmesinin kullanım değerinden düşüktür. Ek nakit akımlarının genel müdürlük binasıyla ilgisi yoktur.

TABLO 2: Genel Müdürlük Binasının Defter Değerinin Ağırlıklı Olarak Dağıtılması

<u>2000 Yılı Sonu</u>	<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>	<u>Toplam</u>
Defter değeri	200	300	400	900
Faydalı ömür	5 yıl	10 yıl	10 yıl	
Faydalı ömre göre ağırlıkları	1	2	2	
Ağırlıklı defter değeri	200	600	800	1.600
NÜB'lerin binadan faydalanma oranları ¹¹⁸	%12	%38	%50	%100
Binanın defter değerinin dağıtımı ¹¹⁹	<u>36</u>	<u>114</u>	<u>150</u>	<u>300</u>
Dağıtımdan sonraki defter değeri	236	414	550	1.200

Geri Kazanılabilir Tutarın Belirlenmesi Ve Değer Düşüklüğü Zararının Hesaplanması

TMS 36'nın 102. maddesine göre önce şirket varlıklarının dağıtılabilen kısmı dağıtıldıktan sonra (bu örnekte genel müdürlük binası) nakit üreten birimlerin defter değerleri ile geri kazanılabilir tutarları karşılaştırılır ve değer düşüklüğü zararı varsa muhasebeleştirilir. Daha sonra dağıtılamayan kısmın (bu örnekte araştırma merkezi) dağıtılabilirdiği en küçük grup belirlenir (bu örnekte X işletmesinin tamamı). Bu en küçük grubun defter değeri geri kazanılabilir tutarı ile karşılaştırılır (bu örnekte X işletmesinin genel müdürlük birimini de içeren defter değeri geri kazanılabilir tutarı ile karşılaştırılır).

TABLO 3: A, B ve C Nakit Üreten Birimleri için Değer Düşüklüğü Testi

<u>2000 Dönem Sonu</u>	<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>
Dağıtımdan sonraki defter değeri (Tablo 1)	236	414	550
GKT (Tablo 2)	<u>398</u>	<u>330</u>	<u>542</u>
Değer düşüklüğü zararı	0	(84)	(8)

¹¹⁸ A için (200 / 1.600), B için (600 / 1.600), C için (800 / 1.600) şeklinde hesaplanmıştır.

¹¹⁹ A için (300 x 0,12), B için (300 x 0,38), C için (300 x 0,50) şeklinde hesaplanmıştır.

Bundan sonraki aşama değer düşüklüğü zararının nakit üreten birimin varlıkları ile genel müdürlük binası arasında dağıtılması olacaktır.

TABLO 4: Değer Düşüklüğü Zararının B, C ve Genel Müdürlük Binası Arasında Dağıtılması

	<u>B</u>	<u>C</u>
Değer düşüklüğü zararı	<u>(84)</u>	<u>(8)</u>
Genel Mdr.lük Binasına ait olan kısım ¹²⁰	(23)	(2)
NÜB'e ait olan kısım ¹²¹	(61)	(6)

Araştırma merkezinin defter değeri nakit üreten birimlere mantıklı ve tutarlı bir şekilde dağıtılamadığından, araştırma merkezinin defter değerinin mantıklı ve tutarlı bir şekilde dağıtılabildiği en küçük grup olan X işletmesinin defter değeri ile geri kazanılabilir tutarı karşılaştırılır. Tablo 5’de görüldüğü gibi X işletmesinin geri kazanılabilir tutarı defter değerinden büyük olduğu için ek bir değer düşüklüğü zararı yoktur. Yalnızca birinci aşamada bulunan 92 PB’lik değer düşüklüğü zarar kaydedilir.

TABLO 5: Araştırma Merkezinin Dağıtılabildiği En Küçük Grup Olan X İşletmesinin Değer Düşüklüğü Açısından Test Edilmesi

<u>2000 Dönem Sonu</u>	<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>	<u>Bina</u>	<u>Ar. Mrk.</u>	<u>X</u>
Defter değeri	200	300	400	300	100	1.300
1.Aşamada bulunan DDZ	-	<u>(61)</u>	<u>(6)</u>	<u>(25)</u>	-	<u>(92)</u>
1.Aşamadan sonra defter değeri	200	239	394	275	100	1.208
GKT (Tablo 2)						<u>1.440</u>
X işletmesi için DDZ						0

¹²⁰ B için (84 x 114 / 414) ,C için (8 x 150 / 550) şeklinde hesaplanmıştır.

¹²¹ B için (84 x 300 / 414), C için (8 x 400 / 550) şeklinde hesaplanmıştır.

31.12.2000

654 KARŞILIK GİDERLERİ 92

—Değer Düşüklüğü Karşılığı

257 BİRİKMİŞ AMORT. VE DEĞ.DÜŞ.KARŞ. 92

—B Nakit Üreten Birimi 61

—C Nakit Üreten Birimi 6

—Genel Müdürlük Binası 25

Değer düşüklüğünün zarar kaydedilmesi

/

5. ERTELENMİŞ VERGİ ETKİSİ

İşletmeler muhasebe karını belirlerken varlıklarını, muhasebe ilkelerindeki üst sınırları aşmamak kaydı ile bu ilkelere sunulan seçeneklere göre değerlemekte serbesttirler. Yine muhasebe ilkelerinden ihtiyatlılık ilkesine göre olası bütün giderler için karşılık ayrılır ve karşılık gideri kaydedilir.¹²² Ancak vergi yasamızdaki karşılık tanımına rağmen Danıştay kararları ile karşılık ayrılabilen kalemler sınırlı tutulmuş¹²³ ve yine vergi yasamızda kullanılabilecek değerleme ölçüleri belirlenerek varlıkların düşük değerle değerlendirilmesi engellenmiştir. Çünkü varlıkların düşük değerle değerlendirilmesi karın düşük çıkmasına, bu da devlete ödenecek vergilerin azalmasına neden olacaktır. Muhasebe standartları ile vergi mevzuatı arasındaki bu farklardan dolayı da varlıkların muhasebe değerleri ile vergi değerleri arasında farklılıklar oluşmaktadır. Bu farklardan bazıları sürekli nitelikte olurken bazıları ise geçici fark niteliğindedir. Bu farkların neden olduğu etkiler TMS 12: Gelir Vergileri standardının konusunu oluşturmaktadır.

¹²² Esasında varlıklarda değer düşüklüğü için yapılan işlem bir karşılık ayırmaktan ziyade indirim, yani değer düzeltmesidir. Ancak THP’de yanlış bir kullanım olan karşılık terimi kullanılmaktadır. Bu konuda daha detaylı bilgi için bkz. Cemalcılar, 2001

¹²³ Bu konudaki bir makale için bkz. Akkaya, 2007

Değer düşüklüğü zararı varlığın muhasebe değeri ile vergi değeri arasında sürekli farka değil geçici farka neden olan giderlerdendir. Sürekli farka neden olan giderler vergi cezaları, trafik cezaları gibi vergi yasalarına göre indirimi hiçbir zaman kabul edilmeyecek olan giderlerdir. Geçici farka neden olan giderler ise kıdem tazminatı karşılığı gibi vergi yasaları açısından o gün için gider yazılması mümkün olmayan, ancak daha sonra gider olarak kabul edilebilecek olan giderlerdir. Geçici farklara neden olan iki durum vardır;¹²⁴

—“Muhasebe standartları ve vergi yasaları arasında varlık ve kaynakların değerlendirme ölçülerinin aynı olmamasından kaynaklanan farklar”. Örneğin duran varlıkların vergi yasalarına göre maliyet bedeli ile muhasebe standartlarına göre ise gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesi gibi.

—“Muhasebe standartları ve vergi yasaları arasında gelir ve giderlerin tanınma dönemlerinin aynı olmamasından kaynaklanan farklar (zamanlama farkları)”. Örneğin kıdem tazminatı karşılığının vergi açısından ayrıldığında değil ödendiğinde gider kabul edilmesi gibi.

Varlıktaki değer düşüklüklerinin de ileriki dönemlerde iptal edilebilmeleri mümkündür. Bu yüzden değer düşüklüğü zararı nedeniyle gider yazılan ancak vergi yasalarına göre indirimi kabul edilmeyen tutar matraha ilave edilecek ve ödenen vergi bu tutarın vergi oranı ile çarpımı kadar artacaktır. Bu şekilde matraha ilave edilmek suretiyle peşin olarak ödenen, ileriki dönemlerde matrahtan indirilebilir hale gelinceye kadar beklenilmesi gereken bu tutarlar ertelenen vergi alacağına yol açar. Ertelenmiş vergi alacakları işletmenin diğer alacakları gibi bilançonun aktifinde yer alır. Özü itibari ile de dönemsellik ilkesinin bir sonucu olduğundan dönem ayırıcı hesaplar içinde muhasebeleştirilir. Aşağıda bu konu ile ilgili örneklere yer verilmiştir.

¹²⁴ Gücenme ve Arsoy, 2007: 4

ÖRNEK: Bir işletme maliyet bedeli 125.000 YTL, birikmiş amortismanı 25.000 YTL ve kalan faydalı ömrü 4 yıl olan bir makine için 2000 yılının sonunda 20.000 YTL değer düşüklüğü zararı muhasebeleştirmiştir. Değer düşüklüğü zararları vergi açısından kabul edilmeyen giderlerden olduğundan 20.000 YTL matraha ilave edilecektir. Vergi oranı %20'dir.

Defter değeri 100.000 YTL olan makinenin %20 oranında değeri düşmüştür (20.000/100.000)

253 Makine Tes.Cih.	125.000 x 0,20 = 25.000
257 B.Amort.ve Değer Düş.Karş.	(25.000) x 0,20 = <u>(5.000)</u>
654 Karşılık Giderleri	20.000

_____ 31.12.2000 _____	
654 KARŞILIK GİDERLERİ	20.000
257 BİRİKMİŞ AMORT. VE DEĞ.DÜŞ.KARŞ.	5.000

253 MAKİNE TES.CİHAZLAR	25.000
-------------------------	--------

Değer düşüklüğünün zarar kaydedilmesi

_____ 31.12.2000 _____	
960 MATRAHA İLAVELER	20.000
—Değer Düşüklüğü Karşılığı	

961 MAT.İLAVELER KARŞILIĞI	20.000
----------------------------	--------

Değer düşüklüğü zararının matraha ilave edilmesi

_____ 31.12.2000 _____	
284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	4.000

691 VERGİ GİDERİ/GELİRİ	4.000
-------------------------	-------

20.000 X %20 = 6.000

_____ / _____

Ertesi yıl yapılan hesaplamalarda değer düşüklüğünün devam etmediği anlaşılmıştır. Varlığın piyasa değeri 75.000 YTL'ye çıkmıştır. Değer düşüklüğü zararı iptal edilecektir. Onun öncesinde 2001 yılı için amortisman ayrılacaktır. Değer düşüklüğü zararı olmasaydı $100.000 / 4 = 25.000$ YTL amortisman ayrılabilirdi şimdi sadece $80.000 / 4 = 20.000$ YTL amortisman ayrılabilir. Aradaki 5.000 YTL'nin vergi oranı ile çarpımı kadar vergi varlığı ise iptal edilecektir.

_____ 31.12.2001 _____		
770 GENEL YÖNETİM GİD.	20.000	
257 BİR. AMORT. VE DEĞ.DÜŞ.KARŞ.		20.000
2001 yılı amortisman kaydı ($80.000/4=20.000$)		
_____ / _____		
_____ 31.12.2001 _____		
970 VERGİYE TABİ OLMAYAN GELİRLER	5.000	
971 VTOG KARŞILIĞI		5.000
_____ / _____		
_____ 31.12.2001 _____		
691 VERGİ GİDERİ/GELİRİ	1.000	
484 ERT. VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ		1.000
$(25.000-20.000) \times \%20 = 1.000$		
_____ / _____		

Amortisman ayrıldıktan sonra varlığın 2001 yılı sonundaki defter değeri 60.000 YTL'dir. Hiç değer düşüklüğü ayrılmasaydı ulaşacağı değer ise 75.000 YTL'dir. 15.000 YTL değer düşüklüğü zararı iptal edilir. Makinenin değeri $15.000 / 60.000 = \%25$ oranında arttırılacaktır. Ayrıca ertelenmiş vergi varlığı da iptal edilebilecektir.

253 Makine Tes.Cih.	$100.000 \times 0,25 = 25.000$
257 B.Amort.ve Değer Düş.Karş.	$(40.000) \times 0,25 = \underline{(10.000)}$
644 Konusu Kalmayan Karşılıklar	15.000

_____ 31.12.2001 _____		
253 MAKİNE TES.CİHAZLAR	25.000	
257 BİRİKMİŞ AMORT. VE DEĞ.DÜŞ.KARŞ.	10.000	
644 KONUSU KALMAYAN KARŞ.	15.000	
Değer düşüklüğü zararının iptali		
_____ / _____		
_____ 31.12.2001 _____		
970 VERGİYE TABİ OLMAYAN GELİRLER	15.000	
971 VTOG KARŞILIĞI		15.000
_____ / _____		
_____ 31.12.2001 _____		
691 VERGİ GİDERİ/GELİRİ	3.000	
484 ERT. VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ		3.000
Ertelenmiş vergi varlığının iptali $15.000 \times \%20 = 3.000$		
_____ / _____		

ÖRNEK: Kalan faydalı ömrü 4 yıl, vergi değeri 1.000 YTL olan bir varlığın yeniden değerleNiş tutarı 1.500 YTL'dir. Bu varlığın muhasebe kayıtlarındaki değeri 1.250 YTL birikmiş amortismanı 250 YTL'dir. Yeniden değerlemeden kaynaklanan 500 YTL fark özkaynaklarda muhasebeleştirileceğinden ertelenmiş vergi yükümlülüğü de özkaynaklarda muhasebeleştirilir. Vergi oranı %20'dir.

253 Makine Tesis ve Cihazlar	$1.250 \times 0,50 = 625$
257 B.Amort.ve Değer Düş.Karş.	$(250) \times 0,50 = \underline{(125)}$
Değer Artışı	500

_____ 31.12.2000 _____		
253 MAKİNE TES.CİHAZLAR	625	
522 MDV YEN.DEĞ.ART.		500
257 BİR. AMORT.DEĞ.DÜŞ.KARŞ.		125

Yeniden değerlendirme artışının kaydedilmesi

_____ / _____		
_____ 31.12.2000 _____		
522 MDV YEN.DEĞ.ART.	100	
484 ERT.VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ		100

$$500 \times \%20 = 100$$

_____ / _____

Ertesi yıl ilk önce amortisman ayrılır. Hiç değer artışı olmasaydı $1.000 / 4 = 250$ YTL amortisman ayrılabilirken şimdi $1.500 / 4 = 375$ YTL amortisman ayrılabilir. Yani $375 - 250 = 125$ YTL fazladan gider yazılacaktır. 125 YTL'nin %20'si olan 25 YTL'lik ertelenmiş vergi yükümlülüğü ise iptal edilecektir.

_____ 31.12.2001 _____		
770 GENEL YÖNETİM GİD.	375	
257 BİR. AMORT. VE DEĞ.DÜŞ.KARŞ.	375	

2001 yılı amortisman kaydı ($1.500/4$ yıl = 375)

_____ / _____		
_____ 31.12.2001 _____		
284 ERT.VERGİ VARLIĞI	25	
522 MDV YEN.DEĞ.ART.		25

$$(375 - 250) \times \%20 = 25$$

_____ / _____

Bu varlığın değerinde amortisman ayrıldıktan sonra 225 YTL değer düşüklüğü olduğu tespit edilmiştir. Varlığın şu anki defter değeri 1.125 YTL'dir. Yani değeri $225 / 1.125 = 0,20$ oranında düşmüştür. Zarar öncelikle fondan karşılanmıştır. Bu arada ertelenmiş vergi yükümlülüğü de azalır.

253 Makine Tesis ve Cihazlar	$1.875 \times 0,20 = 375$
257 B.Amort.ve Değer Düş.Karş.	$(750) \times 0,20 = (150)$
Değer Düşüklüğü	225

_____ 31.12.2001 _____		
522 MDV YEN.DEĞ.ART.	225	
257 BİRİKMİŞ AMORT. VE DEĞ.DÜŞ.KARŞ.	150	
253 MAKİNE TES.CİHAZLAR		375
Değer düşüklüğü zararı kaydı		

_____ 31.12.2001 _____		
284 ERT.VERGİ VARLIĞI	45	
522 MDV YEN.DEĞ.ART.		45
$225 \times \%20 = 45$		
_____ / _____		

6. DİPNOTLARDA YER ALACAK BİLGİLER

Mali tabloların tamamlayıcısı niteliğinde olan dipnotlar, tam açıklama ilkesinin bir gereğidir. TMS 36'ya göre belirlenen varlıklardaki değer düşüklükleri de bilançoda detaylı olarak belirtilemediğinden gerekli açıklamalara dipnotlarda yer verilmelidir. Bu bağlamda SPK tarafından Seri: XI No: 25 sayılı tebliğde yayınlanan mali tablo dipnotlarındaki formata göre 3 numaralı "Uygulanan Değerleme İlkeleri / Muhasebe Politikaları" bölümünde, işletmenin varlıklarda değer düşüklüğü konusundaki genel politikaları, herhangi bir değer düzeltmesi yapılıp yapılmadığı gerekçeleriyle belirtilir.

Varlıklarda değer düşüklüğüne ilişkin olarak dipnotlarda asgari olarak yer alması gereken bilgilere standartta yer verilmiştir. Bu bölümde standarda göre dipnotlarda yer alması gereken bu bilgiler, çok ayrıntıya girilmeden belirtilecektir.

Öncelikle işletmeler her bir varlık sınıfı ¹²⁵ bazında gelir tablosunda veya bilançonun özkaynaklar kısmında muhasebeleştirdikleri değer düşüklüğü zararları ve iptallerinin tutarını ve de hangi gelir tablosu kalemlerini kullandıklarını belirtmelidirler. Ayrıca işletmede TMS 14: Bölümlere Göre Raporlama standardı uygulanıyorsa her bir raporlanabilir faaliyet alanı için gelir tablosunda ya da özkaynaklarda muhasebeleştirdikleri değer düşüklüğü zararı ve iptallerinin tutarını da belirtmelidirler. ¹²⁶ Bu bilgiler ilgili oldukları varlık sınıflarına ilişkin dipnotlarda (örneğin yatırım amaçlı gayrimenkuller ya da maddi duran varlıklar gibi), o varlık sınıfına ilişkin diğer açıklamalarla birlikte yer alabilir. ¹²⁷

İMKB'ye kayıtlı şirketlerden Sasa Dupont Sabancı Polyester Sanayi A.Ş.'nin 1 Ocak - 31 Aralık 2004 hesap dönemine ait bağımsız denetçi raporunun notlar kısmında varlıklarda değer düşüklüğü konusunda yer alan açıklamalar şöyledir: ¹²⁸

NOT 4 - BÖLÜMLERE GÖRE FİNANSAL RAPORLAMA

d) Amortisman gideri, tükenme payları, maddi duran varlıklar değer düşüklüğü, diğer nakit olmayan giderler ve yatırım harcamaları

	2004			
	Tekstil	Kimya	Diğer	Toplam
<i>Amortisman gideri ve tükenme pay</i>	36.574	18.314	38	54.926
<i>Maddi duran varlıklar değer düşüklüğü (Not 12)</i>	186.893	33.059	-	219.952
<i>Diğer nakdi olmayan giderler</i>	14.360	2.498	139	16.997
<i>Yatırım harcamaları</i>	31.449	12.649	-	44.098

¹²⁵ TMS 36, Mad: 127'ye göre varlık sınıfı; bir işletmenin faaliyetlerinde benzeri nitelik ve kullanım alanına sahip varlık grubudur.

¹²⁶ TMS 36, Mad: 126, 129

¹²⁷ TMS 36, Mad: 128

¹²⁸ www.imkb.gov.tr/bilanco/mtablodonem.htm (Erişim 2007)

NOT 12 - MADDİ DURAN VARLIKLAR

	1 Ocak 2004	İlaveler	Yatırımdan transferler	(*) Diğer transferleri	(**) Değer düşüklüğü	Çıkışlar	31 Aralık 2004
Maliyet:							
Arsa ve arazi	20.949	-	-	-	-	(3.924)	17.025
Yeraltı ve yerüstü düzenleri	8.412	57	509	-	-	(309)	8.669
Binalar	70.991	76	5.078	-	-	(5.198)	70.947
Makina, tesis ve cihazlar	736.796	1.269	56.486	(12.928)	(219.933)	(4.261)	557.429
Taşıt araç ve gereçleri	3.143	233	27	-	-	-	3.403
Döşeme ve demirbaşlar	5.087	253	362	-	(19)	(82)	5.601
Yapılmakta olan yatırımlar	48.040	42.167	(62.503)	-	-	(14.702)	13.002
Toplam	893.418	44.055	(41)	(12.928)	(219.952)	(28.476)	676.076
Birikmiş amortisman:							
Yeraltı ve yerüstü düzenleri	1.695	488	-	-	-	(84)	2.099
Binalar	14.288	3.677	-	-	-	(1.195)	16.770
Makina, tesis ve cihazlar	186.967	48.822	-	(10.749)	-	(1.093)	223.947
Taşıt araç ve gereçleri	1.977	421	-	-	-	-	2.398
Döşeme ve demirbaşlar	2.934	597	-	-	-	(80)	3.451
Toplam	207.861	54.005	-	(10.749)	-	(2.452)	248.665
Net defter değeri	685.557	(9.950)	(41)	(2.179)	(219.952)	(26.024)	427.411

(*) Şirket Yönetim Kurulu, Şirket aktiflerinde kayıtlı ancak atıl durumda bulunan üretim makine ve ekipmanlarının ekonomik ömürlerinin dolması ve bir daha kullanılamayacak olmaları sebebiyle maddi duran varlıklardan çıkarılmasına karar vermiştir. Bu çerçevede kayıtlı net defter değerleri 22.393 YTL olan atıl maddi duran varlıklarının geri kazanılabilir değeri net satış fiyatının tespiti suretiyle Elit Gayrimenkul Değerleme A.Ş. tarafından 2.179 YTL olarak belirlenmiştir. 31 Aralık 2004 tarihi itibarıyla söz konusu maddi duran varlıkların kayıtlı değerleri üzerinden 20.214 YTL tutarında değer düşüklüğü karşılığı ayrılmış ve satılmak suretiyle geri kazanılabilir tutarları bilançoda satım amaçlı elde tutulan varlıklar içerisinde sınıflandırılmıştır.

(**) Önemli muhasebe politikalarının özeti bölümünde de belirtildiği üzere, bir varlığın kayıtlı değeri, varlığın geri kazanılabilir değerinden daha yüksekse, kayıtlı değer derhal geri kazanılabilir değerine indirilir. Şirket yönetiminin, bu çerçevede hesap dönemi sonunda yapmış olduğu değerlendirme sonucunda, dönem boyunca hammadde fiyatlarında büyük artışlar yaşandığı ve Tekstil bölümü içerisinde yer alan Filament piyasasında meydana gelen daralma neticesinde talepte yaşanan düşüşün, söz konusu

girdi maliyeti artışlarının tamamının mamül fiyatlarına yansıtılamamasına ve dolayısıyla kar marjlarının düşmesine yol açtığı tespit edilmiştir. Özellikle Tekstil bölümü içerisinde yer alan DMT biriminin bir kısmı ile Filament biriminin tamamını kapsayan nakit üreten birimin içinde bulunduğu piyasada artan rekabet koşulları nedeniyle gelirlerde düşüş yaşanmış, söz konusu birime ait fiili net nakit akımlarının bölüm varlıklarını çalıştırmaya veya korumaya ilişkin sonraki nakit ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek düzeyde olmadığı belirlenmiştir. Bunun yanında şirket net aktiflerinin kayıtlı değerinin Şirket'in piyasa değerinden belirgin derecede yüksek olması, varlıklarda değer düşüklüğünün mevcut olabileceğine ilişkin önemli bir gösterge olarak değerlendirilmiştir. Tüm bu göstergeler ışığında Şirket 31 Aralık 2004 tarihi itibarıyla maddi duran varlıklarının geri kazanılabilir değerlerini, net satış fiyatlarının belirlenememesi nedeniyle, kullanımdaki değer esasına göre belirlemiştir.

Bir varlık ya da nakit üreten birim için işletme bazında önemli düzeyde olan her bir değer düşüklüğü zararı ya da iptaline ilişkin olarak ayrıca aşağıdaki açıklamaların da yapılması gerekir;¹²⁹

— Değer düşüklüğü zararı ya da iptalinin tutarı ve bu duruma sebebiyet veren olay ve koşullar,

— Varlık tek bir varlık ise varlığın niteliği ve varsa ait olduğu raporlanabilir faaliyet alanı,

— Varlık nakit üreten birim ise;

- Nakit üreten birimin tanımı (üretim hattı mı, fabrika mı, coğrafi alan veya raporlanabilir bir bölüm mü olduğu),
- Varlık sınıfı ve raporlanabilir faaliyet alanı itibarı ile muhasebeleştirilen değer düşüklüğü zararı veya iptallerinin tutarı,

¹²⁹ TMS 36, Mad: 130, 131

- Nakit üreten birime dahil olan varlıkların bir önceki değer düşüklüğü testinden bu yana değişmiş olması durumunda bu değişikliğin nedeni,
- Nakit üreten birimin geri kazanılabilir tutarının net satış değeri mi yoksa kullanım değeri mi esas alınarak ve hangi varsayımlar kullanılarak belirlendiği
- Muhasebeleştirilen değer düşüklüğü zararı veya iptalinden etkilenen varlık sınıfları.

Nakit üreten birim ya da birim grubuna şerefiye veya sınırsız faydalı ömre sahip maddi olamayan duran varlıklardan önemli düzeyde bir pay verilmiş ise işletme şunları da dipnotlarda belirtmelidir;¹³⁰

— Dağıtılan şerefiye ya da sınırsız faydalı ömre sahip maddi olmayan duran varlıkların defter değerleri,

— Nakit üreten birimin geri kazanılabilir tutarının net satış değeri mi yoksa kullanım değeri mi esas alınarak belirlendiği,

— Kullanım değeri esas alınıyorsa;

- Nakit akış tahminlerindeki kilit varsayımlar¹³¹ ve bu kilit varsayımların nasıl belirlendiği,
- 5 yıldan daha uzun bir dönem için nakit akış tahmini yapılıyorsa bu uzun dönemin kullanılmasındaki gerekçeler ve kullanılan büyüme oranları,
- Nakit akışlarının bugüne indirgenmesinde kullanılan iskonto oranları,

— Net satış değeri esas alındıysa bu değer piyasa fiyatı kullanılarak mı yoksa diğer yöntemlerle mi belirlendiği, piyasa fiyatından başka yöntemle belirlendi ise kullanılan kilit varsayımların neler olduğu ve geçmişte de bu varsayımların kullanılıp kullanılmadığı,

¹³⁰ TMS 36, Mad: 134, 135

¹³¹ Kilit varsayımlar, nakit üreten birim ya da birim grubunun geri kazanılabilir tutarının en çok duyarlı olduğu varsayımlardır. TMS 36, Mad: 134 - i

— Kullanılan kilit varsayımlardaki muhtemel değişimin etkileri.

Bu çalışmanın ek kısmında şerefiye veya sınırsız faydalı ömre sahip maddi olmayan duran varlıkları içeren nakit üreten birimlerin olması durumunda dipnotlarda yapılması gereken açıklamalarla ilgili olarak standardın devamında yer alan rneğin Türkçe çevirisine yer verilmiştir. Emsal niteliğindeki bu örnek konunun daha iyi anlaşılması açısından gerekli görülmüştür.

SONUÇ

Liberalleşmenin artmasıyla birlikte, ülkeler arasında para ve sermaye hareketlerinin daha da serbestleştirilmesi, finansal piyasaların derinliğini arttırmakta, kurumlar ve geniş halk kitlelerinin bu pazarlara doğrudan katılmalarına olanak vermektedir. Bu ekonomik gelişmeler beraberinde bazı bilim dallarını da hareketlendirerek artan ihtiyaçlara uyum için zorlamaktadır. Ortak bir işletme dili olan muhasebe bilimi de bu gelişmelerden en çok etkilenen bilim dallarından biridir. Değişik finansal piyasalarda yer alan yatırımcıların işletmelere daha rahat doğrudan veya dolaylı yatırım yapabilmeleri için ortak bir dil kullanmalarının zorunlu hale gelmesi ile Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları da gün geçtikçe daha geniş bir coğrafyada uygulama alanı bulmaktadır. Bu uygulama alanlarından bir tanesi de Türkiye'dir. Gerçekten de ülkemizdeki ekonomik gelişmeler, paralelinde muhasebe uygulamalarında değişikliklere de neden olmaktadır. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'nun Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarını kısa bir sürede tebliğler halinde yayınlaması, Sermaye Piyasası Kurulu'nun borsada hisse senetleri alım satım konusu olan şirketler için Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarını esas alan mali tablo düzenleme zorunluluğu getirmesi bunun bir göstergesidir.

Uluslararası Muhasebe Standartlarının 36. olan "TMS 36: Varlıklarda Değer Düşüklüğü" standardı bu kapsamda karşımıza çıkan bir yeniliktir. Esasen bu konu mevzuatımızda tamamen yeni de değildir. Aktif hesap karşılıkları adı altında özetlenen, özellikle dönen varlık unsurlarında meydana gelen değer düşüklüklerinin kayda alınmasının kapsamı bu standartla genişletilmekte ve maddi ve maddi olmayan duran varlık unsurlarına da yaygınlaştırılmaktadır. Gerçekten de eğer ihtiyatlılık ilkesi muhasebenin temel bir gerekliliği ise ve aktiflerin işletme için haiz olduğu değerden fazla gösterilmesi mali tablo okuyucularını yanlış yönlendirecek ise, bu ilkenin tüm aktiflere yaygınlaştırılması gerekir. Ancak bu sayede muhtemel de olsa

doğmuş zararlar kayda alınmış olur ve olduğundan fazla kar dağıtılması önlenir.

Varlıklarda değer düşüklüğü standardına göre, yeterli objektif göstergelerin oluşması halinde tüm maddi ve maddi olmayan duran varlıkların değeri bilanço günü itibariyle yeniden tespit edilmekte ve tespit edilen değer defter değerinin altında kalıyor ise, değer düşüklüğünün olduğu kabul edilmekte, değer düşüklüğü kadar tutarın dönem kar zararına aktarılması öngörülmektedir. Yani defter değeri ile geri kazanılabilir değer karşılaştırılmakta, bunlardan küçük olanı değerleme ölçüsü olarak esas alınmaktadır. Geri kazanılabilir değer ise, varlığın satılabileceği net değerle, kullanım değeri karşılaştırılarak bulunmaktadır. Bunlardan yüksek olanı geri kazanılabilir değeri temsil etmektedir. Böylece gayet mantıklı bir değerleme ölçüsüne ulaşılmakta, varlığın işletme için bilanço gününde haiz olduğu değer ortaya çıkmaktadır. Bu sayede kanımızca Türk Ticaret Kanunu'nun 75. maddesinde "*Bütün aktifler, en çok bilanço gününde işletme için haiz oldukları değer üzerinden kaydolunurlar*" şeklinde ifade edilen maliyet bedeli ile cari değerden küçük olan ile değerleme ölçüsüne de ulaşılmış olunmaktadır.

Ancak geri kazanılabilir değerın ölçümü kolay bir şekilde gerçekleştirilememektedir. Çünkü burada varlığın piyasa değerinin kolayca tespit edilebilmesi, kolayca tespit edilebilse bile, bu varlığın ileride işletmeye sağlayacağı getirinin (net nakit akışlarının) tutarının, zamanının tahmin edilmesi gerekmektedir. Bu tahminlerin yanında ileride doğacak nakit akışlarının bugünkü değere getirilebilmesi için bir iskonto oranının da belirlenmesi gerekmektedir. Tüm bunların somut verilere dayanması gerekliliği geri kazanılabilir değerin tespitini oldukça zahmetli ve subjektif yargılara açık bir hale getirmektedir. Bu durum sanıyoruz ki, çoğu muhasebe uygulayıcımızda bu standarda karşı bir tepki ve kabullenmesinde tereddüt yaratacaktır.

Geri kazanılabilir değer bazı varlıklarda daha kolay tespit edilebilmektedir. Eğer varlık diğer varlık grupları ile birlikte değil de, tek

başına bir değer yaratıyorsa, bu durumda sağlayacağı nakit akımlarının tespiti kısmen daha kolay olabilir. Ancak tek başına bir nakit akışı yaratma özelliği yok da, diğer varlıklar ile birlikte bir değer yaratıcı özelliği varsa, bu kez bu varlık birlikte değer yarattığı varlıklar ile bir bütün teşkil etmekte, bu bütünün değerlendirilmesi yapılmaktadır. Standart bu durum için nakit üreten birim tanımını getirmekte, eğer bir varlığın kullanım değeri tek başına tespit edilemiyor ise, ilişkili olduğu değer yarattığı ölçülebilen en küçük birimi Nakit Üreten Birim olarak tanımlamaktadır. İşletme bazında nakit üreten birimlerin kapsamının belirlenmesi ise titizlik isteyen önemli bir konudur.

İşletmenin tek başına nakit akımı yaratmayan varlıkları sadece üretimde kullanılan varlıklar ile de sınırlı değildir. Genel amaçlı şirket varlıkları şeklinde isimlendirilebilen, tüm işletmenin faaliyetlerinin sürdürülebilmesine hizmet eden, hizmeti belirli bir ürün grubu veya varlık grubuna yönelik değil de, işletmenin tüm sevk ve idaresine yönelik faaliyetlerinde kullanılan bu varlıkların işletmeye nakit katkısının ölçümü oldukça zordur. Bunların piyasa değerleri çok kolay belirlenebilse bile kullanım değerlerini başka bir ifade ile işletmenin tümüne katkısını ölçebilmek oldukça zordur. Esasen bu gerekli de değildir. Çünkü bunlar zaten iktisabında nakit yaratmaları için satın alınmamışlardır. Diğer fonksiyonların faaliyetlerinde etkinlik sağlamak amacıyla satın alınmışlardır. O halde bunların tek başlarına değer düşüklüğü testine tabi tutulmaları zaten anlamlı da olmaz. Katkıda bulundukları varlık grupları ile birlikte değerlemeye tabi tutulmalıdırlar. Bu nedenle bu varlıkların değer düşüklüğü testine duyulan ihtiyaç daha az olacaktır. Eğer başka bir nakit üreten birimin değer düşüklüğü testi söz konusu ise, mutlaka bu işletme genel varlıklarından aldığı payların da dikkate alınması gerekmektedir.

Varlıklarda değer düşüklüğü standardının uygulanmasında özel öneme sahip noktalardan bir tanesi de, bir varlık veya varlık grubu iktisap edilirken, bu varlık grubu ile birlikte katlanılan maliyetin ifadesi olan şerefiye varsa bunun nasıl bir teste tabi tutulacağıdır. Şerefiye tek başına bir varlık olarak nitelenemez, diğer varlıklar ile bir anlam ifade eder. Bunun diğer varlıklardan ayrı olarak elden çıkarılması, kontrol altına alınması mümkün

değildir. Mutlaka diğer varlıklar ile bir bütün oluşturabildiği sürece değer ifade eder. O halde şerefiyenin değerini koruması öncelikle birlikte sinerji yarattığı varlıkların değerini korumasına bağlıdır. Eğer birlikte değer yarattığı varlıkların yaratacağı nakit akımlarında bir düşüklük veya gerileme varsa, öncelikle bu şerefiyesinin düştüğü anlamına gelir. Bu nedenle öncelikle şerefiye aktiften çıkarılır. Hala kalan varlıkların kullanım değeri defter değerinin altında kalıyorsa, bu fark varlıkların değerinden düşülür. Yani nasıl şerefiyenin hesaplanmasında öncelikle satın alma fiyatı varlıklara dağıtıyor ve dağıtılamayan şerefiye varsayılıyor ise, değer düşüklüğü testinde de öncelikle bu değer yok edilmektedir. Diğer varlıkların değer düşüklüğü testi için objektif göstergeler aranırken, şerefiye için değer düşüklüğü testinin her bilanço dönemi için yapılması standardın zorunlu gördüğü bir düzenlemedir. Şerefiyede değer düşüklüğü testi yapılırken dikkatli olunması gereken hususlardan bir tanesi de azınlık paylarına düşen şerefiyedir. Şerefiye hesapları yapılırken, şu andaki geçerli standarda göre azınlık paylarına düşen şerefiye kayda alınmamakta, sadece ana ortaklığa düşen pay kayda alınmaktadır. Ancak daha sonraki dönemlerde yapılan değer düşüklüğü testi varlık grubunun tümü için (azınlık paylarına düşen de dahil olmak üzere) yapılmakta, dolayısıyla değer düşüklüğü tespiti azınlık paylarını da kapsar şekilde hesaplanmaktadır. Bu nedenle ana işletmenin şerefiye hesabından düşülmesi gereken tutar, tüm değer düşüklüğü değil, ana şirkete düşen değer düşüklüğü ölçüsünde olacaktır.

Değer düşüklüğünün muhasebeleştirilmesi konusunda ise gelir tablosuna gidecek rakam ile bilançoya gidecek rakamın ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir. Öncelikle gelir tablosuna gidecek rakamın bu tablonun hangi bölümünde gösterilmesi gerektiği, yani bu zararın satılan malın maliyeti, faaliyet giderleri, diğer faaliyetlerden gider ve zararlar, olağanüstü gider ve zararlar bölümlerinden hangisinde raporlanacağını çözümlenmesi gerekmektedir. Bu değer düşüklüğünün hızlandırılmış bir amortisman ayırma şekline benzetilmesi ve bu nedenle üretim maliyetlerine pay verilmesi veya faaliyet giderleri içinde raporlanması düşünülebilir. Ancak bu hiç gerçekçi

olmayan bir uygulama olur. Çünkü burada söz konusu olan değer düşüklüğü, varlığın olağanüstü hızlı kullanılmasından veya hızla eskitilmiş olmasından kaynaklanmamaktadır. İşletme dışında meydana gelen ekonomik olayların sonucunda varlığın getirisinde veya piyasa fiyatlarında düşüklük meydana gelmektedir. Bu dönem içinde varlığın kullanımı ile ilgili değildir. Bu nedenle üretim veya fonksiyon maliyeti olamaz. Olağandışı gider olarak da nitelenemez. Çünkü bu durum işletmecilik yaşamında sıkça karşılaşılabilecek bir durumdur. Ayrıca Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları gelir tablolarında böyle bir kalemin kullanılmasına izin vermemektedir. Bunların dışında en uygun bölüm olarak Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar bölümü kalmaktadır. Bu bölümde Karşılık Giderlerinde gösterilmesi anlamlıdır. Çünkü değer düşüklüğü hem ana faaliyet dışında meydana gelmekte, hem de olağanüstü olmamaktadır.

Bilançoda gösterimde ise değişik alternatifler söz konusu değildir. Çünkü UMS/UFRS'ye uygun bilançolarda varlıklar net değerleri ile gösterilmektedir. Detaylı bilgi ise bu varlık gruplarına ilişkin dipnot veya açıklamalarda yer almaktadır. Bu varlıkların açıklamalarında varlığın dönem başı değeri, dönemde girişler, dönemde çıkışlar ile birlikte değer düşüklüklerinin de tablolarda gösterilmesi gerekmektedir. Böylece bu varlığın defter değeri, yeniden değerlendirilmiş değeri, birikmiş amortismanları ve varsa değer düşüklükleri açıklanmış olmaktadır. Burada sorun olan bilançoda gösterimi değil, bilançoya gelmeden önce hangi hesaplarda takip edileceğidir. Çünkü değer düşüklüğünün direkt, endirekt, karma yöntemlere göre muhasebeleştirilmesi mümkündür. Mevcut hesap planımız direkt yöntemle izin vermemekte, endirekt yöntemle göre muhasebeleştirilme mümkün olmaktadır. Buradan net bir tutar olarak yine bilançoya alınması mümkündür. Bu standardı inceleme konusu yapan yayınlarda endirekt yöntemin veya karma yöntemin ayrı ayrı hesaplar açmadan kullanıldığı örneklere rastlanmaktadır.

Varlıklarda değer düşüklüğü standardının doğru bir biçimde uygulanması konusunda denetçilere oldukça önemli görevler düşmektedir.

Bu standardın denetçiler tarafından titizlikle takibini ve uygulanmasını gerektiren hususlar şunlardır;

- Standardın uygulanması ile birlikte mali tablolarda varlıkların geçmiş bilgilerinin yanı sıra geleceğe yönelik bilgileri de yer alacaktır. Bu ise mali tablo kullanıcılarının verecekleri kararlar açısından oldukça önemli bir gelişmedir.
- Varlıklarda değer düşüklüğü zararı veya iptalleri mali tablo analizindeki sonuçları etkiler. Bu yüzden yanlış hesaplamalar ya da hiç hesaplanmama durumu mali tablo kullanıcılarını yanıltabilir. Özellikle maddi ve maddi olmayan duran varlık yatırımı fazla olan işletmelerde bu etki daha fazla olacaktır.
- Değer düşüklüğü konusu ticari karı doğrudan etkileyen ve özellikle geri kazanılabilir tutarın tespiti esnasında tahmin gerektiren süreçleri ihtiva etmesi nedeniyle işletme yönetimi tarafından istismar edilebilecek bir uygulamadır.

İMKB’de hisse senetleri işlem gören şirketlerin bu değerlemeyi yapmaları ve raporlamaları zorunludur. Yaptığımız araştırmada uygulanan değerlendirme ölçüleri ve muhasebe politikalarına ilişkin açıklamalarda değer düşüklüğü testinin yapıldığına ilişkin bilgi verilmekle birlikte, çok az şirkette, maddi veya maddi olmayan duran varlıkların açıklamalarında, bu tür bir değer düzeltmesi rakamına rastlanmıştır. Bu da henüz standardın uygulayıcılar açısından iyi anlaşılmamış veya anlaşılsa bile göz ardı edildiğinin bir göstergesi olmaktadır. Üzücü olanı ise denetim özet raporlarının açıklama bölümünde, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine aykırılık tespiti olarak bu konuda yeterince açıklama yapılmamasıdır. Yani denetim şirketleri kanımızca bu hususa yeterli önemi vermemektedirler.

Ancak beklentimiz bir an önce standartların gereği gibi raporlamaya elverişli yeni bir hesap planının yayınlanması ve zamanla tüm TMS / TFRS’ ye göre raporlama yapan şirketlerimizin bu standardın gereğini yapmalarıdır.

KAYNAKÇA

Makale ve Kitaplar

AKBULUT, Yıldız; “Yeni Ekonomi Ortamında Önem Kazanan Maddi Olmayan Duran Varlıklar ve UMS 38’e (TMS 38) Göre İncelenmesi”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, cilt 8, sayı 4, Aralık, 2006, s. 1–15

AKBULUT, Yıldız, MARŞAP, Beyhan; “Maddi Duran Varlıklarda Değer Düşüklüğünün “TMS 36: Varlıklarda Değer Düşüklüğü” Standardı Kapsamında İncelenmesi ve İMKB’de İşlem Gören Şirketlerdeki Uygulamaların Değerlendirilmesi”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, cilt 8, sayı 4, Aralık, 2006, s. 85 – 116

AKDOĞAN, Nalan; “Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Türkiye Muhasebe Uygulamasına Getireceği Değişiklikler Ve Vergi İlişkisi” **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, cilt 6, sayı: 3, Eylül, 2004, s.19 – 59

AKDOĞAN, Nalan; **Enflasyon Muhasebesi**, Mali Bilimler ve Muhasebe Yüksek Okulu Yayın No: 1, Ankara, 1980

AKDOĞAN, Nalan, AYDIN, Hamdi; **Muhasebe Teorileri**, Gazi Üniversitesi Yayın No: 98, Ankara, 1987

AKDOĞAN, Nalan, SEVİLENGÜL, Orhan; **Türkiye Muhasebe Standartları İle Uyumlu Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**, Ankara, Gazi Kitabevi, 12. Baskı, 2007

AKKAYA, Adem; “Alman ve Türk Hukuku İle Mukayeseli Olarak Finansal Raporlama Standartlarına Göre Karşılıklar”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, sayı 21, Ocak, 2007, s.73 – 108

BEKTÖRE, Sabri, BELGİNAY, Yılmaz, ERDOĞAN, Nurten: **Envanter ve Bilanço**, Eskişehir, 2003

BÜYÜKİŞİK, Reşit Emre; “Türk Ticaret Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu, Tek Düzen Hesap Planı ve Vergi Usul Kanunu Açısından Değerleme”, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, sayı 6, Şubat, 2002, s. 91 – 118

BÜYÜKMİRZA, Kamil; **Maliyet ve Yönetim Muhasebesi**, Ankara, Gazi Kitabevi, 9. Baskı, 2003

CAMALCILAR, Özgül; “Karşılıklar Teriminin Yarattığı Karışıklıklar”, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, sayı 4, Mayıs, 2001, s. 1 – 9

CEMALCILAR, Özgül, ÖNCE, Saime; **Muhasebenin Kuramsal Yapısı**, Anadolu Üniversitesi Yayınları Yayın No: 1093, Eskişehir, 1999

GÜCENME, Ümit; **Ticaret İşletmelerinde Envanter İşlemleri**, Bursa, Marmara Kitabevi, 2000

GÜCENME, Ümit, POROY ARSOY, Aylin; “Vergilerin Muhasebeleştirilmesi, Ertelenen Vergi Varlık ve Yükümlülükleri”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, sayı 21, Ocak, 2007, s.1–15

GÜCENME, Ümit, POROY ARSOY, Aylin; “Muhasebe Standartlarına Göre Maddi Duran Varlıklarda Değer Artış ve Azalışlarının Tespiti ve Kaydı”, **Analiz Dergisi**, cilt 5, sayı 14, Ekim, 2005, s.1–12

GÖĞÜŞ, Handan Sümer, YOLSAL, Murat; “Şerefiyenin Muhasebeleştirilmesi ve Değerlemesinin Uluslararası Finansal Raporlama ve Amerikan Muhasebe Standartlarına Göre Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, cilt 8, sayı 3, Eylül, 2006, s. 35–55

KARAPINAR, Aydın; **İşletme Birleşmeleri**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2006

KAVALL, Hasan; **Muhasebe Denetimi**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2. Baskı, 2005

KOÇVER, Funda, TEZEL, Çiğdem, “Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının KOBİ’lerde Uygulanması”, ASMMMO Bülteni, sayı 168, Eylül-Ekim, 2006, s. 34 – 38

OTLU, Fikret, ÇUKACI, Yusuf; “Şirket Birleşmelerinde Maddi Olmayan Duran Varlıklar ve Şerefiyenin Muhasebe Standartlarına Göre Muhasebeleştirilmesi”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, sayı 21, Ocak, 2007, s.109 –128

ÖRTEN, Remzi, KAVALL, Hasan, KARAPINAR, Aydın; **Türkiye Muhasebe – Finansal Raporlama Standartları**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2007

ÖRTEN, Remzi, KARAPINAR, Aydın; **Enflasyon Muhasebesi**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2003

ÖZTÜRK, Bünyamin, ÖZER, Mustafa; **Dönem Sonu Envanter ve Değerleme İşlemleri**, Ankara, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2. Baskı, 2003

SAĞLAM, Necdet, ŞENGEL, Salim, ÖZTÜRK, Bünyamin; **Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması**, Ankara, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2007

SEVİLENGÜL, Orhan; **Genel Muhasebe**, Ankara, Gazi Kitabevi, 11. Baskı, 2003

TOKAY, S.Hüseyin, DERAN, Ali, AKTAŞ, Rafet; “Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı ve

Muhasebe Uygulamalarına Etkisi” **XXIV. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu**, Muğla, 2005

(Erişim) <http://www.mu.edu.tr/ibf/times24/kitap/1-1.pdf> ,25.08.2007

USLU, Selçuk; “BDDK Tarafından Yayınlanan 7 Sayılı Tebliğ’de Yer Alan Varlıklardaki Değer Azalışının Muhasebeleştirilmesi Standardının Varlıkların Değer Kaybetmesi Başlığını Taşıyan 36 Numaralı Uluslararası Muhasebe Standardıyla Karşılaştırılması”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, cilt 6, sayı 3, Eylül, 2004, s. 1 – 17

YENİAY, Özer T.; “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları”

(Erişim) <http://www.sistems.org.tr> , 01.01.2005

Diğer Kaynaklar

“IFRS Workbooks for Accounting Professionals, IAS 36: Impairment of Assets”

(Erişim) <http://www.aaccountingreform.ru/en/materials/accounting/workbooks/>
25.08.2007

IAS 36: Impairment of Assets

Sasa Dupont Sabancı Polyester Sanayi A.Ş.’nin 1 Ocak - 31 Aralık 2004 Hesap Dönemine Ait Bağımsız Denetçi Raporu

(Erişim) <http://www.imkb.gov.tr/bilanco/mtablodönem.htm>

TMS 12: Gelir Vergileri

(Erişim) <http://www.tmsk.org.tr>, 01.06.2007

TMS 16: Maddi Duran Varlıklar

(Erişim) <http://www.tmsk.org.tr>, 01.06.2007

TMS 23: Borçlanma Maliyetleri

(Erişim) <http://www.tmsk.org.tr>, 01.06.2007

TMS 27: Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar

(Erişim) <http://www.tmsk.org.tr>, 01.06.2007

TMS 28: İştiraklerdeki Yatırımlar

(Erişim) <http://www.tmsk.org.tr>, 01.06.2007

TMS 31: İş Ortaklıklarındaki Paylar

(Erişim) <http://www.tmsk.org.tr>, 01.06.2007

TMS 36: Varlıklarda Değer Düşüklüğü
(Erişim) <http://www.tmsk.org.tr>, 01.06.2007

TMS 38: Maddi Olmayan Duran Varlıklar
(Erişim) <http://www.tmsk.org.tr>, 01.06.2007

TMS 40: Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller
(Erişim) <http://www.tmsk.org.tr>, 01.06.2007

TMS 41: Tarımsal Faaliyetler
(Erişim) <http://www.tmsk.org.tr>, 01.06.2007

TFRS 3: İşletme Birleşmeleri
(Erişim) <http://www.tmsk.org.tr>, 01.06.2007

Türk Ticaret Kanunu

Sermaye Piyasası Kanunu

Vergi Usul Kanunu

EK 1

NAKİT ÜRETEBİRİMLERİN TANIMLANMASI¹³²

Aşağıda IAS 36'nın devamında yer alan açıklayıcı örneklerden konuyla ilgili örneğe yer verilmiştir.

Bu örneğin amacı;

- a) Farklı durumlarda nakit üreten birimlerin nasıl belirleneceğini
- b) Bir varlığın ait olduğu nakit üreten birimin belirlenmesi esnasında karşılaşılabilecek bazı faktörleri vurgulamaktır.

A – PERAKENDE MAĞAZALAR ZİNCİRİ

X mağazası "M Mağazalar Zinciri"nin bir parçasıdır. X bütün perakende alımlarını M'nin satın alma merkezi aracılığıyla yapmaktadır. Fiyatlandırma, pazarlama, reklam ve insan kaynakları politikalarına (X'in kasiyerleri ve satış elemanları hariç) M karar vermektedir. M'nin X gibi aynı şehirde ancak farklı merkezlerde 5, farklı şehirlerde ise 20 tane mağazası vardır. Tüm mağazaların yönetim şekli X ile aynıdır. Bu şehirdeki X ve diğer 4 mağaza 5 yıl önce alınmıştır ve bununla ilgili şerefiye muhasebeleştirilmiştir. X'in nakit üreten birimi nedir?

X'in nakit üreten birimini belirlerken örnek olarak işletme şunları düşünmelidir;

- a) İşletme içi yönetsel raporlamada performans ölçümü şirketler bazında mı yapılmaktadır,
- b) İşletmede işler, mağaza bazında karlılık temel alınarak mı yoksa bölge / şehir ayrımı temel alınarak mı yürütülmektedir.

¹³² IAS 36 Illustrative Examples - Example 1: Identification of Cash-Generating Units

M'nin tüm mağazaları farklı merkezlerde bulunduğundan muhtemelen müşteri kitleleri de farklıdır. Bu yüzden X işletmesi şirket bazında yönetilse de M'nin diğer mağazalarından büyük ölçüde bağımsız nakit akımları sağlamaktadır. Bu sebeple X işletmesi tek başına “nakit üreten birimdir”.

Eğer X nakit üreten birimi, işletme içi yönetsel amaçlarla şerefiyenin izlendiği M işletmesinin en alt seviyesini temsil ediyorsa, M işletmesi tarafından TMS 36'nın 90. maddesine göre değer düşüklüğü testine tabi tutulmalıdır. Eğer şerefiyenin defter değeri ile ilgili bilgiye ulaşamıyor ya da işletme içi yönetsel amaçlarla X nakit üreten birimi bazında izlenemiyorsa M işletmesi TMS 36'nın 88. maddesine göre X nakit üreten birimini değer düşüklüğü testine tabi tutar.

B – ÜRETİM SÜRECİNDE ARA MAMÜL BULUNAN FABRİKA

Y fabrikasında üretilen bir ürünün tamamlanabilmesi için bir aşamada aynı işletmeye ait olan X fabrikasında üretilen belirli bir hammaddenin kullanılması gerekmektedir. X'in ürünleri Y fabrikasına bütün kar marjı X'e geçecek şekilde bir transfer fiyatıyla satılmaktadır. X'in ürünlerinin %60'ı Y fabrikasına, %40'ı şirket dışındaki müşterilere satılmaktadır. Y'nin ürünlerinin ise %80'i şirket dışındaki müşterilere satılmaktadır.

Aşağıdaki durumlardan her birine göre X'in ve Y'nin nakit üreten birimleri nedir?

1.Durum: X'in Y'ye sattığı ürünün aktif bir piyasası vardır. Transfer fiyatı piyasa fiyatından yüksektir.

2.Durum: X'in Y'ye sattığı ürünün aktif bir piyasası yoktur.

1.Durum:

X ürünlerini aktif bir piyasada satabileceğinden Y'den büyük ölçüde bağımsız nakit akımları elde edebilir. Bu yüzden X'in ürünlerinin bir kısmı Y'de kullanılmasına rağmen X ayrı bir nakit üreten birimdir.

Y ürünlerinin %80'ini işletme dışında satmaktadır. Bu durumda Y'nin de nakit akımları büyük ölçüde bağımsız olduğundan Y'de ayrı bir nakit üreten birimdir.

Transfer fiyatı X'in market fiyatını yansıtmamaktadır. Bu yüzden işletme X ve Y'nin kullanım değerlerini hesaplarken, X'in Y'ye sattığı ürünler için yönetimin karşılıklı pazarlık ortamında yapılacak bir işlemde gelecekte oluşması en muhtemel fiyat tahminini kullanır. (TMS 36 - 70. madde)

2.Durum:

Farikalardan hiçbirinin geri kazanılabilir tutarı diğerinden bağımsız olarak belirlenememektedir. Bunun nedeni aşağıdaki iki koşulun bir arada gerçekleşmesidir;

- a) X'in ürünlerinin çoğu işletme içinde kullanılmaktadır ve aktif bir piyasada satılamadığından X'in nakit akımları Y'nin ürünlerine olan talebe bağlıdır. Bu yüzden X'in Y'den bağımsız olarak nakit akımı sağladığını söyleyemeyiz.
- b) İki fabrika birlikte yönetilmektedir.

Sonuç olarak X ve Y birlikte bağımsız olarak nakit girişi sağlayan en küçük grup olduğundan ikisi birlikte bir nakit üreten birimdir.

C – TEK ÇEŞİT ÜRÜN ÜRETEEN İŞLETME

A, B ve C fabrikalarına sahip olan M işletmesi tek bir ürün üretmektedir. Her bir fabrika farklı kıtalarda bulunmaktadır. A fabrikası, B ve C'de üretilen ürüne monte edilen bir ürün üretmektedir. B ve C'nin toplam kapasitesi tam olarak kullanılmamaktadır. M'nin ürünü B ve C fabrikalarından tüm dünyaya satılmaktadır. Örneğin; C'nin kıtasında B ürünleri C'nin ürünlerinden daha hızlı dağıtılırsa B'nin ürünleri satılabilmektedir. B ve C'nin kullanım kapasitesi iki yer arasındaki satışların dağılımına bağlıdır.

Aşağıdaki her bir duruma göre A, B ve C için nakit üreten birim nedir?

1.Durum: A'nın ürünleri için aktif bir piyasa vardır.

2.Durum: A'nın ürünleri için aktif bir piyasa yoktur.

1.Durum

A'nın ürünlerinin aktif bir piyasası olduğu için A tek başına nakit üreten birimdir. (Örnek1-B'nin 1.Durumunda olduğu gibi) B ve C'nin ürünlerinin de aktif bir piyasası olmasına rağmen nakit akımları bu iki yer arasındaki üretim hattının dağılımına bağlıdır. Bu yüzden B ve C birlikte bağımsız olarak nakit girişi sağlayabilen en küçük birimdir. (İkisi birlikte tek bir nakit üreten birimdir.)

A nakit üreten biriminin ve B ile C'nin birlikte oluşturduğu nakit üreten birimin kullanım değeri belirlenirken M işletmesi finansal bütçelerinde A'nın ürünleri için, karşılıklı pazarlık ortamında yapılacak bir işlemde gelecekte oluşması en muhtemel fiyat tahminlerini kullanır. (TMS 36 – 70. madde)

2.Durum

Hiçbir fabrikanın geri kazanılabilir tutarı birbirinden bağımsız olarak belirlenemez. Bunun nedeni;

- a) A'nın ürünlerinin aktif bir piyasası yoktur ve A'nın nakit akımları B ve C'nin nihai ürünlerine olan talebe bağlıdır.
- b) B ve C'nin ürünleri için aktif bir piyasa olmasına rağmen nakit akımları bu iki yer arasındaki üretim hattının dağılımına bağlıdır. Bu yüzden B ve C'nin gelecekteki nakit akımları ayrı ayrı belirlenemez.

Sonuç olarak A, B ve C birlikte (M işletmesinin tamamı) bağımsız olarak nakit girişi sağlayan en küçük birimdir yani nakit üreten birimdir.

D – İSME DAYALI YAYIN HAKKI

Bir yayıncı 70'ini satın aldığı, 80'ini kendi bulduğu 150 adet derginin isme dayalı yayın hakkına sahiptir. Satın alınan dergilerin isim hakları maddi olmayan duran varlık olarak kaydedilmiştir. Kendi ürettiği isim hakları için yapılan giderler ve var olanları sürdürmek için yapılan giderler direkt olarak gider yazılmaktadır. Direkt satışlar ve reklamlar sonucundaki nakit akımları her bir dergi için ayrı ayrı belirlenebilmektedir. Dergiler müşteri kitlelerine göre yönetilmektedir. Her bir derginin reklam gelirinin miktarı, derginin ilgili olduğu müşteri kitlesi dilimine bağlıdır. İşletme, isim hakları ekonomik ömürlerini tamamlamadan hemen önce yenileri ile değiştirme şeklinde bir politika izlemektedir. Her bir derginin isim hakkı için NÜB nedir?

Her bir derginin isim hakkının geri kazanılabilir tutarı ayrı ayrı belirlenebilmektedir. Her bir derginin reklam geliri aynı müşteri kitlesine hitap eden diğer dergilerden etkilense de, direkt satışlardan ve reklamlardan elde edilen gelir ayrı ayrı belirlenebilmektedir. Buna ek olarak dergiler müşteri kitlesine göre yönetilmekte olsa bile, yayından kaldırma kararı her bir dergi için ayrı olarak verilebilmektedir.

Sonuç olarak her bir dergi birbirinden bağımsız nakit akımlarına sahip olduğundan her biri ayrı birer nakit üreten birimdir.

E – YARISI KULLANILAN YARISI KİRAYA VERİLEN BİR BİNA

Bir üretim işletmesi olan M genel müdürlük binasının tamamını yönetsel amaçlar için kullanmaktayken bir süre sonra binanın yarısını 3. kişilere kiraya vermiştir. Binanın diğer yarısı işletme için kullanılmaya devam etmektedir. Kira anlaşmasının süresi 5 yıldır. Binanın nakit üreten birimi nedir?

Binanın öncelikli amacı M'nin üretimini destekleyen bir şirket varlığı olarak hizmet vermesidir. Bu yüzden binanın tamamının şirketten bağımsız olarak nakit girişi sağladığı düşünülemez. Bu durumda bina açısından nakit üren birim M işlemesinin tamamıdır.

Bina yatırım amaçlı olarak elde tutulmamaktadır. Bu yüzden binanın kullanım değerini hesaplarken piyasada oluşması beklenen kira fiyatlarını kullanmak uygun olmaz.

EK 2

ŞEREFIYE VEYA SINIRSIZ FAYDALI ÖMRE SAHİP MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLARI İÇEREN NAKİT ÜRETEBİRİMLERE İLİŞKİN DİPNOTLARDA YAPILMASI GEREKEN AÇIKLAMALAR ¹³³

Aşağıda IAS 36'nın devamında yer alan ve standardının 134. ve 135. maddelerini açıklamak amacıyla hazırlanan örneğe yer verilmiştir.

M işletmesi, faaliyet alanı bilgisi raporlarken raporlama esası olarak coğrafi bölgeleri temel alan uluslararası bir imalat işletmesidir. Bu esasa göre M'nin raporlanabilir 3 bölgesi bulunmaktadır; Avrupa, Kuzey Amerika ve Asya. Değer düşüklüğü konusunda test edilebilmesi bakımından şerefiye bu ülkelerdeki üç ayrı nakit üreten birime ve bir nakit üreten birim grubuna dağıtılmıştır. Bu nakit üreten birimlerden iki tanesi (A ve B nakit üreten birimleri) Avrupa'da, bir tanesi (C nakit üreten birimi) K.Amerika'da ve nakit üreten birim grubu da (XYZ faaliyeti) Asya'da bulunmaktadır. A,B,C birimleri ve XYZ faaliyeti, M işletmesinde şerefiyenin yönetimin amaçlarına uygun olarak dağıtılabildiği en küçük gruplardır.

M işletmesi, imalat işleri yapan ve K.Amerika'da bulunan C birimini 2002'nin Aralık ayında satın almıştır. M'nin K.Amerika'daki diğer faaliyetlerinden farklı olarak C birimi yüksek kar marjları ve büyüme oranlarının yanı sıra 10 yıllık patenti olan bir ürünün üretimi konusunda faaliyet göstermektedir. Patent hakkı M işletmesinin C'yi satın almasından hemen önce edinilmiştir. C'nin satın alınmasının muhasebeleştirilmesi esnasında M işletmesi, patente ek olarak 3.000 PB değerindeki şerefiyeyi ve 1.000 PB değerindeki marka hakkını da muhasebeleştirmiştir. M işletmesi marka hakkını sınırsız faydalı ömre sahip maddi olamayan duran varlık olarak belirlemiştir. M'nin bundan başka sınırsız faydalı ömre sahip maddi olmayan duran varlığı yoktur.

¹³³ IAS 36 Illustrative Examples - Example 9: Disclosures About Cash-Generating Units With Goodwill or Intangible Assets With Indefinite Useful Lives

A, B, C birimleri ve XYZ faaliyetine tahsis edilen şerefiye ve sınırsız faydalı ömre sahip maddi olmayan duran varlıkların defter değerleri şöyledir;

	<u>Şerefiye</u>	<u>Sınırsız Faydalı Ömre Sahip MODV</u>
A Birimi	350	
B Birimi	450	
C Birimi	3.000	1.000
<u>XYZ Faaliyeti</u>	<u>1.200</u>	_____
Toplam	5.000	1.000

31 Aralık 2003 yılının sonunda M işletmesi şerefiye veya sınırsız faydalı ömre sahip maddi olmayan duran varlık içeren hiçbir nakit üreten birim veya birim grubunda değer düşüklüğü tespit etmemiştir. Geri kazanılabilir tutar (kullanım değeri ve net satış değerinden daha yüksek olanı) kullanım değeri esas alınarak belirlenmektedir. M işletmesi, geri kazanılabilir tutar hesaplamalarının en çok aşağıdaki varsayımlarda meydana gelecek değişikliklere duyarlı olduğunu belirlemiştir;

Avrupa (A ve B Birimleri)	Kuzey Amerika (C Birimi)	Asya (XYZ Faaliyeti)
Bütçelenmiş dönem boyunca gerçekleşmesi beklenen brüt kar marjı (Bütçe dönemi 4 yıl)	5 yıl vadeli ABD tahvili faiz oranı	Bütçelenmiş dönem boyunca gerçekleşmesi beklenen brüt kar marjı (Bütçe dönemi 4 yıl)
Bütçe dönemi boyunca hammadde fiyatlarındaki artış oranı	Bütçe dönemi boyunca hammadde fiyatlarındaki artış oranı	Bütçelenmiş dönem boyunca Japon Yeni / ABD Doları paritesindeki değişim oranı
Bütçe dönemi boyunca gerçekleşmesi beklenen pazar payı	Bütçe dönemi boyunca gerçekleşmesi beklenen pazar payı	Bütçe dönemi boyunca gerçekleşmesi beklenen pazar payı
Bütçe dönemi boyunca nakit akış tahminlerinde kullanılan büyüme oranı	Bütçe dönemi boyunca nakit akış tahminlerinde kullanılan büyüme oranı	Bütçe dönemi boyunca nakit akış tahminlerinde kullanılan büyüme oranı

M işletmesinin A ve B birimleri ile XYZ birim gurubu için bütçe dönemi boyunca gerçekleşmesini beklediği brüt kar marjı tahminleri, bütçe dönemi başlamadan önce gerçekleşen ortalama brüt kar marjının olumlu beklentiler doğrultusunda % 5 oranında arttırılması esasına dayanmaktadır. M tarafından yönetilen A ve B birimleri tamamlayıcı ürünler üretmektedirler ve aynı brüt kar marjlarına sahiptirler.

M işletmesinin bütçe dönemi boyunca gerçekleşmesini beklediği pazar paylarına ilişkin tahminleri, bütçe dönemi aşlamadan önce gerçekleşen ortalama pazar paylarına her yıl için pazar paylarında oluşması beklenen büyüme veya küçülme oranlarının eklenmesi esasına dayanmaktadır.

M'nin bu konudaki beklentileri şu şekildedir;

- a) A ve B'nin pazar payları farklılaşacaktır. Ancak ürün kalitesindeki devam eden ilerlemenin bir sonucu olarak her birinin pazar payı %3 oranında artacaktır.
- b) C'nin pazar payı, gerçekleştirilen reklam harcamaları ve ana mamulü için 10 yıllık patent hakkının devam etmesinin bir sonucu olarak bütçe dönemi boyunca her yıl %6 oranında artacaktır.
- c) XYZ'nin pazar payı, artan ürün kalitesi yanında rekabetin de artmasının bir sonucu olarak bütçe dönemi boyunca değişmeyecektir.

A ve B birimleri hammaddelerini Avrupa'da aynı yerden temin ederken C birimi K.Amerika'nın farklı yerlerinden temin etmektedir. M işletmesinin hammadde fiyatlarındaki artışa ilişkin tahminleri, hükümet ajanslarının Avrupa ve K.Amerika ülkelerinde yayınladıkları tüketici fiyat endeksi ile uyumludur.

M işletmesinin bütçe dönemi boyunca 5 yıllık ABD devlet tahvili oranlarına ilişkin tahminleri, bütçe dönemi başındaki benzer vadeli bonolar ile uyumludur. Japon Yeni / ABD Doları paritesindeki değişimlere ilişkin tahminler bütçe dönemi boyunca vadeli işlem piyasasındaki ortalamalar ile uyumludur.

M işletmesi A, B, C birimleri XYZ faaliyetinin bütçe döneminden sonraki dönemlerdeki nakit akış tahminleri için sabit büyüme oranları kullanmaktadır. A, B birimleri ile XYZ birim grubu için tahmin edilen büyüme oranları, bu birimlerin faaliyet gösterdikleri piyasalarda açıklanan uzun dönem ortalama büyüme oranlarıdır. Ancak C birimi için tahmin edilen büyüme oranı, C'nin faaliyet gösterdiği piyasada açıklanan uzun dönem ortalama büyüme oranından daha fazladır. Çünkü M işletmesi 10 yıllık patent hakkının bir sonucu olarak daha fazla büyüme oranını makul görmektedir.

Bu bilgiler doğrultusunda M işletmesi 31 Aralık 2003 tarihindeki mali tablo dipnotlarında şu açıklamaları yapar;

Şerefiye Ve Sınırsız Faydalı Ömre Sahip Maddi Olmayan Duran Varlık İçin Değer Düşüklüğü

Değer düşüklüğü konusunda test edilebilmesi amacıyla şerefiye; ikisi Avrupa'da (A birimi ve B birimi), birisi K.Amerika'da (C birimi) olmak üzere üç nakit üreten birim ile Asya'da bulunan bir nakit üreten birim grubuna (XYZ faaliyet grubu) dağıtılabilmektedir. C nakit üreten birimi ile XYZ nakit üreten birim grubuna dağıtılan şerefiyelerin defter değerleri, dağıtım konu toplam şerefiyenin defter değerine oranla önemli düzeydedir.¹³⁴ Ancak A ve B nakit üreten birimlerine dağıtılan şerefiyelerin defter değerleri, dağıtım konu toplam şerefiyenin defter değerine oranla önemli düzeyde değildir.¹³⁵ Bununla birlikte bazı kilit varsayımlar kullanılarak hesaplanan A ve B'nin geri kazanılabilir tutarları ile bunlara tahsis edilen şerefiyelerin toplamı önemli düzeydedir.

¹³⁴ C için 3.000 / 5.000, XYZ için 1.200 / 5.000

¹³⁵ A için 350 / 5.000, B için 450 / 5.000

XYZ Faaliyeti

XYZ faaliyetinin geri kazanılabilir tutarı klanlım değeri esas alınarak belirlenmiştir. Kullanım değerinin hesaplanmasında yönetim tarafından onaylanmış olan ve 5 yıllık bir bütçe dönemini kapsayan nakit akış projeksiyonları ile %8,4 değerinde bir iskonto oranı kullanılmıştır. 5 yıllık dönemden sonraki nakit akışlarının tahmininde %6,3 değerinde sabit bir büyüme oranı kullanılmıştır. Bu büyüme oranı XYZ'nin faaliyet gösterdiği piyasadaki uzun dönem ortalama büyüme oranından daha büyük değildir. Yönetime göre, XYZ'nin geri kazanılabilir tutarının tahmininde kullanılan kilit varsayımlardaki muhtemel değişimlerden makul ölçüde olanlar XYZ'nin defter değerinin geri kazanılabilir tutarını geçmesine neden olmayacaktır.

C Nakit Üreten Birimi

C biriminin geri kazanılabilir tutarı da kullanım değeri esas alınarak belirlenmektedir. Kullanım değerinin hesaplanmasında yönetim tarafından onaylanmış olan ve 5 yıllık bir bütçe dönemini kapsayan nakit akış projeksiyonları ile %9,2 değerindeki iskonto oranı kullanılmıştır. 5 yıllık dönemden sonraki nakit akışlarının tahmininde %12 değerinde sabit büyüme oranı kullanılmıştır. Bu büyüme oranı C'nin faaliyet gösterdiği piyasadaki uzun dönem ortalama büyüme oranından 4 puan daha yüksektir. Bununla birlikte C ana ürünü için 31.12.2002 yılında elde ettiği 10 yıllık bir patent hakkına sahiptir. Yönetim bu patent hakkından dolayı %12'lik büyüme oranını makul bulmaktadır. Ayrıca yönetime göre C'nin geri kazanılabilir tutarının tahmininde kullanılan kilit varsayımlardaki muhtemel değişimlerden makul ölçüde olanlar, C'nin defter değerinin geri kazanılabilir tutarını geçmesine neden olmayacaktır.

A ve B Nakit Üreten Birimleri

A ve B birimlerinin geri kazanılabilir tutarları kullanım değerleri esas alınarak belirlenmektedir. Bu iki birim tamamlayıcı ürünler ürettiklerinden geri

kazanılabilir tutar hesaplamaları da çoğunlukla aynı kilit varsayımlara dayanmaktadır. Her iki kullanım değeri hesaplamasında da yönetim tarafından onaylanmış olan ve 4 yıllık bir bütçe dönemini kapsayan nakit akış projeksiyonları ile %7,9 değerinde bir iskonto oranı kullanılmıştır. Her iki nakit akış setinde de 4 yıldan sonraki dönemler için % 5 oranında sabit büyüme kullanılmaktadır. Bu büyüme oranı A ve B'nin faaliyet gösterdikleri piyasadaki uzun dönem ortalama büyüme oranını geçmemektedir. Yine bütçe dönemi için öngörülen her iki nakit akış projeksiyonu da aynı brüt kar marjı ve hammadde fiyatlarındaki artış oranına dayanmaktadır. Yönetime göre bu kilit varsayımlardaki muhtemel değişimlerden makul ölçüde olanlar, A ve B'nin toplam defter değerlerinin toplam geri kazanılabilir tutarlarını aşmasına neden olmayacaktır.

	XYZ Faaliyeti	C Birimi	A ve B Birimleri
Kilit Varsayımlar	— Bütçe dönemi boyunca Japon Yeni / ABD Doları paritesindeki değişim	— Hammadde Fiyatlarındaki artış oranı	— Bütçe dönemi boyunca Japon Yeni / ABD Doları paritesindeki değişim
Kilit Varsayımların Belirlenmesindeki Esaslar	— Bütçe dönemi boyunca vadeli işlem piyasasındaki kur — Kilit varsayımlardaki değerler dış kaynaklı bilgilere dayanmaktadır	—Hammaddelerin satıldığı K.Amerika ülkelerindeki bütçe dönemi boyunca açıklanan tüketici fiyat endeksi — Kilit varsayımlardaki değerler dış kaynaklı bilgilere dayanmaktadır	—Hammaddelerin satıldığı Avrupa ülkelerindeki bütçe dönemi boyunca açıklanan tüketici fiyat endeksi — Kilit varsayımlardaki değerler dış kaynaklı bilgilere dayanmaktadır

	XYZ Faaliyeti	C Birimi	A ve B Birimleri
Kilit Varsayımlar	— Bütçelenmiş brüt kar marjları	— 5 yıl vadeli ABD tahvilleri	— Bütçelenmiş brüt kar marjları
Kilit Varsayımların Belirlenmesindeki Esaslar	— Bütçe döneminden önceki dönemlerde gerçekleştirilen brüt kar marjlarının verimlilikteki artış beklentisine göre arttırılması — Verimlilikteki artışa paralel olarak gerçekleşmesi beklenenler hariç, kilit varsayımlardaki diğer değerler geçmiş deneyimleri yansıtmaktadır. Yönetim yıllık %5 oranında büyümeyi gerçekleştirilebilir bulmaktadır.	— Bütçe dönemi başındaki 5 yıl vadeli ABD tahvil oranları — Kilit varsayımlardaki değerler dış kaynaklı bilgilere dayanmaktadır.	— Bütçe döneminden önceki dönemlerde gerçekleştirilen brüt kar marjlarının verimlilikteki artış beklentisine göre arttırılması — Verimlilikteki artışa paralel olarak gerçekleşmesi beklenenler hariç, kilit varsayımlardaki diğer değerler geçmiş deneyimleri yansıtmaktadır. Yönetim yıllık %5 oranında büyümeyi gerçekleştirilebilir bulmaktadır.

	XYZ Faaliyeti	C Birimi	A ve B Birimleri
Kilit Varsayımlar	— Bütçelenmiş pazar payı	— Bütçelenmiş pazar payı	
Kilit Varsayımların Belirlenmesindeki Esaslar	— Bütçe döneminin hemen öncesindeki dönemin ortalama pazar payı — Kilit varsayımlardaki değerler geçmiş deneyimleri yansıtmaktadır. Rekabetteki artış ile ürün kalitesindeki artışın pazar payını değiştirmesi beklenmemektedir.	— Bütçe döneminin hemen öncesindeki dönemin ortalama pazar payının beklentiler doğrultusunda artırılması — Yönetime göre reklam harcamalarındaki artış, C'nin ana mamulünün 10 yıllık patent ile korunması ve de C'nin M işletmesinin K.Amerika şubesi olmasının oluşturacağı sinerjinin etkisi olarak %6 oranındaki büyüme hızı makul bir orandır.	

ÖZET

BAĞCI, Semra. Varlıklarda Değer Düşüklüğünün Belirlenmesi ve Muhasebeleştirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007

Bir varlığın kullanımı veya satışı ile elde edilebilecek değeri o varlığın kayıtlardaki değerinden daha düşük olursa varlık değer kaybetmiştir. Bu şekilde değeri düşen varlıklar için mali tablolarda düzeltme yapılması ihtiyatlılık ilkesinin bir gereğidir. Gerçekten de muhasebe uygulamalarında stoklar ve ticari alacaklar gibi bazı varlık grupları için değer düşüklüğünün tanınması ve muhasebeleştirilmesi alışlagelmiş bir uygulama olmuşken, bu güne kadar maddi ve maddi olmayan duran varlıklar için değer düşüklüğü konusu dikkate alınmamıştır.

Nihayet ülkemizde TMSK tarafından yayınlanan ve IAS 36'nın çevirisi niteliğindeki TMS 36: Varlıklarda Değer Düşüklüğü standardı ile artık maddi ve maddi olmayan duran varlıklar için de değer düşüklüğü karşılığı ayrılabilir. Çalışmada, değer düşüklüğü konusu bu standart kapsamında incelenerek mümkün olduğunca sayısal örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın muhasebeleştirilme kısmında standardın gerektirdiği gibi raporlama yapılabilmesi bakımından mevcut hesap planımızın yetersiz kaldığı ve bu konuda bir an önce değişikliklerin yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

1. Varlıklarda Değer Düşüklüğü
2. TMS 36
3. UMS 36
4. Türkiye Muhasebe Standartları
5. Uluslararası Muhasebe Standartları

ABSTRACT

BAĞCI, Semra. Identifying and Recognising Impairment of Assets, Master Thesis, Ankara, 2007

An asset is impaired when its carrying amount exceeds its amount to be recovered through use or sale of the asset. If an asset is impaired like that, the principle of conservatism requires recognising it in financial statements. This is the case for inventories and accounts receivables for years in accounting applications. But identifying and recognising impairment losses for tangible and intangible assets has been ignored until now.

Fortunately, through the standard of “TMS 36: Impairment of Assets”, which is translated by TMSK from IAS 36, it is possible for identifying and recognising impairment losses for tangible and intangible assets. In this study, the subject of impairment losses has been examined with the frame of TMS 36 and it was tried to be explained by numerical examples. In the recognising part of the study, it is concluded that current Uniform Chart of Accounts couldn't answer the needs of the standards anymore, and important changes should be introduced immediately.

Key Words:

1. Impairment of Assets
2. TMS 36
3. IAS 36
4. Turkish Accounting Standards
5. International Accounting Standards